

COVID-19 SONRASI DÜNYA İŞBİRLİĞİ Mİ REKABET Mİ?

SAM Yayınları

stratejik
araştırmalar
merkezi
T.C. Dışişleri Bakanlığı

ANTALYA
DİPLOMASİ
FORUMU

**COVID-19 Sonrası Dünya:
İşbirliği mi Rekabet mi?**

COVID-19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?

Stratejik Araştırmalar Merkezi &
Antalya Diplomasi Forumu
Türkiye Cumhuriyeti
Dışışleri Bakanlığı

SAM Yayınları

COVID-19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?

Özgün Adı
The World after COVID-19:
Cooperation or Competition?

Derleme
T.C. Dışişleri Bakanlığı
Stratejik Araştırmalar Merkezi &
Antalya Diplomasi Forumu

Kapak & İç Tasarım
Ali Burak CESUR

Baskı & Cilt
Başak Matbaacılık
ANKARA

Basım Tarihi
Haziran 2020

Çeviren
T.C. Dışişleri Bakanlığı
Tercüme Dairesi Başkanlığı
(Vehbi Esgel Etensel, Fatma Çiğdem
Tenker Köksal, Engin Solakoğlu, Cevdet
Can Canikli, Gülce Atay, Ece Cansu
Nalçacı, Anıl Yastı, Murat Devecioğlu,
Çise İrem Candan, İmge Aktaş Çelik,
Aylin Bilen)

ISBN
978-975-7307-74-7

YAYIN KURULU

YAVUZ SELİM KIRAN
T.C. DIŞİŞLERİ BAKAN YARDIMCISI

BURAK AKÇAPAR
DIŞ POLİTİKA, ANALİZ VE EŞGÜDÜM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

UFUK ULUTAŞ
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MESUT ÖZCAN
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
DİPLOMASİ AKADEMİSİ

SİBEL ERKAN
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

YASİN TEMİZKAN
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

NUH NACİ BAŞER
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MEHMET ZEKİ GÜNAY
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

EMRE YILMAZ
T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

Editor & Yazarlar	9	Depresyon, Resesyon ve Küresel Yeniden Yapılanma.....	68
Takdim	10	George FRIEDMAN	
Mevlüt ÇAVUŞOĞLU		COVID-19 Sonrası Dünya Düzeni ve Japonya Dış	
COVID-19 Sonrası Dönem: Daha Fazla Rekabet mi		Politikası: “Üç Dünya”nın Doğuşu	73
Yoksa Daha Fazla İşbirliği mi Yaşanacak?	13	Yuichi HOSOYA	
Yavuz Selim KIRAN		COVID-19: Jeopolitiğin Derinleşen Fay Hatları.....	79
Editörün Notu COVID-19: Ne Beklemeli?	18	Wolfgang ISCHINGER	
Ufuk ULUTAŞ		COVID-19 Sonrası “Yeni Normal” Küresel Yönetişim	84
COVID-19 Sonrası Dönemde Küresel Yönetişim.....	27	Ammar KAHF	
Aizaz Ahmad CHAUDHRY		COVID-19 ve Rus Dış Politikası	89
COVID-19 ve Avrupa: Jeopolitik Bir Megafon Arayışı.....	33	Andrey KORTUNOV	
Teresa CORATELLA		Ulus Aşırı Aktörler ve Salgınlar: Diasporalar Örneği	
COVID-19 Krizinden Sonra Dünya Nasıl Görünecek?	38	ve COVID-19 Hastalığı	94
Michael DORAN		Gallia LINDENSTRAUSS	
Yaklaşan Başkalaşım.....	42	Rekabetçi Çok Taraflılığa Doğru	99
Eduardo DUHALDE		C. Raja MOHAN	
COVID-19 ve Büyük Güç Rekabeti	46	COVID-19 Amerikan Liderliğini Sınamaktadır ancak	
Ehud EIRAN		Küresel Düzeni Değiştirmeyecektir	105
COVID-19 Sonrası Afrika’ya Bakış.....	51	Joseph S. NYE Jr.	
Afyare A. ELMİ & Abdi M. HERSİ		Korona Krizi ve Uluslararası İlişkiler: Açık Sorular,	
COVID-19 Sonrası Dönemde Küresel Yönetişim.....	57	Geçici Varsayımlar	111
Richard FALK		Volker PERTHES	
COVID-19 Sonrası Dünya Düzeninde Paradigma		Bir İmparatorluk Krizi mi? COVID-19 Salgınının	
Kayması Olmayacaktır.....	63	ABD Dış Politikasına Etkisi	116
Ibrahim FRAIHAT		Richard E. RUBENSTEIN	
		Salgın ve Uluslararası Siyaset	122
		Richard SAKWA	

Sınır Kapılarında Düzen: Küreselleşme, Teknofobi ve Dünya Düzeni.....	129
Samir SARAN	
COVID-19 Sonrası Avrupa'nın Küresel Rolü.....	134
Nathalie TOCCI	
COVID-19'un Etkileri	138
Jose Ignacio TORREBLANCA	
COVID-19'un Bölgesel ve Küresel Etkileri ve Yansımaları	141
Rigoberta MENCHÚ TUM	
Pandemi Sonrası: Daha Fazla Az-Tarafılık Zamanı mı?	146
Marton UGROSDY	
COVID-19 Sonrası Dönemde Küresel Sistemin Geleceği ..	151
Yiwei WANG	
Yeni Normale Aışma: COVID-19 Döneminde Alman Dış Politikası ve Kamuoyu	156
Joshua WEBB & Ronja SCHELER	
COVID-19 ve Küresel Sistemin Geleceği: Bir Kum Kayması mı Deprem mi?.....	160
Mahjoob ZWEIRI	
Yazarlar Hakkında.....	165

EDITÖR

UFUK ULUTAŞ

YAZARLAR

Aizaz Ahmad CHAUDHRY
Teresa CORATELLA
Michael DORAN
Eduardo DUHALDE
Ehud EIRAN
Afyare A. ELMI & Abdi M. HERSI
Richard FALK
Ibrahim FRAIHAT
George FRIEDMAN
Yuichi HOSOYA
Wolfgang ISCHINGER
Ammar KAHF
Andrey KORTUNOV
Gallia LINDENSTRAUSS
C. Raja MOHAN
Joseph S. NYE Jr.
Volker PERTHES
Richard E. RUBENSTEIN
Richard SAKWA
Samir SARAN
Nathalie TOCCI
Jose Ignacio TORREBLANCA
Rigoberta MENCHÚ TUM
Marton UGROSDY
Yiwei WANG
Joshua WEBB & Ronja SCHELER
Mahjoob ZWEIRI

*** Bu çalışmada ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleridir ve Dışişleri Bakanlığı'na atfedilmemelidir.

TAKDİM

Sadece birkaç ay öncesinde, dünyanın içinden geçmekte olduğu muazzam değişimi hiç kimse tahmin edemezdi. Halihazırda, tek bir milleti dahi teğet geçmeyen COVID-19 milyonlarca insana bulaştı ve şimdiye kadar yüzbinlerce can aldı. Bunun yanı sıra, uluslararası ve yurtiçi insan etkileşimi neredeyse tamamen durdu. Türkiye de dahil olmak üzere, bazı ülkeler pandemi eğrisini aşağı doğru çekmeyi başarmış olsa da, maalesef toplam aktif vaka sayısı artmaya devam ediyor. Şu veya bu şekilde, COVID-19 her birimizin hayatına tesir etti ve aklımıza gelen her şeyi etkiledi. Bütün ülkeler bu sürece dahil ve küresel işbirliğine şimdi her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyoruz. Gerçekten, pandemi uluslararası sistemdeki bazı ciddi eksiklikleri ortaya çıkarırken, virüse karşı ortak mücadelemizi kesintiye uğratacak tartışmaları erteleyerek, bu kritik zamanı krizin üstesinden gelmek için birlikte çalışarak kullanmak zorundayız. Zaman, farklılıklarımızı bir kenara bırakma ve kafa kafaya vererek, hepimizin iyiliği için rekabet yerine işbirliğine odaklanma zamanıdır.

Türkiye, Sayın Cumhurbaşkanımızın önderliğinde, virüsü kontrol altında tutmak ve Türk halkı üzerindeki etkilerini en aza indirmek için gerekli tüm adımları atmaktadır. Kurumlarımızın yorulmak bilmeyen çabaları ve vatandaşlarımızın çok değerli desteği sayesinde pandeminin zirve noktasını geride bırakmayı başardık ve normalleşmeye doğru ilerliyoruz. Pandeminin başlangıcından bu yana diğer ülkelerle ve ilgili uluslararası kuruluşlarla çabalarımızı koordine ediyor ve deneyimlerimizi paylaşıyoruz. Ayrıca, diğer ülkelere destek sağlıyoruz ve küresel çabalara katkıda bulunuyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bu süreçte şüphesiz önemli bir rol oynamakta. Ülkemizdeki ve dünyanın dört bir yanındaki özverili diplomatlarımız, yurtdışındaki vatandaşlarımıza ve yabancı meslektaşlarına ulaşarak çalışmalarını aralıksız sürdürüyorlar. Bakanlığımızın yeni kurulan Koordinasyon ve Destek Merkezi COVID-19'la ilgili operasyonumuzu yönlendirirken, 7 gün 24 saat esasına göre çalışan Çağrı Merkezimiz vatandaşlarımızdan gelen binlerce yardım talebini etkin bir şekilde işleme alarak sonuçlandırıyor. Şimdiye kadar, 130 ülkeden 85.000'in üzerinde vatandaşımız yurdumuza getirildi ve önümüzdeki haftalarda birçoğunun daha güvenli bir şekilde geri dönüşü için gerekli düzenlemeleri yapıyoruz.

Halkımızın sağlığına öncelik veriyor ve bu doğrultuda konsolosluk çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Aynı zamanda, şekillenmekte olan yeni jeopolitik ortama hazır olmak zorundayız. COVID-19 küresel siyasi ve ekonomik düzeni nasıl etkiliyor? COVID-19 sonrası dünya nasıl bir yer olacak? Yeni uluslararası ortam hangi fırsat ve tehditleri beraberinde getirecek? Bir yandan beyin fırtınası yapıp bu sorular üzerinde düşünürken, diğer yandan bu hususlara ilişkin değerlendirmelerinden faydalanmak amacıyla değerli uzman ve akademisyenlere ulaştık. Bakanlığımız ile akademik dünya arasında bir köprü görevi gören Dışişleri Bakanlığı

Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) akademik düşünceyi Bakanlığımıza etkin biçimde taşıyor. SAM birkaç hafta önce “COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler” ismini taşıyan ve 26 değerli Türk akademisyenin makalelerini içeren bir kitap yayımladı. Vakitlice hazırlanan, ilgi çeken ve aydınlatıcı bu kitabın ülkemizdeki karar vericiler ve düşünürlerin masalarında daha şimdiden yer bulmasından memnuniyet duyuyoruz.

SAM daha sonra aynı soruları dünyanın farklı yerlerinden bir grup öndegelen entelektüele yöneltti ve “COVID-19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi?” isimli kitap, tüm bu beyin gücünden istifade edilmek suretiyle ortaya çıktı. Hiç düşünmeksizin bu kitabı, pandeminin neden olduğu kaydadeğer jeopolitik belirsizlik döneminde karar alıcıları destekleyecek en önemli akademik çalışmalardan biri olarak tanımlayabiliriz. Yazarların her birine vizyonlarını bizimle paylaştıkları için teşekkür ediyorum. Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran ile SAM ekibine özenli çalışmaları ve Antalya Diploması Forumu’na kitabın hayata geçirilmesi sürecindeki kaydadeğer katkıları için ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kitapta paylaşılan tüm fikirlerin, hepimiz için daha iyi bir gelecek sağlamaya matuf çabalarımızda bize yardımcı olacağına inanıyorum.

Mevlüt ÇAVUŞOĞLU
Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı

COVID-19 SONRASI DÖNEM: DAHA FAZLA REKABET Mİ YOKSA DAHA FAZLA İŞBİRLİĞİ Mİ YAŞANACAK?

Yavuz Selim KIRAN T.C. Dışişleri Bakan Yardımcısı

Anahtar Kelimeler Uluslararası İşbirliği, Rekabet, Uluslararası Kuruluşlar, Çok Taraflılık

Dışişleri Bakanımız Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun *Takdim* yazısında vurguladığı gibi, Türkiye, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğinde Koronavirüs pandemisine karşı mücadelesinde ilk aşamayı başarılı biçimde tamamlayarak ikinci aşamaya geçti. Bu dönem, “yeni normal”e kademeli dönüş sürecini başlatan “kontrollü sosyal hayat” olarak nitelendirilebilir. Karşı karşıya olduğumuz meydan okumanın boyutu ve şu ana kadarki başarı hikayemiz, Türkiye’nin kurumsal ve operasyonel yeteneklerinin açık bir kanıtıdır.

Türkiye’nin kapsayıcı sağlık sistemi, donanımlı hastaneleri ve yetkin sağlık çalışanları pandeminin başarılı biçimde üstesinden gelmesinde etkili oldu. Ülkemizin

başarısının altında, Cumhurbaşkanımız Sayın Erdoğan'ın liderliğinde son 18 seneyi aşkın süredir sağlık sisteminde sağlanan kapsamlı dönüşüm ile hastanelere yapılan yatırım yatmaktadır.

Dışişleri Bakanlığımız krizin başlangıcından bu yana 145 ülkede bulunan 246 dış temsilciliği ile aktif bir rol oynamaktadır. Bakanlığımız özellikle yurt dışında bulunan vatandaşlarımıza destek sağlanması ile Türkiye'nin COVID-19 bağlantılı çabalarının diğer ülkelerle ve ilgili uluslararası kuruluşlarla koordine edilmesinde etkili olmaktadır.

Bakanımız Sayın Çavuşoğlu'nun talimatlarıyla, pandeminin neden olduğu zorlukların üstesinden gelebilmek amacıyla tüm imkanlarımızı seferber ettik; bir Koordinasyon ve Destek Merkezi (DKDM) kurduk ve Konsolosluk Çağrı Merkezimizin çalışma odağını değiştirdik.

DKDM'yi; zor durumda kalan vatandaşlarımızın dünyanın tüm bölgelerinden ülkemize getirilmeleri, yurt dışında yaşayan ve pandemi nedeniyle hayatları olumsuz etkilenen vatandaşlarımızın desteklenmesi, Türkiye'nin diğer ülkelere ve topluluklara yaptığı sağlık yardımlarının yürütülmesi ve sınır geçişleri ile ticaret akışıyla ilgili sorunların çözülmesi gibi çok sayıda işlevi yerine getirebilecek şekilde donattık.

Pandeminin başlangıcından bu yana 130 ülkeden 85.000'in üzerinde vatandaşımızı ülkemize getirirken, aynı zamanda 1120 diğer ülke vatandaşlarının tahliye uçaklarımızla ülkelerine ulaşmalarını sağladık. Ayrıca, ülkemizde bulunan 36.000 yabancıların 90 ülkeye tahliyesini gerçekleştirdik.

Hasta vatandaşlarımızı ücretsiz olarak tahsis ettiğimiz ambulans uçaklarla ülkemize getirerek tedavi altına alıyoruz. Koşullar nedeniyle tahliye edemediğimiz vatandaşlarımızın her birine de destek oluyoruz.

Türkiye girişimci ve insani dış politika anlayışıyla ve işbirliği ile dayanışmaya duyulan ihtiyacın bilinciyle, 125 ülke ve 3 uluslararası kuruluşa tıbbi yardımda bulundu. Bu Türkiye'yi dünyada en fazla tıbbi yardımda bulunan 3. ülke haline getirdi. Sağladığımız tıbbi malzemeler arasında yoğun bakım ünitelerinde hayat kurtarılmasını sağlayan, kendi üretimimiz vantilatörler de bulunuyor. Türkiye bunun yanı sıra, virüse karşı aşı bulunmasına yönelik yürütülen uluslararası çabalara da aktif biçimde katılım sağlıyor. Özetle, Türkiye bir kez daha küresel bir oyuncu ve tüm insanlığın iyiliği için güvenilir bir ortak olduğunu kanıtlamıştır.

Bakanlığımız vatandaşlarımızın refahı, emniyeti ve güvenliği için yürüttüğü lojistik çalışmalara ek olarak, Türkiye'nin sert sulara emniyetli biçimde seyrini sağlamaya yönelik stratejik düşünce de üretiyor. COVID-19 bağlamında küresel siyasete ilişkin literatür, uluslararası ilişkiler uzmanlarının görüşlerini paylaşımlarıyla hızlı biçimde oluşuyor. Biz takip ettiğimiz bu analizlerden faydalanıyoruz ve aynı zamanda yeni yeni şekillenmeye başlayan bu literatüre aktif biçimde katkıda bulunuyoruz.

Bugün dünyanın her bir yanındaki hükümetler, vatandaşlarını son derece bulaşıcı ve ölümcül bir virüsten korumak gibi büyük bir sorumluluğun gereğini yerine getiriyorlar. Sosyal ve ekonomik yansımalarına bakmaksızın insanlar arası etkileşimleri kısıtlamaktan ve günlük yaşamlarımızı buna göre yeniden tasarlamaktan başka seçeneğimiz bulunmuyor. Uluslararası ilişkiler alanı da bu virüsten bağımsız değil. Gerçekten de, bugünün uluslararası ortamındaki belirsizlik seviyesi daha önce örneği görülmemiş bir düzeydedir. COVID-19 diğer başka şeylerin yanı sıra, ulus devletleri, uluslararası kuruluşları, küresel yönetimi ve büyük güç rekabetini de etkilemiş bulunmaktadır.

COVID-19'dan sonra dünya nasıl olacak? Daha fazla rekabet mi yoksa daha fazla işbirliği mi yaşanacak? Pandeminin

devam ettiği ve ne zaman sona ereceğinin kimse tarafından söylenemediği bir dönemde bu sorulara cevap aramak oldukça zor bir iş. Bununla birlikte, ilk belirtiler pandeminin maalesef uluslararası ilişkilerde daha önce var olan rekabetçi eğilimleri güçlendirdiği yönünde. COVID-19 ortaya çıkmadan önce devletler, özellikle daha zengin olanlar oldukça bencilleşmiş ve küresel meselelerde sorumluluk almayı daha az tercih eder duruma gelmişlerdi. Küresel yönetim baskı altındaydı. Uluslararası kuruluşlar ilgili kalabilmenin mücadelesini veriyorlardı. Azalan küresel işbirliği, artan milliyetçilik ve büyük güç siyasetiyle el ele ilerliyordu. Küreselleşmeden uzaklaşma artmıştı; evrenselcilik ve kural temelli uluslararası düzen çarpınıyordu. COVID-19 tüm bu gelişmeleri öne çıkardı ve hızlandırdı.

Mevcut uluslararası sistemin; uluslararası toplumun COVID-19 krizi ile sosyal, siyasi ve ekonomik etkilerinin üstesinden gelmesinde ne derecede etkisiz olduğu bugün belirgin biçimde kanıtlanmış durumda. Belirgin olmayan husus ise bu konuda ne yapacağımız. Önümüzde iki alternatif bulunuyor: her devletin kendi yoluna gittiği artan soyutlanma veya devletlerin uluslararası kuruluşları yeniden şekillendirdiği ve küresel sorunlara küresel çözümler bulunabilmesi amacıyla imkanlarını birleştirdikleri güçlendirilmiş çok taraflılık. Bizim, insanlık olarak, küresel siyasi ve ekonomik sorunları aşmanın yanı sıra çevresel, kültürel ve sağlıkla ilgili sorunlara çözümler üretebilecek, kabiliyeti yüksek, kaynakları geniş ve güçlü irade sahibi uluslararası kuruluşlara ihtiyacımız bulunuyor. Pandemi bunu net biçimde ortaya koydu. Tüm ülkeleri kendi ihtiyaçları ve imkanları doğrultusunda işbirliğine sevk edebilecek kurumsal yaklaşımları ele almak iyi bir başlangıç noktası olabilir.

COVID-19 halihazırda trajik biçimde çok sayıda can kaybına, küresel ekonomik durgunluğa, işsizlik oranlarının tırmanmasına ve gelişmekte olan ülkelerde fakirliğin artmasına neden oldu. İleride başka zorluklarla da karşılaşılması muhtemel.

Bununla birlikte, COVID-19 bu ölçekte deneyimlediğimiz ilk kriz değil. İnsanlık bugüne kadar başka çok sayıda pandemiye maruz kaldı. Her krizden daha da güçlenerek çıkmış olmamız iyi haber. Bu nedenle bu pandemide aşırı karamsar olmamız ve bugüne kadar müştereken inşa ettiklerimizi terk etmemiz için bir neden bulunmuyor. Uluslararası kuruluşları reforma tabi tutmaya ve güçlenmelerini sağlamaya katkıda bulunmak her devletin çıkarıdır. Dünya daha fazla belirsizliğe ilerlerken, ülkelerin birlikte çalışmalarına duyulan ihtiyaç zorunlu hale gelmiştir. İlk görev COVID-19'un yok edilmesidir. Bir sonraki aşamada, gelecekte karşılaşılabilecek tıbbi acil durumlar gibi küresel meydan okumalara gerektiği şekilde hazırlıklı olabilmemiz, insani ve kalkınma yardımları sağlayabilmemiz, göç ve mülteciler konusuyla uygun biçimde ilgilenebilmemiz ve çatışmaları çözümlenebilmemiz için uluslararası sistemin yeniden şekillendirilmesine odaklanmalıyız.

Cumhurbaşkanımız Sayın Erdoğan'ın "Dünya Beşten Büyüktür" görüşünü hatırlatır biçimde, adil bir dünya düzenine duyulan ihtiyaç herkes için bir kez daha aşikar hale gelmiştir. Pandemi, insanlığın aynı gemide olduğunu ve bu gemiyi güvenli biçimde sağlık, adalet ve refah limanına ulaştırmanın hepimizin görevi olduğunu göstermiştir. Türkiye, COVID-19 sağlık kriziyle mücadelede sergilediği başarılı performansı ve uluslararası koordinasyon çabalarına aktif desteğiyle, söz konusu görevin yerine getirilmesinde tecrübelerini paylaşmaya ve katkı sağlamaya hazırdır.

Diğer tüm büyük küresel krizlerde olduğu gibi, bu pandemi de belirli tehditler ortaya çıkarmış ve yeni fırsatlar sunmuştur. Uluslararası toplumun ileride bugün olduğu gibi acı çekmesinin önüne geçmek ve devletlerin bir sonraki pandemiye karşı tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmalarını engellemek için risklere hazırlıklı olmalı ve fırsatları değerlendirmeliyiz. İşbirliği ve dayanışma bu nedenle kaçınılmazdır.

EDİTÖRÜN NOTU COVID-19: NE BEKLEMELİ?

Dr. Ufuk ULUTAŞ T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı

Anahtar Kelimeler ABD-Çin Rekabeti, Ekonomi, Ulus Devletler, Uluslararası Örgütler, Çok Taraflılık

Çin'de baş gösteren COVID-19 salgınının başından beri uluslararası toplum, pandeminin uluslararası ilişkiler üzerindeki olası etkisini tartışmaktadır. Salgın Çin sınırlarının dışına taşıp Batılı merkezlere ulaştıkça, ihtiyatlı tahminler yerini, pandeminin sistemsel değişimleri tetikleyeceği ve küresel sistem üzerinde büyük etki bırakacağı yönündeki aceleci yargılara bırakmıştır. Sözkonusu senaryoya göre, Batı kaybederken Çin üstünlük sağlayacak, küresel sistemin büyük kurumları çökecek ve yenilerinin kurulmasına zemin hazırlanacaktır. Daha sonra ise pandeminin kapsamı ve küresel sistem üzerindeki derin etkisine dair varılan bu erken kanılar yerini, “bekle ve gör” yaklaşımını benimseyen ve pandeminin uluslararası siyasetin birçok alanında dönüştürücü

etkiye sahip olacağını ancak daha fazlasını beklemenin hatalı olacağını ileri süren bir dizi ihtiyatlı analize bırakmıştır. “Hiçbir şey aynı olmayacak” ile “hiçbir şey değişmeyecek” yaklaşımları arasında büyük bir makas bulunmaktadır ve sağlıklı analizler bu aralıkta yer almaktadır.

Pandemi sırasında tahminlerde bulunmak oldukça zordur. Zorluğun bir nedeni, devam etmekte olan bir krizle mücadele ediyor olmamızdır. Ancak pandeminin küresel ekonomiyi ne kadar sarsacağını, farklı toplumları ve kurumları nasıl dönüştüreceğini ve devletlerin bunun üstesinden gelmek için hangi adımları atacağını henüz tam anlamıyla bilmiyoruz. Virüsle mücadelenin farklı aşamalarındaki devletleri mukayese etmek ise oldukça zordur. Örneğin, virüsün ilk vurduğu ülke olması nedeniyle Çin, yola erken çıkmış ve pandemiyi kontrol altına almıştır. Salgın Avrupa ve ABD'ye aylar sonra gelmiştir ve her ikisi de COVID-19'la mücadelelerini halen kazanmaya çalışmaktadır. Virüs sonrası döneme ait tahminlerde bulunmak zor olsa da, pandeminin birçok küresel akımı güçlendireceğine ilişkin güçlü emareler mevcuttur.

Bir süredir bu konu hakkında konuşuyor olsak da, ABD-Çin rekabetinin, eğer çoktan gerçekleşmediyse, tırmanacağına dair güçlü işaretler mevcuttur. Son zamanlarda ticaret savaşları şeklinde kendini gösteren rekabet, virüsün kaynağına ilişkin çelişkili iddialar ve Trump Yönetimi'nin Çin'e pandemi hususunda “erken dönemdeki ihmalinin” bedelini ödetme isteği nedeniyle yeni boyutlara taşınacaktır. ABD'deki bazı analistlerin ileri sürdüğü gibi, Çin'i küresel ekonominin dışında tutmak mümkün olmasa da, ABD'nin kendisi gibi düşünen diğer devletlerle bir araya gelerek pandemiyi, Çin'e karşı bir koz olarak kullanacağını hayal etmek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan Çin, Batı'nın salgını “yanlış yönetmesinden” istifadeyle, virüsün kendi topraklarından kaynaklanmadığına dair duruşunda oldukça kararlı görünmektedir. Çin, tıbbi yardımlarla Batı şehirlerinde bir sempati kazanma kampanyası başlatırken, pandemi sırasında küresel liderliği terk eden

ABD, birçok kişi tarafından eleştirilmiştir. Hangisinin diğerine üstün geleceğini belirlemek zor olsa da, virüs sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde birçok konuda ABD-Çin rekabetinin etki sahibi olacağı iddia edilebilir.

Pandemi, güçlü devletler düşüncesini öne çıkartacaktır. COVID-19 ve benzeri pandemiler hayatın bir gerçeği olarak görüldükçe ve algılanan tehditler ulusal güvenlik doktrinleri kapsamına dahil edildikçe, pandemilere karşı mücadelede devlete, merkezi ve eşsiz bir yapı olarak daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. Sağlık hizmetleri, güvenlik ve refah sağlayıcısı olarak devlet, küresel ve ulusal tüm salgınlarda tek başına ve en ön safta yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslar üstü kurumların bu dönemde yetersiz ve etkisiz kalması göz önünde bulundurularak, kendi kendine yeterlilik fikri ile güçlü devletler arasındaki bağlantı kuvvetlenecektir. COVID-19 salgını öncesi uluslararası sistemde önde gelen veya nispeten güçlü oyunculardan bazıları, pandemi nedeniyle kendilerini zor durumda buldular ve olumsuz anlamda dünya lideri oldular. Pandemi, devletin gücünü ölçen mevcut araçların, devletin fiili gücünü belirlemede yetersiz kaldığını göstermiştir. Devlet gücünü değerlendirirken, realist uluslararası ilişkiler yaklaşımının bilhassa yoğunlaştığı askeri güç, ekonomik güç ve nüfusa ek olarak, sağlık sistemleri, tedarik zincirleri ve acil müdahale kapasitesini de hesaba katmak gerekmektedir. Güçlü devletler, bazı eski analizlerin ortaya koyduğunun aksine, otoriter olmak zorunda değildir; Türkiye, Almanya, Güney Kore, Japonya gibi ülkelerin gösterdiği üzere, otoriter devletlerin COVID-19 salgınına karşı demokratik olanlardan daha verimli mücadele ettiği savı tamamen asılsızdır.

Pandemi sırasında uluslararası örgütlerin iyi performans gösterdiğini iddia edebilecek fazla kişi çıkmayacaktır. Bu, kendi kendine yeten ulus-devletler fikrinin pandemi sırasında ağırlık kazanmasının nedenlerinden biridir. DSÖ'den Avrupa Birliği'ne, çok taraflı kurumlar uluslararası toplumun

beklentilerini karşılamada yetersiz kaldılar. Bu gerçek, aşırı sağcı, tek taraflı ve izolasyoncu gündemleri yaymak ve çok taraflılığı sorgulamak amacıyla, başta Avrupa olmak üzere dünyadaki birçok milliyetçi akım tarafından bir mücadele kozu olarak kullanılacaktır. Halihazırdaki bu durum krizin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır; zira pandemi çok taraflılığın gereksizliğini ortaya çıkarmamış, aksine küresel krizlerin çok taraflı yaklaşımlar gibi küresel müdahaleler gerektirdiğini ve sorunun çok taraflılığın kendisiyle değil, mevcut çok taraflı mekanizmaların etkisizliğiyle ilgili olduğunun altını çizmiştir. Bu nedenle, teorik olarak pandemi, çok taraflı kurumların çağımızın sorunlarına karşı daha etkili ve duyarlı hale getirilmesi amacıyla yürütülen reform çabalarına verimli bir zemin oluşturmaktadır. Ancak uygulamada bu kurumlar, reformlara beklenenden daha dirençli olduklarını göstereceklerdir.

Üzücü can kayıplarının haricinde pandeminin ekonomik etkisinin, diğer her şeyden daha fazla önem arz ettiği söylenebilir, zira pek çok ekonomist, dünya ekonomisinde kaydadeğer ölçüde daralma öngörmektedir. Örneğin, Dünya Bankası Grubu'na göre, gelişmekte olan ekonomiler COVID-19 pandemisinin sağlık ve ekonomi alanındaki etkileriyle ciddi şekilde sarsılırken, 60 milyon insan aşırı yoksulluğa düşebilir. İşsizlik, gelişmiş ekonomilerde bile yükselişe geçmiş olup, zayıf refah sistemlerine sahip ülkeler, bu olağanüstü zamanlarda vatandaşlarının ekonomik yaralarını saramamaktadırlar. Var olan sosyal, ekonomik ve politik sorunları arttıracığı için küresel bir resesyona birçok ülkede şüphesiz siyasi sonuçları olacaktır. Dolayısıyla dünya ekonomisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme benzer bir kurtarma programına gereksinim duyacaktır. Kurtarma programına öncülük edecek araçlara sahip aktörler, etki alanlarını genişleteceklerdir. Burada dikkat edilmesi gereken endişe verici eğilim, salgının sosyo-ekonomik etkilerini ve ardından gelen ekonomik durgunluğu kötüye kullanan aşırı sağcı, yabancı düşmanı ve ırkçı hareketlerin yükselişi olacaktır. Dolayısıyla ekonomik toparlanma bazı

ülkelerde sadece ekonomik çöküşü engellemekle kalmayacak, aynı zamanda toplumsal uyumu ve siyasi istikrarı da koruyacaktır.

***

Uluslararası toplum olarak, devam eden salgınla ilgili tünelin sonunu gördüğümüzde, daha gerçekçi bir hasar değerlendirmesi yapabilmek için daha iyi konumda olacağız. Dolayısıyla, pandeminin uluslararası ilişkilerde başat ve yükselen akımlar üzerindeki gerçek etkisini ölçebileceğiz. Ancak, devletlerin ve küresel yapılanmanın bugün attığı - veya atmadığı - adımlar, gelecekte karşılaşacakları fırsat ve sınamaları belirlediğinden, bazı ön değerlendirmelerin yapılması önem taşımaktadır. Benzer şekilde, devletlerin pandemiyle mücadelede gösterdikleri performans ile COVID-19 sonrası küresel siyasetin analizi arasında güçlü bir bağ vardır. Aynı zamanda pandemi sonrasında, sürdürülebilir bir vizyon geliştirmek ve bu vizyona yerel ve küresel ölçekte destek temin etmek, devletler için hayati öneme sahiptir. Devletlerin küresel sistem içinde kendilerine biçtikleri rollerin ve kapasitelerinin, gelecekteki konumları üzerinde önemli bir etkisi olacaktır.

Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Antalya Diplomasi Forumu tarafından yayımlanan serinin ikincisi olan bu kitap, uluslararası toplumun henüz tünelin ucundaki ışığı görmediği bir dönemde yazılmıştır. Bu kitap saygın bilim insanları, küresel düşünürler ve uzmanların COVID-19'un uluslararası sistem, devletler, insanlar, büyük güç rekabeti, uluslararası kuruluşlar, güvenlik, küreselleşme ve çatışmalar üzerindeki muhtemel etkisine ilişkin değerlendirme ve analizlerinden oluşmaktadır. Salgın bazı devletlerde kontrol altına alınmış olsa da henüz bir aşı bulunmamıştır, çeşitli yoğunluklarda sokağa çıkma kısıtlamaları devam etmektedir, pek çok ülkede mağazalar ve üretim tesisleri tam anlamıyla yeniden açılmamıştır ve uluslararası seyahate ilişkin ciddi kısıtlamalar mevcuttur. Bununla birlikte her bir makale, ele alınan konuya

ilişkin değerli içgörü sağlamakta, çeşitli bakış açıları ve düşünce biçimleri sunmaktadır. Dünyanın farklı köşelerinden yazarlar, kendilerine has geçmişlerini ve deneyimlerini ortaya koymaktadır. Kitabın küresel krize ilişkin küresel bir perspektif sunmasını temin etmek amacıyla, dünyanın her yerinden saygın yazarları kapsayan bir liste oluşturulmuştur.

Pakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nden Aizaz Ahmed Chaudhry, uluslararası topluma birbirine tutunarak İkinci Dünya Savaşı'nın sonundaki işbirliğine benzer bir küresel sistemi birlikte inşa etme çağrısında bulunmaktadır. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Roma Ofisi'nden Teresa Coratella, Avrupa'nın yeni değerler, dayanışma, iddialı sosyal ve ekonomik girişimlere dayalı yeni bir başlangıç yapmak üzere bir Büyük Güç olarak algılanmak isteyip istemediğine dair bir karar vermesi gerektiğini iddia etmektedir. ABD'deki Hudson Enstitüsü'nden Michael Doran, ABD-Çin rekabetinin yoğunlaşacağını ancak derin ve iç içe geçmiş iki ekonomi arasındaki rekabetin sınırlı kalacağını ve ABD'yi, Türkiye dahil, müttefikleriyle bağlarını güçlendirmeye sevk edeceğini tahmin etmektedir. Arjantin'in eski Cumhurbaşkanı Eduardo Duhalde, COVID-19'un, dünya ekonomik düzeninin olağanüstü hazin durumunu ortaya çıkardığını ve tarihte eşi benzeri görülmemiş eşitsizlikler oluşturduğunu ileri sürmektedir. İsrail'deki Hayfa Üniversitesi'nden ve MITVIM'den (İsrail Bölgesel Dış Politikalar Enstitüsü) Ehad Eiran, pandeminin ABD ve Çin arasındaki büyük güç rekabetini derinleştireceği ve mevcut koşullar altında, işbirliğinden ziyade çatışmanın daha muhtemel bir senaryo olduğu yorumlarına katılmaktadır. Katar Üniversitesi'nden Afyare Elmi ve Avustralya Griffith Üniversitesi'nden Abdi Hersi, pandeminin, Afrika'da halihazırdaki vahim ekonomik durumu kötüleştireceğini, göç dalgasını ve büyük güç rekabetini tetikleyeceğini ancak, aynı zamanda kıtadaki işbirliği ve bütünleşmeyi olumlu yönde etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Princeton Üniversitesi ve Orfaea Küresel Araştırmalar Merkezi'nden Richard Falk, beklenen, gerekli görülen ve istenilen arasında net çizgiler

çizerek, COVID-19 sonrasında küresel yönetişime dair alternatif tahminlerde bulunmaktadır.

Katar'daki Georgetown Üniversitesi ve Doha Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden İbrahim Fraihat, pandeminin, pandemi öncesindeki düzeni yok etmesinin düşük olasılık olduğunu; aksine mevcut paradigmayı güçlendireceğini ve dünya sahnesinde daha fazla güç yayılımı yaratacağını tahmin etmektedir. ABD merkezli Jeopolitik Gelecekler Başkanı George Friedman, dünyanın durgunluktan bunalıma doğru gittiğini ve bunu büyük sosyal istikrarsızlık, ekonomik korku ve siyasi gerilimin izleyebileceğini öngörmektedir. Friedman'a göre hükümetler, diğer ülkelere bağımlılıklarını azaltarak ulusal güvenliklerini korumaya odaklanacaklardır. Japonya'daki Keio Üniversitesi'nden Yuichi Hosoya, enternasyonalist bir politikanın, Koronavirüs'ün gelecekteki dalgalarının yayılmasını kontrol altına almaya yardımcı olabileceğini savunmaktadır. Münih Güvenlik Konferansı ve Hertie Okulu'ndan Wolfgang Ischinger'e göre ise pandemi, ABD liderliğinin azalması, gergin transatlantik ilişkiler, azalan küresel işbirliği ve yeniden güçlenen milliyetçilik ve büyük güç politikası gibi uluslararası siyasetteki mevcut eğilimleri hızlandıran bir katalizör görevi görmüştür; aynı zamanda Avrupa projesi için bir dayanıklılık testidir. Omran Merkezi'nden Ammar Kahf, "Yeni Normal" in, pandeminin süresi ve şiddeti ile birlikte küresel güç politikalarına göre belirleneceğine inanmaktadır. Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi'nden Andrey Kortunov, Rus dış politikası için tehdit ve fırsatları sıraladıktan sonra, mevcut krizin, eski dış politika gardırobunu düzenlemek için sağlam bir gerekçe olduğunu savunmaktadır.

İsrail Milli Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü'nden (INSS) Galia Lindenstrauss, pandeminin bazı küreselleşme süreçlerini yavaşlatacağı, hatta tersine çevireceği beklentilerini göz önünde bulundurarak, pandeminin diaspora toplulukları üzerindeki etkisinin nasıl olacağı sorusunu cevaplandırmaktadır. Ulusal

Singapur Üniversitesi, Asya Araştırmaları Enstitüsü'nden Raja C. Mohan'a göre dünya, çok taraflı kuruluşları şekillendirmek için yoğun bir rekabet çağına doğru ilerliyor olabilir ve ABD için Çin kaynaklı sınıma Sovyet Rusya'nın en güçlü zamanlarında neden olduğundan daha çetin olabilir. Harvard Üniversitesi'nden Joseph S. Nye Jr., Başkan Trump işbirliği ve yumuşak güç politikası sürdürmediği sürece, mevcut politikaların milliyetçi popülizmi ve otoriterliği teşvik edeceğini savunmaktadır. Stiftung Wissenschaft und Politik'den Volker Perthes, pandemiden sonra "artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" sloganını aşırı iddialı bulmakta ve pandeminin bu aşamasında kesin cevaplar yerine geçici varsayımların beklenebileceğine inanmaktadır. George Mason Üniversitesi'nden Richard Rubenstein, COVID-19 salgınının, Çin ve muhtemel diğer rakiplere kıyasla, Amerikan imparatorluğunu daha fazla zayıflatacağını yazmaktadır. Kent Üniversitesi'nden Richard Sakwa'ya göre ise pandemi, uluslararası yönetişimin zayıflığını, devlet eyleminin üstünlüğünü, büyük güç rekabetlerini ve Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikadaki genel çıkmazı güçlendirmiştir. Hindistan'daki Gözlemci Araştırma Vakfı'ndan (ORF) Samir Saran, COVID-19 salgını sırasında Amerikan liderliğinin yokluğunun altını çizmekte, Çin'i önde gelen mücadeleci olarak görmekte ve büyük güçler başlarını öteye çevirir veya kendi çıkarlarını gözetirken, birçok topluluğun pandeminin korkunç sonuçlarıyla başa çıkmak zorunda kaldığı küresel bir düzensizliği eleştirmektedir. İtalya'daki Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden (Istituto Affari Internazionali) Nathalie Tocci, COVID-19 pandemisini Avrupa Birliği'nin iç bütünlüğü ve küresel rolü için belirleyici bir an olarak görürken; Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Madrid Ofisi'nden Jose Ignacio Torreblanca ise krizin, çok taraflılığın, AB'nin yeteneklerinin ve ulusal düzeyde demokratik siyasetin güçlendirilmesine yol açabileceğini öngörmektedir. Guatemalalı Nobel Barış Ödülü sahibi Rigoberta Menchú Tum, pandeminin kendimizi hem maddi hem de manevi olarak yeniden değerlendirmemize,

bireysel ve kolektif yaşam tarzımızı yeniden düşünmeye ve uluslararası örgütlerde radikal değişiklikler yapmaya zorlaması gerektiğini yazmaktadır. Macaristan'daki Dış İlişkiler ve Ticaret Enstitüsü'nden Marton Ugrosdy, COVID-19'un iki kısa vadeli sonuca yol açacağını savunmaktadır: BM sistemi daha önemsiz olacak ve büyük çok taraflı kuruluşların etkinliği zayıflayacaktır. Çin'deki Renmin Üniversitesi'nden Yiwei Wang, ideolojik kısıtlamaların ötesine geçme çağrısında bulunmakta ve COVID-19 gibi küresel krizlerle başa çıkmak için, bilimsel sistemlerde küresel çapta yeniliği teşvik etmektedir. Almanya'daki Körber Vakfı'ndan Joshua Webb ve Ronja Scheler'e göre, pandemi, Berlin'in dış politikasının üç temel sacayağındaki büyük çatlakların altını çizmiştir: Avrupa entegrasyonu, transatlantik işbirliği ve ihracata dayalı ekonomi modeli. Son olarak, Körfez Araştırmaları Merkezi'nden Mahjoob Zweiri, COVID-19 salgınını büyük bir depremden ziyade kum kayması olarak nitelendirmekte ve sadece bir olay nedeniyle büyük değişikliklerin meydana gelmeyeceğini belirtmektedir.

Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Antalya Diplomasi Forumu bu kitabın oluşturulmasındaki yönlendirmeleri ve desteklerinden ötürü Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Sayın Yavuz Selim Kıran'a minnettardır. Çalışmalara öncülük etmeleri ve hiçbir zaman esirgemedikleri destek, bu yayının hazırlanmasını mümkün kılmıştır. Büyükelçi Burak Akçapar da kitabın her aşamasında büyük katkı sağlamıştır. Bu kitaptaki bazı makalelerin derlenmesine yardımcı olan Büyükelçiliklerimize de ayrıca teşekkür ederim. COVID-19'un küresel politikalara etkisine ilişkin literatüre yapılan ilk katkılardan biri olan bu kitabı hazırlamak için pandemi günlerinde saatlerce fazla mesai yapan Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin çalışkan personeline ve Dışişleri Bakanlığı Tercüme Dairesi Başkanlığı'na özel teşekkürlerimi sunarım.

COVID-19 SONRASI DÖNEMDE KÜRESEL YÖNETİŞİM

Aizaz Ahmad Pakistan Eski Dışişleri Bakanı,
CHAUDHRY Pakistan Stratejik Araştırmalar
Enstitüsü Başkanı

Anahtar Küresel Yönetişim, Çok Taraflılık,
Kelimeler Jeopolitik, Biyolojik Tehditler

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana egemen olan dünya düzeni birkaç yıldır ciddi baskı altındadır. ABD'nin tek süper güç olarak üstünlüğüne, Çin'in dünya sahnesindeki yükselişine ve çoklu güç merkezlerinin ortaya çıkmasına yönelik sınamalar, dünya jeopolitiğini geri dönüşü olmayan bir şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı ve İslamofobi ile iç içe geçen dar bir bakışa sahip milliyetçiliğin yükselişi küresel yönetim sistemindeki stratejik değişimleri tetiklemiştir. BM Şartı'nda yer alan devletlerarası davranış ilkeleri, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, çatışmama ve müdahale etmeme

ilkelerinin ayaklar altında çiğnenmesi cezasız kalmış, bu da dünya düzeninde nizamsızlığa yol açmıştır. Donald Trump'ın ABD Başkanlığını üstlenmesiyle, "Önce Amerika" yaklaşımı ile ortaya konan tek taraflılık, küreselleşme ve çok taraflılık ruhunu daha da zayıflatmıştır. İşbirliği yerine ekonomik baskı devletlerarası bir davranış haline gelirken, korumacı eğilimler serbest uluslararası ticareti engellemeye başlamıştır.

Bu değişikliklerin yer aldığı zaman diliminde ortaya çıkan COVID-19 sınavı, aylar içinde küresel yönetişimi eşi benzeri görülmemiş bir baskı altına almıştır. Salgının kendisinden ziyade, dünyanın dört bir yanında ülkeleri etkilemedeki muazzam hızı açısından benzersiz bir durum meydana gelmiştir. Gerçek şu ki insanlık zaten birçok pandemiye maruz kalmış ve her seferinde daha güçlü bir ekonomik büyüme ve kalkınma ile yoluna devam etmiştir. Ancak, bugün içinde yaşadığımız küreselleşmiş dünyanın bir sonucu olarak, hiçbir toplum virüsün ulaşamayacağı bir yerde değildir. Bu salgın siyasetten ekonomiye ve sosyolojiye kadar insan faaliyetlerinin her alanı üzerindeki etkisi nedeniyle her yerde karşımıza çıkan bir sınav olmuştur.

Araştırmacılar Koronavirüs salgını sona ermeden önce neden olacağı hasarın boyutunun hesaplanıp hesaplanamayacağı sorusuna cevap bulmak için çabalamaktadır. Bununla birlikte, çok yönlü bu sorun ile mücadelede çok boyutlu küresel bir işbirliğine ihtiyaç duyulduğu konusunda fikir birliği vardır. COVID-19 sonrası dönemde dünyanın ilerleyeceği yönü daha iyi anlamak için öncelikle bu ölümcül virüsten etkilenen tüm alanlardaki eğilimleri doğru bir şekilde analiz etmemiz gerekmektedir.

COVID-19 pandemisinin en göze çarpan ve aynı zamanda ilk kurbanı küresel ekonomidir. Kaderin cilvesidir ki küresel ekonomi zaten iyi durumda değildi. Pandemi mevcut sorunları daha da kötüleştirdi. IMF'ye göre, küresel

büyümenin 2020 yılında %-3'e düşeceği öngörülmektedir. Asya Kalkınma Bankası pandeminin bir sonucu olarak küresel ekonominin 8,8 trilyon ABD Doları zarara uğrayabileceğini tahmin etmektedir. İşsizlik oranları, kaygı ve belirsizlikle beraber hemen her ülkede yükselmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde artan yoksulluk ve beslenme yetersizliği, yoksulluğu azaltmak için on yıllardır titizlikle sürdürülen çalışmaları boşa çıkarmaktadır. Dünya Bankası, çoğunlukla Sahra altı Afrika ve Güney Asya'da olmak üzere, yaklaşık 23 milyon insanın yoksulluğa sürüklenebileceğini tahmin etmektedir. Petrole olan küresel talep, üretimdeki durgunlukla beraber dünya ekonomisini büyük bir küresel durgunluğa daha sürükleyerek düşmüştür. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD'deki veriler bilhassa endişe vericidir. Avrupa, Japonya ve diğer önde gelen ekonomilerde de durgunluk göze çarpmaktadır. Bazı iktisatçılara göre dünyayı 1920'lerin sonunda yaşananndan daha büyük bir ekonomik buhran beklemektedir.

Jeopolitik karmaşıklık ve belirsizlik de artmaktadır. Soğuk Savaş'ın zirvesinde olan ABD ve Çin ile birlikte, dünya çapında yeni işbirliği olanakları şekillenmektedir. Örneğin Asya'da, ABD Çin'i dengelemek için Hindistan ile stratejik ortaklığını derinleştirmekte olup, Çin'in yükselişini kontrol altına almak amacıyla bölgedeki diğer müttefikleriyle birlikte çalışmaktadır. COVID-19'un ortaya çıkışı ve akabindeki birbirini suçlama oyunu, ABD ve Çin'i bu tehditle savaşmak için her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulan küreselleşmeden uzaklaştırarak, büyük güç rekabetini yoğunlaştırmıştır.

Halihazırda tek taraflılıkla mücadele halindeki çok taraflılık geçerliliğini yitirmektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlar hızla değişen dünyada anlamlı kalabilmek için mücadele etmektedir. Buna karşılık bölgecilik ilgi görmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi sayesinde küreselleşmenin simgesi olarak ortaya çıkan Çin muhtemelen kendine yakın bölgelere daha fazla

odaklanacaktır. Örneğin Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Pakistan'ın Hint Okyanusu'nda yer alan kıyılarını Orta Asya ve Rusya üzerinden Avrasya kara kütlesine bağlayan büyük bir projedir. Bağlantısallık bölgesel işbirliğini yönlendirmeye devam edecektir.

Geleceği tahmin etmek kolay olmasa da COVID-19 sonrası dönemde küresel yönetişimi şekillendirecek belirgin eğilimler vardır. Birincisi, teknolojinin yaptığımız her şeyde üstlendiği tekil önemdir. Bilgi ekonomileri ve onun temel direği olan Ar-Ge faaliyetleri vasıtasıyla inovasyon her devletin uluslararası ortamdaki statüsünü belirleyecektir. Her ülkenin teknoloji kullanımına bağımlı olduğu düşünülürse, gelişmiş teknolojik altyapı oluşturanların avantajı olacaktır. Her ülke kendi başına olacağından son teknolojileri elde etmek için bir rekabet ortaya çıkacaktır. Kendine yeten ve güvenen bir teknolojik altyapı geliştirmek her ülkenin çıkarına olacaktır.

Tarımsal üretimde ve tarım temelli sanayide güçlü olan ülkeler düşük ekonomik büyüme ve uluslararası ticarete düşüşün beklendiği ekonomik durgunluk dönemlerinde ayakta kalabilmek için daha iyi bir konumda olacaktır. Gelişmekte olan ülkeler uluslararası serbest ticaret lehine uzun süredir terk etmiş oldukları ithal ikamesi politikasını halihazırda canlandırma eğiliminde olabilirler.

Biyolojik tehditler yeniden gündemin merkezine oturdu. Hibrit beşinci nesil savaşların geleneksel savaşların yerini çoktan almasıyla biyolojik savaş çatışmaya girenlerin elinde önemli bir araç olarak ortaya çıkabilir. Devlet içi karışıklıkların devletlerarası çatışmalardan çok daha ölümcül bir hale gelmesiyle birlikte çatışmaların doğası da değişmektedir. Kısa sürede Arap Sonbaharına ve sonrasında Arap Kışına dönüşen 2011 Arap Baharının gösterdiği gibi, hibrit savaş ve toplumsal patlamalar geleneksel savaşları tarihin tozlu sayfalarında bırakmıştır. COVID-19 veya mutasyonları

gibi ölümcül virüsler geleceğin hibrit savaşlarında bir araç olacak mıdır? Virüslerin savaşlarda araç olarak kullanılması sadece saldırganlar ve kurbanlar için değil, aynı zamanda bütün dünya için felakete neden olacağından, bu sorunun cevabının hayır olması umulmaktadır.

183 devlet, taraf oldukları Biyolojik Silahlar Sözleşmesi'nde (BSS) barışçıl amaçlar dışında biyolojik ajan/toksin geliştirmemeyi, stoklamamayı veya edinmemeyi ya da bu ajan/toksinleri düşmanca amaçlarla veya bir silahlı çatışmada kullanmamayı taahhüt ettikleri için BSS'yi güçlendirmek belki de dünya için ihtiyatlı bir davranış olacaktır. Öte yandan, teröristlerin ve devlet dışı aktörlerin, biyoterörizm veya biyolojik savaş yürütmek için virüsleri ve ölümcül biyolojik ajanları ele geçirebileceğine dair korkular da bulunmaktadır. Tüm devletler biyolojik bir savaşın içine girmemek ve devlet dışı aktörlerin laboratuvarlardaki ölümcül biyolojik ajanlara erişimini önlemek için bir araya gelmelidir. BSS gibi sözleşmelere sürekli bağlılık, gelecekte bu tür biyolojik tehditlerin ortaya çıkmasını ve yanlışlıkla veya izinsiz yayılmasını engellemeye yardımcı olabilir.

Dünya olağanüstü bir belirsizlik, ekonomik durgunluk ve muhtemel bir bunalım dönemine doğru ilerlerken, bir araya gelme ihtiyacı her zamankinden daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Büyük güçlerin liderleri özel bir sorumluluk taşımaktadır. Bu çerçevede, en önde gelen güç olan ABD küresel sorumluluklarından kaçınmamalıdır. ABD halkı soyutlanma politikasını reddetmelidir. Çünkü dünyamız, onu yaşanacak daha iyi bir yer haline getirmek için yapıcı bir rol üstlenen ABD ile daha müreffeh olacaktır. Çin halihazırda fazlasıyla sergilediği küreselleşmeye yönelik gayretini korumalıdır. Diğer büyük güçler inanç veya etnik kökene dayanan dar milliyetçiliğin peşinden gitmemelidir. Dünyadaki tüm ulusların birlikte yerine getirmeleri gereken muazzam bir görev bulunmaktadır: Öncelikle ortak düşman COVID-19

tehdidiyle savaşılmalı, daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra tanık olduğumuz işbirliği ruhuna dayanan küresel sistem yeniden oluşturulmalıdır.

Notlar

1. "World Economic Outlook: The Great Lockdown," *World Economic Outlook Report*, Vaşington DC: Uluslararası Para Fonu, Nisan 2020.
2. "An Updated Assessment of the Economic Impact of COVID-19," *ADB Briefs*, Manila: Asya Kalkınma Bankası, 2020.
3. Daniel Gerszon Mahler, Christoph Lakner, R. Andres Castenda Aguilar, Haoyu Wu, "The Impact Of COVID-19 (Coronavirus) On Global Poverty: Why Sub-Saharan Africa Might Be The Region Hardest Hit," *World Bank Blogs*, 2020, <https://blogs.worldbank.org/opendata/impact-COVID-19-coronavirus-global-poverty-why-sub-saharan-africa-might-be-region-hardest>.
4. "The Biological Weapons Convention: Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction," Birleşmiş Milletler, <https://www.un.org/disarmament/wmd/bio/>

COVID-19 VE AVRUPA: JEOPOLİTİK BİR MEGAFON ARAYIŞI

Teresa CORATELLA Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Roma Ofisi Program Yöneticisi, İtalya

Anahtar Kelimeler Avrupa Birliği, Çatışma, Çok Taraflılık

CCOVID-19 krizi artık üçüncü aşamasına girmektedir. İlki, Avrupadaki ve dünyanın diğer bölgelerindeki insanların ayırım gözetmeyen, kural tanımayan, güçlü ve görünmez bir tehditle karşı karşıya kaldıkları acil tıbbi müdahale aşamasıydı. İkincisi, bütün dünyada hükümetlerin salgının yol açacağı uzun vadeli sonuçlara dair göstergelerin tedrici olarak ortaya çıkmakta olduğu ve ekonomik toparlanma konusunda net adımlar atılamadığı, benzeri görülmemiş bir ekonomik krizle başa çıkmaya çalıştıkları aşamadır. Üçüncü aşama ise, dünya liderlerinin ülkelerini bu süreçte siyaseten ayakta tutmalarını, bir başka deyişle COVID-19'un

şekillendirmeye başladığı yeni küresel düzende yeni bir rol ve devlet aklı bulmaya yönelik bir strateji arayışına girdikleri siyasi kriz dönemidir.

Bu yeni küresel düzende, ABD'nin COVID-19'un yayılmasında sorumluluğu bulunduğu suçlamasına dayalı yeni Çin söylemi, zaten istikrarsız bir ekonomik ve iç siyasi yapısı bulunan ve COVID-19'un zayıflattığı Rusya için yeni bir rol, virüsün etkileri henüz tam olarak ortaya çıkmamış olsa da sarsılmış bir Afrika kıtası ve ekonomik genişleme planlarını rafa kaldırmak zorunda kalan zayıflamış Asya ülkeleri görünmektedir.

Bütün bunlar içerisinde AB'nin konumu nedir? Avrupa şu anda acil ekonomik toparlanma plan ve girişimleri ile derin siyasi görüş ayrılıkları arasında bir yerlerde kaybettiği jeopolitik megafonunu arıyor. COVID-19 krizi halının altına süpürülerek bugüne kadar saklanmış zaafı ve fay hatlarını birçok AB üyesi devlette gün yüzüne çıkartmaya başlamıştır.

AB'nin yeni "jeopolitik" Komisyonu tarafından siyasi ivme kazandırılan güçlü Avrupalılık yaklaşımının rafa kalktığını ve yerini siyasi çatışmaya, beraberlik ve dayanışma yoksunluğuna bıraktığını görüyoruz. Birçok Avrupalı Kuzey-Güney bölünmesinin 2011 ekonomik ve mali krizinin sona ermesiyle birlikte gündemden düşerek bittiğini ummuş ve düşünmüştü. Ne yazık ki, yaklaşık on yıl sonra ve COVID-19 salgınının çıkagelmesiyle bu tür durumlara özgü geleneksel bölünmenin, itham etme alışkanlığının ve diyalog eksikliğinin yeniden su yüzüne çıktığını görüyoruz. Daha şimdiden Kuzey-Güney ayrışmasının ötesinde, Doğu ile Batı'nın, Kuzey ile Doğu'nun, Doğu ile Güney'in hatta şaşırtıcı bir biçimde Kuzey'in ve Güney'in kendi içlerinde çatıştığını gösteren yeni bir tür söylemle karşı karşıyayız.

Avrupa'nın içinde kurucu üyeleri ve en büyük ekonomileri arasındaki bu dayanışma eksikliği daha da kötü

bir senaryoyu, Avrupa siyasi projesinin geleceği konusundaki vizyon eksikliğini işaret ediyor. Avrupa küresel, bölgesel ve iç yapısı bağlamında kendini nasıl konumlandırmak istiyor?

İlk olarak AB'nin iç düzeninde, Orban'ın Macaristan'ı ve Kaczynski'nin Polonya'sında yaşadığı üzere bazı üye devletlerdeki demokratik sapmaların yol açtığı "kontrollü bir anarşi" görüyoruz. Üstelik bu konuda AB son derece çekingen bir genel yaklaşım izlemektedir. Ayrıca, geleneksel Kuzey-Güney karşıtlığını daha da derinleştirebilecek yeni bir unsur olarak İtalya, İspanya ve Fransa gibi COVID-19'dan en fazla etkilenen, ekonomik açıdan nispeten zayıflamış ve AB'nin güneyinde yer alan ülkelerin içinde bulunduğu yeni bir coğrafi bölünmeyle karşı karşıyayız. Ayrıca siyasi ve toplumsal dayanışma yerine, ekonomik sağlamlığı öne çıkaran Kuzey ülkeleri var.

İkinci olarak, AB'nin yakın coğrafyasında göç sorunu, Yemendeği insani felaket, Suriye iç savaşı, Libya'daki savaş, İran dosyası, Kuzey Afrika'nın yeni ve darbeye açık demokrasilerinin yanısıra güçlenen otokrasilerinden oluşan çözülmemiş sorunların mevcudiyetini ve Brüksel'in bunlara ilgisizliğini görüyoruz. Avrupa COVID-19 acil tıbbi müdahale kâbusundan uyanıp ekonomik toparlanma planlarını gereği gibi yürütmeye başlayabildiğinde, bu coğrafyada ABD ile beraber sahip olduğu yerin ve nüfuzunun başkaları tarafından devralındığını görme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını görecektir.

Güney-Doğu boyutunda, Avrupa tarihinin her zaman parçası olan ve AB'ye katılımları konusunda güvenilir adaylar olduklarının teslim edilmesini isteyen Batı Balkanlar ile Avrupa'nın belirsiz vizyon ve stratejisinden hayal kırıklığına uğramış, siyaseten zayıf durumdaki Ukrayna için de aynı durum geçerlidir.

Üçüncü olarak AB'nin küresel ölçekteki konumu gelmektedir. Mevcut çok taraflı düzen COVID-19 krizinin

yarattığı toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunlarla baş edebilmek için şiddetle ihtiyaç duyulan ortak kararların alınmadığı, birlikte hareket edilemediği ve bu haliyle sürdürülebilir görünmeyen bir durum sergilemektedir. Bu küresel senaryoda Avrupa, diğer büyük güçler gibi tıkanmış ve hareketsiz kalmıştır. Eğer Avrupalı liderler masada somut bir plan bulunduğunu vatandaşlarına gösterecek şekilde gerekli tedbirlere ve eylemlere başvurmazlarsa, bu durumun yol açacağı sonuçları tahmin edebilmek hiç de güç olmayacaktır.

Her şeyden önce, Avrupa vatandaşları Avrupa projesine olan inançlarını yitirebilir ve bugün Avrupa karşıtı siyasi beyanlarla tezahür eden katıksız ulus devlet ayarlarına geri dönebilirler. Brexit’le yaşananlar bugün çok geride kalmış gözükse de, özellikle vatandaşların AB kurumları ve siyasi liderleri tarafından ihmal edildikleri hissine kapıldıkları ülkelerde aynı süreç kolaylıkla tekrarlanabilir. COVID-19’un yayılışından ilk etkilenen ülke İtalya’yla ilgili olarak Bayan Lagarde ve Başkan Von der Leyden’in ilk tepkilerini hiç kimse bir çırpıda unutamayacaktır. Ulus devletlerin tedarikçi ve ortakları konumundaki küresel güçlerle ilişkilerinde müşterek strateji ve plan yapmak yerine ikili ilişkilerini önceleme tercih edeceklerini görebiliriz.

İkinci olarak, yeni AB Komisyonu tarafından duyurulan, içinde sadece miat ve standartlardan öte, mevcut çevre mevzuatı, uzun vadeli hedef ve altyapıların radikal biçimde değiştirilmesi ile yenilikçi ve iddialı “AB Yeşil Anlaşması”nın (Green Deal) da bulunduğu, cesur ve mantıksız planların geçici bir süre için ertelenmesi veya buna mecbur kalınması riski mevcuttur.

Üçüncü olarak, AB hayati bir jeopolitik ivmeyi kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. COVID-19 krizi İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana Avrupa’nın yaşadığı en ağır krizdir. Avrupa projesi barışı güvence altına almak, savaş, eşitsizlik,

ayrımcılık ve yıkıcı iç çatışmaların bir daha yaşanmamasını sağlamak için ortaya atılmıştı. Avrupalı liderler ve siyasetçiler her zaman öngörüyle hareket etmeseler de, bunu sağlamakta başarılı oldular. Avrupa eğer iddialı ve cesur bir tavır benimsemez ise günün sonunda yine eşitsizlik, ayrımcılık ve yıkıcı iç çatışmalarla kolayca karşı karşıya kalabiliriz.

COVID-19 krizi Avrupa için şaşırtıcı biçimde yeni değerler, dayanışma ve iddialı toplumsal ve ekonomik girişimlere dayanan yeni bir başlangıcı da temsil ediyor olabilir. Avrupa bütün bunları yapabilmek için öncelikle bir büyük güç olarak telakki edilmeyi isteyip istemediğine karar vermelidir. Avrupa bu konuda karar verdikten sonra diyaloga girilebilecek, siyasi ve ekonomik çıkarları, ama hepsinden önemlisi vatandaşlarının çıkarları için müzakere edebilecek, güvenilir ve sağlam bir muhatap rolünü sağlamlaştırmaya yönelik bütün somut adımları atmalıdır. Avrupa bunu gerçekleştirmek, mesajını yaymak ve sesini yeniden şekillenen çok taraflı düzende duyurabilmek için şiddetle yeni bir megafona ihtiyaç duymaktadır.

***

Not: Herkes bu sınamanın sadece Avrupa boyutuyla ilgilenmemelidir. Dünyadaki bütün oyuncular ve küresel taraflar aynı sınamalarla ve zorluklarla karşı karşıyadırlar.

COVID-19 KRİZİNDEN SONRA DÜNYA NASIL GÖRÜNECEK?

Dr. Michael Hudson Enstitüsü Kıdemli Uzmanı,
DORAN ABD

Anahtar ABD-Çin Rekabeti, Türkiye,
Kelimeler Ortadoğu, Terörizm

Pek çok şey belirsiz olmakla birlikte, COVID-19 sonrası dönemi dört gelişmenin şekillendireceğinden rahatlıkla bahsedebiliriz. İlk olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında oldukça yoğun bir rekabet göreceğiz. Batı ile ekonomik bütünleşmesini sağlayan ve bunun sonucunda siyasi reformlar gerçekleştirecek bir Çin'in liberal demokrasilerin doğal bir ortağına dönüşeceği şeklindeki gerçekçi olmayan bir beklenti uzunca bir süre Amerikan politikasını şekillendirmişti. Amerikan dış politikasının seçkinleri bu beklentinin sadece bir hüsnü kuruntu olduğunu mevcut krizden önce dahi fark

etmişlerdi. Artık sorun yeni bir aşamaya taşınıyor. COVID-19 sonrası dönemde, agresif bir rekabetin olup olmayacağından ziyade rekabetin nasıl sürdürüleceği tartışılacaktır.

Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin ekonomilerinin iç içe geçmiş olması aralarındaki rekabetin sınırlarını belirlemektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği ile verilen mücadelenin aksine, Vaşington ve Pekin arasındaki rekabet demokratik ve otoriter kapitalizm arasındadır. Bu iki sistem arasındaki örtüşme, iki ülkenin birbirine rakip devletlerden oluşan bloklarını kolayca oluşturamayacağı anlamına gelmektedir.

Amerikalıların müttefikleri ile birlikte, Çin ile yürütülecek rekabetin parametrelerinin tam olarak belirlenmesine yönelik oldukça zorlu bir fikri çalışma yapması gerekecektir. Vaşington hangi alanlarda Pekin ile sıfır toplamı bir oyuna dahil olmuştur? Hangi alanlarda rekabet sınırlı niteliktedir ve hangi alanlarda ortada bir rekabet yoktur? Şu anda, bu soruların hiçbirinin net bir yanıtı bulunmamaktadır.

Amerika özellikle dünyadaki rolü konusunda giderek daha fazla kararsız hale geldiği için hayati çıkarlarına ilişkin algısı bulanıktır. İsteksiz bir süper güç, Soğuk Savaş sırasında inşa ettiği liderlik konumundan sürekli olarak vazgeçmeye niyetlenmekte, ancak yine de bu eğilime teslim olmayı başaramamaktadır. Sözkonusu kararsızlık en fazla Başkan Trump'ın mesafe koymaya gayret ettiği Orta Doğu'da kendini göstermektedir. COVID-19 krizi Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'yu terk etmesine izin vermezken, Amerika'nın bölge ile ilgili kararsız tavrını güçlendirecektir. Bu da ikinci büyük gelişmeyi teşkil etmektedir. Krizin neden olduğu ekonomik sarsıntılar ve ulusal borçtaki muazzam artış Vaşington'da Başkanı yurt içindeki sorunlara odaklanmaya ve Orta Doğu'daki karmaşıklıklardan kaçınmaya zorlayanların baskısını güçlendirecektir.

Amerika'nın kararsız tavrı bölgedeki temel rakibi İran'a bir fırsat sağlıyor gibi görünebilir. Fakat İran oluşan güç boşluğunu doldurabilecek kapasiteye sahip değildir. Aslında, üçüncü büyük gelişme olarak İran COVID-19 krizinden ciddi güç kaybıyla çıkacaktır. Rejim salgından önce dahi Başkan Trump'ın "maksimum baskı" kampanyası ve geçtiğimiz Kasım ayında ülkeyi kasıp kavuran siyasi huzursuzluk dalgası nedeniyle zorluk çekiyordu. Koronavirüs salgınına karşı baştan savma müdahalesi rejimin meşruluğunu daha da azaltmıştır. İran'ın zayıf oluşu Amerika Birleşik Devletleri'ne askeri araçlara ciddi ihtiyaç duymadan Tahran'ı savunma konumunda tutma imkan verecektir.

Son olarak, COVID-9 krizi milliyetçiliğin yeniden güçlenmesine yol açacak ve Avrupa Birliği gibi ulus aşırı kuruluşların rolünü daha da zayıflatacaktır. Avrupada Brüksel'den daha fazla özerklik talep eden popülist hareketlerin yükselişine yıllardır tanık olduk. Salgın Avrupalılara ciddi bir kriz sözkonusu olduğunda ulus aşırı teknokratların faydasız olduğunu ve her ülkenin en gerekli olduğu zamanda kendi kaynaklarına dayanmak zorunda kaldığını öğreterek bu eğilimi güçlendirmiştir. Ancak, yeni milliyetçiliğin yükselişi Avrupayla sınırlı bir eğilim değildir. Bu eğilim Modi'nin Hindistan'ında, Xi'nin Çin'inde ve Netanyahu'nun İsrail'inde de görülmektedir.

Birlikte ele alınan bu dört eğilim, kesin olmamakla birlikte, oldukça istenen ve uğruna çaba gösterilmeye değer beşinci bir gelişme olan ABD-Türkiye ilişkilerinde kaydadeğer bir iyileşmeyi de muhtemel kılmaktadır.

11 Eylül sonrası dönemde Amerikan dış politikası Amerikan stratejik vizyonunda Orta Doğu'daki en temel tehdit olarak yer alan El-Kaide ve DAESH gibi devlet dışı aktörlere odaklanmıştır. Bu odaklanma Amerika Birleşik Devletleri'ni istikrarlı bir bölgesel düzen oluşturmaya

kararlı müttefik devletler koalisyonunu sürdürmeye yönelik geleneksel rolünden alıkoymuştu. ABD-Türkiye ilişkileri de bu gelişmelerden olumsuz etkilendi. ABD devlet dışı aktörlere odaklanma stratejisi nedeniyle PKK ile yakınlaşma hatasına düştü.

Bununla birlikte, ilişkilerdeki krizin sürekli olmaması gerekmektedir. Bir yandan Çin ile rekabetin öneminin gün geçtikçe arttığını gören ABD, Orta Doğu'daki ağırlığını azaltmaya yönelik baskının etkisiyle bölgede istikrarlı bir düzen oluşturmanın önemini yeniden keşfedebilir. Ancak, bu yeniden keşfin gerçekleşmesi ve tam potansiyelin ortaya çıkarılması ABD'nin Türk müttefiki ile yakın bir şekilde çalışmasıyla mümkün olacaktır. Bunun için hem Vaşington'da hem de Ankarada sıkı bir diplomatik işbirliğinin sürdürülmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

YAKLAŞAN BAŞKALAŞIM

Eduardo Arjantin Eski Devlet Başkanı,
DUHALDE Arjantin

Anahtar Uluslararası İşbirliği, Küresel
Kelimeler Yönetişim, Küreselleşme

İlk olarak, bu pandeminin 20. yüzyılın son birkaç on yıllık zaman diliminde dünyanın karşılaştığı mevcut sorunların üstüne yeni bir şey eklemediğini söylemek isterim.

Her halükarda bu pandemi dünyadaki ekonomik düzeninin olağanüstü dramatik durumunu acı verici bir şekilde ifşa etmiştir. Bir örnek vermek gerekirse, bu düzen ülkeler ve halklar arasında insanlık tarihinin tamamında eşî benzeri görülmemiş bir ölçüde eşitsizliği de beraberinde getirmiştir.

Bu anlamda, Zigmunt Bauman'ın COVID-19'un ortaya çıkmasından çok önce yaptığı şu uyarı düşündürücüdür: *“Cevaplardan daha fazla soru ve çözümlerden daha fazla sorunla göze çarpacak ve sürdüğü müddetçe son derece eşit bir başarı ve başarısızlık olasılığıyla ilerlemek zorunda kalacağımız uzun bir döneme hazırlıklı olmalıyız.”*

Veyahut Papa Francis'in, benim de hazır bulunduğum bir konuşmasında, küresel düzeyde acilen ele alınması gereken sorunları sıraladığında sarf ettiği şu sözleri düşünelim: *“(…) yoksullar ile gezegenin kırılganlığı arasındaki yakın ilişki, dünyada her şeyin bağlantılı olduğu inancı, yeni paradigmaya ve teknolojiden gelen güç biçimlerine yönelik eleştiri, ekonomi ve ilerlemeyi anlamanın başka yollarını aramaya davet, her bir varlığın değeri, ekolojinin insani duygusu, samimi ve dürüst tartışmalara duyulan ihtiyaç, uluslararası ve yerel politikanın ciddi sorumluluğu, kullanılabilirlik kültürü ve yeni bir yaşam tarzı önerisi.”*

2019'da Türk makamları beni İstanbul'daki “Küreselleşme Krizi: Riskler ve Fırsatlar” konulu TRT Dünya Forumu'nda fikirlerimi sunmaya davet etme nezaketini gösterdiler. Orada katıldığım tartışmada genel anlamda dünyanın daha iyi olduğunu ifade eden prestijli katılımcılarla aynı fikirde değildim. Her zaman söylediğimi söyledim: “Biz daha iyi değiliz. Daha kötüyüz. Dünya, özellikle de gençler, bize açık bir şekilde alarm veriyor ve uyumsuzluk belirtileri gösteriyor. Bir çağ ve paradigma değişikliği ile karşı karşıyayız ve bunu ne kadar çabuk kabullenirsek, o kadar iyi olacaktır.” Tüm bu giriş bölümünün amacı, pandemi ortaya çıkmakta olan kaçınılmaz dönüşümleri hızlandırdığı takdirde, belki de çok fazla acı ve yalnızlığın beraberinde gelebileceğini belirtmektedir.

Bugün herkes pandemi sonrası dönemin “yeni bir normallik” olacağını kabul etmiş görünüyor ve sahip

olunan görüşe bağlı olarak çeşitli “değişiklikler” sıralanıyor. “Değişiklikler” üzerine düşünmenin gerçekte ne olacağına dair bir ipucu vermediğini düşünüyorum. Ulrich Beck’in klasik tanımına göre “*Temel kavramlar ve onları destekleyen kesinlikler sabit kalırken, değişim, modernliğin karakteristik bir geleceğine, yani kalıcı dönüşüme odaklanmaktadır. Aksine, başkalaşım modern toplumun bu kesinliklerini istikrarsızlaştırmaktadır. (...) Başkalaşım (...) basit bir şekilde, dün düşünülemez olanın bugün gerçek ve mümkün olduğu anlamına gelir.*”

Bu yüzden, gerçekleşecek olanı net bir şekilde ele almak neredeyse imkansızdır. Bununla birlikte, tek bildiğimiz insanlığın bu krizden girdiğinden daha iyi bir şekilde çıkması için neyin meydana gelmesinin arzu edildiğidir.

Eksik ama yararlı bir gündem, dönüşüm olmadığı sürece kaybedenlerin her zamanki gibi aynı kesimler olduğudur: yoksullar, fırsatlardan dışlananlar, dijital olarak ötekileştirilenler ve göçmenler. Bunlara, bugün istikrarsız olan ancak ilerlemek için mücadele eden, daha evrensel ve erişilebilir bir eğitimin yanı sıra kamu refahı politikaları ve uluslararası ticaret sayesinde istihdamda yaşanan yeni bir büyüme ile sağlanan bazı fırsatlarla güçlenen orta sınıflar da katılacaktır.

Dünya hükümetleri bu gerçeği kabullenerek, en dezavantajlı insanların hayatta kalmasını sağlamak için olumsuz etkileri önleyen veya en azından yumuşatan finansal yardım araçlarının kullanımını, bir ülkenin veya bölgenin istisnasız tüm sakinlerine ulaşabilen sağlık sistemlerinin oluşturulmasını, çevrenin ve doğal kaynakların sıkı bir şekilde korunmasını, yenilenebilir enerjilerin kullanımını ve geliştirilmesini, dünya ekonomisinin öncelikli olarak üretime odaklanarak dönüştürülmesini, diğer insanların kaynaklarını gasp etmek için tefeciliğin ve büyüme için zorunlu tüketiminin bir araç olarak kullanılmasının engellenmesini hedeflemelidirler.

Açıkçası bu durum, dünyanın mülksüzleşmiş kesiminin, Papa Francis’in tabiriyle “harcananların” yaşam kalitesini yükselterek ve onları ayrıcalıklı azınlığa yakınlılaştırarak sosyal piramidin düzleştirilmesini zorunlu kılacaktır.

Elbette, bu boyutlarda bir değişimin yaşanması küresel yönetimde derin değişiklikler olmasıyla mümkündür. Bunun için de, BM’nin reforma tabi tutulması, Latin Amerika’da ve diğer bölgelerde etkili bir bütünleşmenin sağlanması, Avrupa entegrasyonunun gözden geçirilmesi ve bu temelde yeni bir uluslararası işbirliği paradigmasının tanımlanması gereklidir.

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi veya kalkınmanın finansmanına yönelik Addis Ababa Eylem Planı gibi uluslararası toplum tarafından önerilen taahhütlere ve bu dönüşümler sonucunda ortaya çıkacak benzer girişimlere güçlü destek verilmesi de gereklidir. Bütün bunlar bizi yeni bir küresel yönetim kurmak için gerekli bir adım olan “küresel siyasi toplumun” doğuşuna ve gelecekte bu büyüklükteki krizlerle mücadele etmenin tek yolu olan küresel dayanışmaya yaklaştırmalıdır.

Bunu yapabilir miyiz yoksa hiçbir şeyin değişmemesi için bir şeyleri “değiştirme”ye yönelik kolay yolu mu seçeriz? Seçim bizim. Bir kez daha Bauman’ın söylediği gibi; “*Dünya’nın sakinleri olan biz insanlar, kendimizi (tarihte her zamankinden daha fazla) gerçek bir ikilemde buluyoruz: ya el ele vereceğiz ya da aynı devasa toplu mezarda kendi cenaze törenimize katılacağız.*”

COVID-19 VE BÜYÜK GÜÇ REKABETİ

Doç. Ehud EIRAN Hayfa Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Öğretim Üyesi, Stanford Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Misafir Öğretim Üyesi (2019-2020), İsrail Bölgesel Dış Politikalar Enstitüsü (Mitvim) Yönetim Kurulu Üyesi, İsrail

Anahtar Kelimeler ABD-Çin Rekabeti, Ekonomi, Küresel Liderlik

2020'nin başında ortaya çıkan COVID-19 küresel halk sağlığı krizi bir dönüşüm süreci yaşamakta olan uluslararası sistemi sarstı. Çin'in ekonomik yükselişi ve Güney Çin Denizi gibi alanlardaki iddialı politikaları ABD'nin küresel çaptaki başat konumuna meydan okuyor. Liberal demokrasi sistemi ayrıca, Brexit ve AB'nin yakın çevresinde liberal olmayan rejimlerin yükselişi gibi AB'nin yaşadığı başarısızlıklarla karşı karşıyadır. Her üç bölge de küresel halk sağlığı krizinin merkezinde yer alıyor. Virüs Çin'de ortaya çıkmış olsa da en yüksek sayıda can kaybı (Mayıs 2020'nin başı itibarıyla) ABD ve Batı Avrupa'da yaşandı. Halk sağlığı krizinin başlangıcının üzerinden sadece birkaç haftalık bir süre

geçmişken krizin büyük güç rekabeti üzerindeki uzun vadeli etkisini görebilmek için henüz çok erken olsa da, sözkonusu etkiyi belirleyecek değişkenleri saptayabiliriz.

Güç Üzerine Etkisi

Güçlü bir ekonomi Amerika'nın 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan küresel yükselişinde olduğu gibi günümüzde de Çin'in yükselişinin temel unsurudur. COVID-19 krizi her iki ekonomiyi de altüst etmektedir. 2020 yılının ilk çeyreğinde ABD'nin gayri safi yurtiçi hasılası neredeyse %5 azalırken, Çin'in aynı dönem içinde gayri safi yurtiçi hasılasındaki düşüş %6,8 oldu. Üstelik ABD neredeyse %15'lik işsizlikten mustaripken, gerçek rakam muhtemelen daha yüksek olmakla birlikte Çin %6,2 kentsel işsizlik oranı açıkladı. Yüksek getirili kurumsal borç enstrümanları gibi hükümetin daha önce hiç desteklemediği alanları da içeren 2,4 trilyon Dolarlık Amerikan harcama taahhüdü de dahil olmak üzere, iki ülke de ekonomilerini ayakta tutabilmeye yönelik çeşitli adımlar attılar. Bu adımların sonucunda her iki büyük gücün ulusal borçları artıyor. ABD'de İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez borç/GSYİH oranı %100'ün üzerine çıktı. Krizin ekonomi üzerindeki etkisini değerlendirirken, Çin ve ABD'nin kendilerini toparlama yeteneklerini de dikkate almalıyız. Her iki hükümet de güçlü tepkiler verdi, ancak yine de işgücü esnekliği (Amerika'da daha büyük) ve devletin ekonomiye hakim olma gücü (Çin'de daha büyük) gibi yapısal özellikler nihai sonucun belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Çin'in ihracata olan bağımlılığının olumsuz ekonomik etkileri olabilir. ABD dahil pek çok ülke, krizin küresel tedarik zincirinde ortaya çıkardığı risklerden kaçınmak isteyecektir. Bu yerel üretimin canlandırılması ve küresel olarak Çin ürünlerinin ihracat pazarlarının daralması anlamına geliyor. Buna karşılık Çin iç tüketime dayanan bir yapı geliştirmek için çaba gösterebilir ve Kuşak ve Yol Girişimi'ne daha fazla yatırım yapabilir. Bu da muhtemelen bir etki alanları bölünmesine yol açacaktır.

Büyük Güçler Arasındaki İlişkilere Etkisi

Küresel ekonomik krizin Vaşington ile Pekin arasındaki ekonomik güç dengesini değiştirip değiştirmeyeceğini görmek için henüz çok erken olsa da, ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği aşıkardır. Kriz işbirliğinden ziyade, zaten gergin olan ilişkilerin mevcut durumunu pekiştirdi. Başkan Trump ortaya çıkan geniş çaplı işsizlik ve kriz yönetimine ilişkin eleştiriler nedeniyle, Kasım ayında yapılacak seçimler yaklaştıkça Çin'e daha da güçlü bir şekilde saldırmaktadır. Trump bilhassa “Çin virüsü” olarak tanımladığı hastalığın Wuhan'da devlet kontrolünde olan bir laboratuvarından çıktığını ileri sürmüştür. Trump yönetimi ayrıca Çin hükümetine karşı dava açabilme imkanını araştırmaktadır. Öte yandan, Çin yönetimi onlarca yıllık iktisadi genişlemenin sona ermesinin ülke içindeki meşruiyetini zayıflatacağından endişe ediyor olabilir. Burada milliyetçilik meşruiyeti korumak için etkili bir strateji olabilir. Bazı Çinli yetkililer halihazırda ABD'yi eleştirerek virüsü Çin'e yaymakla suçladılar.

ABD ile Çin arasındaki işbirliğinin garantisi olan ikili ticaret, arz ve talebin düşmesiyle önemli ölçüde azaldı. Kriz zirve yapmadan da önce Ocak-Şubat 2020 arası dönemde aylık ABD-Çin ticareti 10,9 milyar Dolar düşüş göstermişti.

Üçüncü Taraf Desteği Üzerine Etkisi

Modern çağda büyük güçler uluslararası sistemdeki diğer devletlere, küresel kurumlara liderlik ve katılım, ittifaklar, ikili ilişkiler ve yumuşak güç yoluyla destek verme konusunda da rekabet etmektedir. Başkan Trump döneminde ABD genel olarak uluslararası taahhütlerini azalttı. ABD'nin yumuşak gücü, Başkan Trump'ın küresel meseleler konusundaki tutumu ve bir ölçüde de bıraktığı izlenim nedeniyle daha çok darbe aldı. Büyük güç oyununa geç katılan Çin uluslararası arenada büyük aşama kaydetti. COVID-19 krizi şimdilik Çin'in daha çok işine

yarıyor gibi görünüyor. 2010'lu yılların ilk döneminde Ebola salgınına karşı yürütülen küresel çabalara öncülük eden ABD, mevcut krizde sözkonusu küresel liderlik konumunu terk etti. Dahası, virüsü kontrol altına almakta Çin'e kıyasla çok daha az etkili olması yumuşak gücünü zayıflattı. Üstelik demokrasiler de dahil olmak üzere birçok ülkede atılan halk sağlığı adımları temel özgürlüklere gölge düşürdü. Bu durum Çin'in de dahil olduğu, özgürlükler yerine güvenliği tercih eden hükümet sistemlerine daha fazla meşruiyet kazandırdı. Sınırlar arası kolay geçiş gibi AB'nin temel ilkeleri konusunda hızla geri adım atılması, ABD'nin geleneksel olarak savunduğu liberal modelin sınırlarını ve hatta belki de başarısızlıklarını gözler önüne sermektedir. Öte yandan, Çin'in imajı Wuhan'daki yetkililerin Koronavirüs'ün başlangıcına ilişkin bilgileri sakladığı ortaya çıktığında darbe aldı. İki büyük gücün de yumuşak güç kazanımları, imajlarını olumluya çevirecek bir söylem oluşturma ve bu söylemi yaymalarındaki başarılarına bağlı olacaktır.

Churchill'in ünlü sözünde ifade ettiği gibi, belki biz de “*bu son değil, hatta sonun başlangıcı bile değil, belki de başlangıcın sonudur*” aşamasındayız. Bu krizin daha başındayız. Yukarıda sunulan analizi değiştirebilecek en az iki gelişme yaşanabilir. İlk gelişme bu krizin nasıl sona ereceğiyle bağlantılıdır. Mesela, büyük güçlerden birinin aşı veya etkili bir tedavi geliştiren ilk ülke olması ve sonrasında bunu dünyadaki diğer ülkelere armağan etmesi veya tam tersine fahiş fiyata satması sözkonusu olabilir. İkinci olarak, Beyaz Saray'da yaşanacak Başkan değişikliği ABD'nin küresel liderliğini canlandırabilir. Başkan Biden, bu ölçekte bir kriz karşısında müttefiklerin, ittifakların ve küresel liderliğin merkezde olduğu İkinci Dünya Savaşı sonrası geleneksel Amerikan dış politikasını tercih edebilir gibi görünüyor.

Elizabeth dönemi şairi Thomas Nash 1600 yılında yayımlanan “Veba Zamanında Bir Ayın” şiirine “*Elveda,*

yolun açık olsun dünyanın mutluluğu / Bu dünya belirsiz” diye haykırarak başlamıştı. Şiir kişinin ölümden kaçamamasını derinlemesine yansıtmaktadır. 2020 Koronavirüs günlerinde okunduğunda, salgının yükselen bir Çin'in düşmekte olan bir ABD'ye meydan okuduğu stratejik belirsizliği daha da şiddetlendirdiği konusunda bizleri uyarıyor. Yukarıda sunulan analizler, stratejik belirsizlikler nedeniyle çoğumuzun aynen Nash gibi hissettiği bugünlerde, en azından ABD-Çin rekabetinin seyrini belirleyecek değişkenleri anlayabilmemize yardımcı olmayı amaçlamakta olup, belki de Nash'ın, dönemiyle sınırlı kalmayan haykırışını bir dereceye kadar azaltabilir.

COVID-19 SONRASI AFRİKA'YA BAKIŞ

Doç. Afyare A. ELMİ & Katar Üniversitesi Körfez Araştırmaları Programı Öğretim Üyesi, Katar & Griffith Üniversitesi, HERSI Griffith Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Araştırmacısı, Avustralya

Anahtar Kelimeler Afrika, Ekonomi, Göç, Demokrasi, Uluslararası İşbirliği

Bir kıta olarak Afrika, farklı gelişim aşamalarında olan 55 ülkeden oluşmakta ve son otuz yıldır genel olarak yükselişini sürdürmektedir. Örneğin Ruanda, Etiyopya, Fildişi Sahili ve Senegal gibi ülkelerin hepsi etkileyici bir ekonomik büyüme gösterdi. Dahası, hem birçok ülke siyasi açıdan demokratikleşti, hem de devletlerarası ve devlet içi çatışmalarda önemli ölçüde bir azalma gerçekleşti. Fakat Afrika da dünyanın geri kalanı gibi COVID-19 pandemisinin etkilerine maruz kalacaktır. Dünya Sağlık Örgütü Afrika'da 44 milyondan fazla insanın Koronavirüs'e yakalanabileceği ve 190.000 civarı insanın hayatını kaybedebileceği konusunda uyarı yaptı.

Neyse ki, bu makalenin yazıldığı dönemde, kıtadaki COVID-19'un bulaşma oranı Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'ya kıyasla nispeten düşük seyrediyor. Afrika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'ne göre günümüze dek (Mayıs 2020), kıtada 64.241 vakadan 2.293 kaydedilmiş ölüm gerçekleşmiştir. Afrika'nın COVID-19 sonrası görünümünü tahmin etmek için erken olmasına rağmen, pandeminin olumsuz etkilerinin ekonomi, düzensiz göç ve büyük güç rekabetini idare etmeden kaynaklanan daimi sınamalar üzerinde yoğunlaşacağını düşünüyoruz. Diğer yandan, COVID-19'un özellikle sağlık hizmetlerine öncelik verilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda kıtadaki işbirliği ve entegrasyona olumlu etkileri olacaktır ve demokratikleşme sürecini güçlendirecektir.

Olumsuz Etkileri: Ekonomi, Göç ve Büyük Güç Rekabeti

Afrika'daki COVID-19 salgını nispeten sınırlı kalmış gibi görünse de kıta üzerindeki ekonomik etkisi yıkıcı olacaktır. Afrika Kalkınma Bankası'nın (AfDB) yayımladığı ilk tahminler 500 milyar Dolarlık bir ekonomik kayıp olduğunu ve kaybın artmaya devam ettiğini gösteriyor. Ekonomistler Afrika devletlerinin, virüsün hızla yayılacağı korkusuyla ilk olarak işletmeleri kapatarak ticari faaliyetleri sınırlandırmalarının önemli bir ekonomik maliyete yol açacağını savunuyorlar. Kıta ekonomisinin petrol ve gaz üretimi ile turizme yönelik sektörleri daha büyük risk altındadır. Amerika Birleşik Devletleri ve diğer gelişmiş ulusların aksine Afrika kıtası, ekonomisine trilyonlarca Dolar enjekte etme imkanına sahip değildir. AfDB Başkanı Akinwumi Adesina'ya göre, mevcut durumda kıtadaki ülkeler için 10 milyar Dolarlık bir kredi imkanı bulunmaktadır. Dünya Bankası (DB) Sahraaltı Afrika bölgesinin en sert darbeyi alacağını, 2019 yılındaki %2,4'lük büyüme oranının düşüşe geçerek 2020 yılında %-5,1'e kadar ineceğini tahmin ediyor. DB bu olumsuz tahminleri daha da ileri taşıyarak Sahraaltı Afrika bölgesinin son 25 yılın ilk durgunluğunu yaşayacağı öngörüsünde bulundu.

İşçi döviz transferleri Afrika kıtası için büyük bir can damarı olmanın yanı sıra önemli düzeyde yatırım ve istihdam yaratıyor. COVID-19'un dünyanın çeşitli bölgelerindeki Afrika diasporası tarafından ülkelere transfer edilen paralara da olumsuz etkisi olmaktadır. Afrika diasporasından milyonlarca kişi işlerini kaybettiği için memleketlerinde yaşayan ailelerine ve sevdiklerine destek sağlama güçleri azalmış durumdadır. DB verilerine göre 2020 yılında işçi döviz transferleri yalnızca Sahraaltı Afrika bölgesinde yaklaşık %23,1 oranında azalacak olup, bu Avrupa ve Orta Asya bölgelerinden sonraki en büyük ikinci düşüş olacaktır. İşçi dövizlerinin yokluğu milyonlarca Afrikalının yaşam şartlarını ve gıdaya erişimlerini kısıtlıyor. Ayrıca, bu durum Afrika'nın gıda kıtlığı yaşamasının önünü açıyor.

Ekonomiyi bir kenara bırakırsak Afrika, dünyanın geri kalanına gerçekleşen göçün ve yer değiştirmenin önemli bir kaynağı olmanın yanı sıra, dünyadaki mültecilerin ve yerinden edilen kişilerin önemli bir bölümüne ev sahipliği yapıyor. Daha önce benzeri görülmemiş bu Koronavirüs pandemisi sürecinde birçok donör ülkenin, yardım bütçesini kesmesi ve kendi vatandaşlarının refahına odaklanması yönünde vatandaşlarının ilave baskısı ile karşı karşıya kalması muhtemel. Bu nedenle, zengin donör ülkelerdeki aşırı milliyetçi yaklaşımlar, mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler dahil en savunmasız grupları olumsuz yönde etkileyecektir. Dünya Gıda Programı, salgını açlığın takip edeceğini ve bu sebeple birçok Afrikalı da dahil, yüz milyonlarca insanın hayatının etkileneceğini öngörüyor.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) geçtiğimiz günlerde, Afrika'da sınırların kapanması ve sınır geçişlerindeki rejimin sıkılaştırılması nedeniyle düşük oranda düzensiz göç meydana geldiğini bildirdi. Özellikle, Afrika Boynuzu'ndan Orta Doğu'ya doğru uzanan dünyanın en yoğun göç rotasındaki rakamlar son üç ayda daha düşük seyretti. Bununla birlikte

politikacılar ve politika yapıcılar, düzensiz göçün geçici olarak düşük olduğu mevcut dönemin getirdiği rahatlığın rehavetine kapılmamalıdır. Zira kısıtlamaların olmayacağı ve sınır geçişlerinin kolaylaşacağı COVID-19 sonrası dönemde sınırlarda ortaya çıkacak sayılar şimdiki dönemde bildirilen düşük sayılardan oldukça farklı olacaktır. Politikacılar ve politika yapıcılar ayrıca COVID-19 sonrası dönemde kıtadaki gençlerin yaşayacağı olası zorlukları ele almaya odaklanmalıdır. Pandemiden kaynaklanan yukarıda belirttiğimiz ekonomik krizin Afrika kıtası için geniş kapsamlı sosyal sorunlara neden olabileceğine inanıyoruz. Pandemi, Orta Doğu gibi hedeflere yönelik başta işgücü göçü olmak üzere düzenli göç hareketlerini de azaltma potansiyelini taşımaktadır. İşgücü ithal eden ülkelerin sanayileri COVID-19'un ekonomik etkilerine karşı benzer bir mücadele içinde olduklarından eskiden olduğu kadar çok insanı istihdam edemiyorlar.

Son olarak, COVID-19 yenilenen büyük güç rekabeti içinde Afrika devletleri için yeni bir belirsizlik ortamı yarattı. Çin, Afrika'da Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptığından çok daha büyük yatırımlar gerçekleştirerek Afrika'ya yerleşti. Birçok Afrikalı lidere göre, Çin somut gelişme ve altyapı sağlarken, Batı, eski kafalı yardımlar ve yüksek faizli kredilerde takılıp kaldı. Öte yandan, Afrika ile uzun süredir devam eden siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinden yararlanan ABD öncülüğündeki Batılı demokrasiler son yıllarda daha agresif hale geldiler. Örneğin, Afrika boynuzu büyük güçler için bir yarış alanına dönüştü. Birçok Afrika ülkesinin bu rekabeti idare etmede zorlanacağını ve bu nedenle bazı ülkelerde sınırlı bir istikrarsızlığın ortaya çıkacağını düşünüyoruz.

Olumlu Etkileri: İşbirliğinin Artışı, Demokratikleşmenin Devamı ve Sağlığa Öncelik Verilmesi

Dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkması öngörülen korumacılık ve milliyetçiliğin aksine, COVID-19 sayesinde

Afrika'daki işbirliği ve entegrasyon süreci güçlenecektir. Bu eğilime iki unsur katkıda bulunacaktır. İlk olarak, sömürge yönetimlerinin getirmiş olduğu yapay sınırlara rağmen, birçok etnik grup ulus aşırı yayılma göstermektedir. İkinci olarak, ekonomik büyümedeki yavaşlamanın ve pandeminin sınırları aşan tehlikesi kıtadaki devletlerarası işbirliğini hızlandıracaktır. Esasen, çok az sayıda Afrika ülkesi sınırlarını kontrol edebilmektedir.

Buna ek olarak, Afrika'nın "silahları susturma" sloganını benimsemesi, devlet içi ve devletlerarası çatışmaların sona ereceğine işaret etmektedir. COVID-19'un kıtanın devletleri ve farklı bölgeleri üzerindeki etkileri kesinlikle çeşitli olacaktır. Bazı otokratik yöneticiler COVID-19'u daha uzun süre iktidarda kalmak için bir bahane olarak kullanmaya çalışsalar da Afrika'nın girişken sivil toplumunun kıtadaki demokratikleşme sürecini devam ettirerek geliştireceğine inanıyoruz. 2020'de yapılması planlanan bir düzine seçime ilişkin olarak yalnızca Etiyopya seçimleri resmi olarak yaklaşık altı ay erteledi. Tanzanya ve Burundi gibi diğer ülkeler, seçimleri zamanında gerçekleştirmekte kararlılar. Bazı kırılğan devletlerde gecikmeler olsa bile, Afrika'nın demokrasiye doğru ilerleyişinin geri döndürülemez olduğu fikrindeyiz. Afrika'nın yakın geçmişinde yaşanan çok sayıda siyasi çatışma nedeniyle sivil toplum ve genç nüfus ortaya çıkabilecek herhangi bir fırsatçı diktatörü yenilgiye uğratacaktır.

Afrika, birçok sağlık krizi yaşamış (HIV-AIDS, tüberküloz ve sıtma) ve Ebola salgınını da başarıyla kontrol altına almıştır. Bu hastalıklara maruz kalmış olan insanlar Koronavirüs'e karşı daha savunmasız olsalar da, krizler birçok Afrika devletinin direncini güçlendirdi. Bariz kurumsal zayıflıklara rağmen, bu krizler esnasında kazanılmış eşsiz beceri ve deneyimler kesinlikle kıtaya yardımcı olacaktır. Ayrıca, Afrika devletlerinin sağlık ve eğitim hizmetlerine öncelik vererek bütçelerini önemli ölçüde artıracığını düşünüyoruz.

Kısacası, devam etmekte olan Koronavirüs salgınına ilişkin öngöründe bulunmanın zorluklarının farkındayız. Yine de COVID-19 sonrası dönemin Afrika için sancılı olabileceğini düşünmekle birlikte, kıtanın gelecekteki görünümünün umut ve iyimserlik dolu olduğu fikrindeyiz.

COVID-19 SONRASI DÖNEMDE KÜRESEL YÖNETİŞİM

Prof. Richard FALK Princeton Üniversitesi Albert G. Milbank Uluslararası Hukuk Emeritus Profesörü ve Kaliforniya Üniversitesi Orfalea Küresel Araştırmalar Merkezi Araştırmacısı, ABD

Anahtar Kelimeler Küresel Yönetişim, Uluslararasıılık, Uluslararası Örgütler, ABD-Çin Rekabeti

Giriş

CCOVID-19 sonrası dönemde küresel yönetim hakkında tahminlerde bulunurken hem temkinli hem de net olmak önem taşımaktadır. Temkinli olunmalıdır. Zira Koronavirüs salgınının ne zaman biteceği de dahil olmak üzere birçok belirsizlik bulunmaktadır. Salgın ekonomi tamamen yeniden açıldığında mı bitecektir? Birçok ülkeye dağıtılmak üzere bir aşı geliştirilip hazır olduğunda mı? Ulusal hükümetler, DSÖ veya BM Genel Sekreteri tarafından bittiği ilan edildiğinde mi? Yoksa ekonomi ve toplumsal kalıplar yeniden normal görüldüğünde mi?

Küresel yönetim için alternatif gelecekler tasarlanırken, özellikle de beklentiler, gerekli olanlar ve arzu edilenler arasındaki ayrımı belirlerken net olmak da aynı derecede önem taşımaktadır. Net olmak küresel yönetimle, halihazırda işleyen devlet merkezli dünya düzeninin *koşullu ve yapısal* eksikliklerini birbirinden ayırmakla da ilgilidir. Örneğin, dünya düzeninin önemli bir boyutu olan küresel liderliğin kalitesi ABD ve Çin'in tutumlarına ve yönetim önceliklerine, ayrıca BM Genel Sekreteri gibi önemli ahlaki otorite figürlerinin ve güçlü özel sektör menfaatlerinin etkilerine bağlıdır. Buna karşılık, COVID-19 krizinin yanı sıra iklim değişikliği, küresel göç ve uzun süren iç kargaşalardan oluşan ortak sınamaları çözmek için gerekli olan küresel işbirliğine ulaşmada yaşanan başarısızlıklar, sorun çözme konusunda yaşanan koşullu ve yapısal sınırlamalara işaret etmektedir. Devletler, özellikle de daha büyük ve daha varlıklı olanlar, *küresel ve insani* çıkarları göz önünde bulundurma konusunda isteksiz olmakta ve ulusal çıkarın kendilerine hizmet eden tanımlarını benimsemektedir. Bu nedenle küresel sınamalara karşı yapılan yönetim müdahaleleri genel olarak hayal kırıcı olmaktadır.

Dijitalleşmenin bölgesel olmayan karşılıklı bağlılığı ile milliyetçiliğin bölgesel zihniyeti arasındaki uyumsuzluk başka bir gerilim kaynağıdır. Belki de küresel yönetime ilişkin en ciddi gerilimler, birkaç siyasi aktörün jeopolitik manevraları (örneğin, Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip daimi üyeleri) ile yasalar karşısında daha hesap verebilir hale getirilen normal devletler arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler II. Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük yönetim sınaması olarak aniden ortaya çıkan COVID-19'dan çok önce de mevcuttu.

COVID-19'dan Çıkarılacak Yönetişim Dersleri

Yönetişime ilişkin COVID-19'un ortaya koyduğu en açık ders, küresel ölçekli sınamalara dair *büyük belirsizlik*

dönemine, istikrarsız dünya düzenine ve zamanlaması bilinmiyor olmakla birlikte yaklaşan tehditlere karşı yeterince *hazırlıklı olunmadığıdır*. Bu duruma iki farklı müdahale yolu mevcuttur. Birincisi, hükümetler ve halk tarafından, salgının önümüzdeki dönemde sağlık dışı konulara olası etkileri göz ardı edilerek, gelecekteki yeni salgınlarla daha etkili müdahale için sağlık politikalarının ve kapasitesinin daha merkezi hale getirilmesine duyulan ihtiyacın kabul edilmesidir. Bu yaklaşım, generallerin gelecekteki savaşlar için planlar yapmak yerine son savaşın hatalarını düzelttiklerine ilişkin tarihi kabule uygun olacaktır. Egemen devletlerin siyasi liderlerinin kısa vadeli performanslarıyla değerlendirilmeleri ve bu liderlerin görev sürelerinin gelecekte ortaya çıkacak tehlikelerin somutlaşmasından önce sona ereceğini varsayma eğiliminde olmaları nedeniyle küresel yönetim bağlamında sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Küresel sağlıkla ilgili olumlu düzenlemeler, Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) bütçesinin, bağımsızlığının ve yetkisinin salgınlar hakkında uyarı, tedaviye ilişkin öneriler ve güvenilir bilgi sunabilmesini temin etmek için büyük ölçüde artırılmasını hedeflemelidir. Bu aynı zamanda, özellikle ekonomik açıdan daha zor durumda olan ülkelerde eş zamanlı adımlar atmak ve sorunlarla mücadelede bilgi, yetenek ve maliyet paylaşımıyla işbirliğine dayalı usuller ve yetenekler geliştirmek anlamını taşımaktadır. Fiiliyatta bu, kriz yönetimine vurgu yapan küresel sağlık politikasına ilişkin iyi yönetim uygulamalarını belirleyecek ve uygulayacak ölçüde yeterli düzeyde finanse edilmiş küresel yeterlilik anlamına gelmektedir.

Bu tür olumlu düzenlemelerin yerine getirilmesi halinde, uluslararası kurumları güçlendirme, egemen devletlerin yeteneklerini artırma ve tüm sosyal etkileşim seviyelerinde önceden hazırlık ve işbirliği düzenlemelerine duyulan ihtiyacın farkına varma arasında bir uyum sağlanabilecektir.

Bu bağlamda, devlet merkezli dünya düzeninin uyarlanabilir *politika* potansiyeli, küresel yönetim yapılarında herhangi bir temel değişikliğe ihtiyaç duyulmadan harekete geçirilecektir. Bu politika odaklı yaklaşımın başarısı, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere önde gelen ülkelerin uyguladığı küresel liderliğin kalitesine de bağlı olacaktır. Temel endişe, ABD'nin küresel etkisinin, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde olduğu gibi anlayış ve taahhütler açısından uluslararası nitelikte mi, yoksa Trump'ın başkanlığı döneminde olduğu gibi içe dönük ve ulusal nitelikte mi olacağıdır. Bu hususta, 2020'de Trump'ın dört yıl için bir kez daha seçilip seçilmemesi gibi muğlaklık arz eden faktörler, COVID-19 krizi sona erdikten sonra küresel liderliğin yönünü saptamada belirleyici olabilecektir. Ayrıca, milliyetçi yönelimin salgın etkisini yitirdikçe devam etmesi, hatta güçlenmesi halinde Afrika ve Asya'daki ittifaklar da dahil olmak üzere diğer siyasi güçleri liderlik boşluğunu doldurmaya teşvik etmesi mümkündür. Milliyetçiliğin bunun yanında öngörülemeyen birçok sonuçla birlikte dünya ekonomisinde güçlü bir küreselleşme karşıtı eğilime yol açma olasılığı da bulunmaktadır.

Sağlık Sektörünün Ötesinde

COVID-19 hususunda geniş ölçüde paylaşılan “hepimiz birlikteyiz” anlayışının, iklim değişikliği, nükleer silahlar, küresel göç, aşırı yoksulluk ve biyolojik çeşitlilik kaybı sorunlarına daha fazla küresel müdahaleyi olanaklı kılıp kılmayacağı sorusu önem taşımaktadır. Sağlık sektöründe yaşanan hızlı ve derin değişikliklerden alınan derslerin sağlık alanının dışında uygulanması, öncelikle, daha küresel ve geleceğe yönelik liderliğin ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı olacak. Ancak, bu bile alışlagelmiş işleyişe dönülmesi baskısını yaratan kemikleşmiş belirli ekonomik çıkarlara sahip muhalefetin üstesinden gelinmesinde yeterli olmayabilecektir. Sağlık sektörünün iyileştirilmesi ve uluslararasılaştırılması konusunda belirli bir dirençle karşılaşılrsa da, fosil yakıtların,

savunma sanayinin, robotbilim ve otomasyonun düzenlenmesi hususlarındaki direnç çok daha güçlü olacaktır. Bu nedenle, COVID-19 deneyiminin sağlık dışı konularda politika oluşturma sürecinde dikkate alınmasını sağlamak, sadece devletler düzeyindeki ileri görüşlü liderliğe değil, küresel tehditlere karşı uzun süreli ve insani bir yaklaşım arayan popüler hareketler üzerinden toplumsal baskı oluşturulmasına da bağlı olacaktır. Bunun etkili olması halinde, Paris İklim Değişikliği Anlaşması (2015) ve İran Nükleer Program Anlaşması'nda (JCPOA) (2015) ön plana çıkarılan bu tür işbirliği yaklaşımlarının yeniden inşasını ve geliştirilmesini kolaylaştıracak enternasyonalizmi ve çok taraflı anlaşmaları destekleyen yeni bir siyasi atmosfer ortaya çıkabilir.

Esas itibarıyla, COVID-19 sonrası beklentiler, siyasi uyum potansiyelinin, en endişe verici küresel sınamaları azaltmak ve böylece devlet merkezli küresel yönetime olan güveni yeniden inşa etmek için yeterli düzeyde artırılıp artırılamayacağı ile ilişkilidir. Başka bir deyişle, bu beklentiler “dünya hükümeti” veya “devlet sonrası dünya düzeni” gibi yenilikçi dünya düzenine ilişkin kavramlar vasıtasıyla güçlü işbirliği ve kontrol mekanizmalarından ibaret küresel yönetişimin dönüştürülmesi anlamına gelmemektedir. Diğer küresel tehditler özellikle varlıklı toplumları doğrudan hedef alırsa, küresel yönetime daha jeopolitik bir yaklaşım, yenilenmiş bir ABD enternasyonalizmi veya çevre ya da ekonomiye ilişkin acil bir durum karşısında Çin ile ABD ya da Rusya ve ABD'yi bir araya getiren yeni koalisyonlar altında ortaya çıkma olasılığı taşımaktadır. Bu da küresel yönetişimin jeopolitikte ve stratejilerini her zaman devletlerarası diplomasi ve uluslararası hukukun kısıtlamaları dışında kalarak sürdürmüş olan büyük güçlerin rolünde yapısal bir değişim anlamına gelmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve daha az ölçüde Çin sınırlarının çok ötesine uzanan bir mevcudiyet ve nüfuzla “küresel devletler” olarak algılanmaktadır, ancak siyasi çerçeve ağırlıklı olarak “devlet merkezli” olmaya devam etmektedir.

COVID-19 sonrası dönem için üretilen makul senaryolarda, devlet merkezli dünyaya ve jeopolitik boyutlarına karşı yapısal bir sınama için yeterli bir gerekçe bulunmamaktadır. Küresel yönetişimin mevcut biçimine ilişkin üzerinde en çok tartışılan yapısal özellikler kapitalizmin son aşaması olan neoliberalizmin eşitsizliği ve küresel ısınmayı tetiklediğine yönelik iddialar ile ultra-milliyetçiliğin, 21. yüzyılın gerçekleri göz önüne alındığında gerici bir devlet davranış biçimi olduğuna dair görüştür.

Sonuç

COVID-19 salgınının ortaya çıkmasının hepimiz için büyük bir şaşkınlık yaratmasına benzer bir şekilde, COVID-19 sonrası dönemde de insanlığın muazzam bir belirsizlik içinde yaşadığını bir kez daha hatırlatan büyük sürprizlerle karşılaşacağız. Bu bilinçle, küresel yönetişime en mantıklı yaklaşım ihtiyatlı davranmayı gerektirir. İhtiyat için en iyi rehber, ilk aşamada tehditlerin derecelerine ilişkin kesinlik aramadan, bilimsel bilgi ve ilgili uzmanları dikkate alan tedbirli olma ilkesidir. Liderlerimiz *tedbirli olma* ilkesini uygulayan politikalarla rehberlik etmeyi öğrenirlerse, bu COVID-19 deneyiminden çıkarılacak en büyük ders olacaktır.

COVID-19 SONRASI DÜNYA DÜZENİNDE PARADİGMA KAYMASI OLMAYACAKTIR

Doç. İbrahim FRAIHAT Doha Lisansüstü Araştırmalar Enstitüsü ve Georgetown Üniversitesi Katar Kampüsü Öğretim Üyesi, Katar

Anahtar Kelimeler ABD-Çin Rekabeti, Çin, Küreselleşme, Küresel Liderlik

Bir kaç ay önce patlak veren Koronavirüs salgınının dünya düzeni üzerinde bırakacağı etki hakkında çok sayıda spekülasyon yapıldı. Örneğin, pandemiye yönelik başarılı politikaları göz önüne alınarak Çin ve/veya Asya'nın yeni dünya düzenine öncülük edebileceği konusunda bazı iddialar ortaya atıldı. Öte yandan, krizle etkin bir şekilde başa çıkamaması nedeniyle Avrupa Birliği'nin dağılabileceği de savunuldu. Bu makale, COVID-19 pandemisinin uluslararası toplum üzerindeki büyük etkisine rağmen, salgın öncesi dünya düzeninin yok olmasına ve ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendiren yeni bir paradigmanın doğmasına yol açmayacağını savunuyor. Salgının etkisi, büyük olasılıkla

mevcut paradigmayı ve küresel güç liderliğinin eksikliğine doğru gidişatı güçlendirecek, ayrıca dünya sahnesinde gücün daha fazla yayılmasını hızlandıracaktır.

Yeni bir paradigma neden doğmuyor? Tarihsel olarak dünya düzeninde köklü değişikliklere yol açan virüsler değil, büyük ölçekli ve belirleyici savaşlardır. Vestfalya, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı yeni dünya düzenlerinin doğuşunu önceleyen dönüm noktalarıydı. Dünya düzenindeki değişim genellikle sağlık alanında değil, küresel güvenlik mimarisindeki değişiklikten kaynaklanmıştır.

Salgınlar dünya siyasetinde oyun kurucu değildir. Savaşlardan farklı olarak, salgınlar dünya aktörlerinin sonrasında birbirleriyle nasıl etkileşime gireceğine dair kuralları belirleyen ve tartışmasız kazananlarla biten sıfır toplamlı muharebeler değildir. Aksine, COVID-19'da olduğu gibi salgınlar geleneksel rakipler arasında bile işbirliğine yol açabilmektedir. Çin'in Avrupa'ya ve ABD'ye, ABD'nin ise İran'a yardım teklifinde bulunması buna örnektir. Uluslararası arenadaki mücadelenin, küresel bir işbirliği olarak değil bireysel sürdürülmesi sebebiyle birçok kişide hayal kırıklığı yarattığı doğrudur. Ancak, yine de süreç kazananın kuralları ve düzenlemeleri belirlediği ve başkalarına dayattığı bir rekabetle şekillenmemiştir.

ABD'nin Liderlik Rolündeki Zayıflamanın Hızlanması

ABD'nin küresel liderliğinde düşüş ve göreceli içe kapanması salgından çok önce başlayan bir eğilimdir. Başkan Barack Obama Afganistan'dan çıkmak amacıyla Taliban'la güvenlik anlaşması imzalamak üzere müzakereleri başlatmıştı. Bu süreç, Donald Trump'ın Şubat 2020'te Doha'da Taliban ile bir barış anlaşması imzalaması ve Afganistan'dan ayrılmayı kabul etmesi ile tamamlandı. Obama Irak'tan çekilmişti ve daha sonra Trump Suriye'den çekildi ve her ikisi de Libya'yı

terk etti. Başka bir deyişle, ABD'nin hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler tarafından uygulanan küresel liderlikten geri çekilme politikası, salgının patlak vermesinden önce mevcut bir geri çekilme paradigmasının varlığını göstermektedir.

COVID-19'un birincil etkisi, dünya düzenindeki Amerikan liderliğinin zayıflaması sürecini hızlandırmasıdır. Bu salgın paradigmayı pekiştirmiş, ancak değiştirmemiştir. Bu etki, "Vaşington'un uzmanlık konusundaki itibarının gücünün en büyük kaynaklarından biri olduğu," "Koronavirüs pandemisinin onu geri dönüşü olmayan şekilde bitirebileceği" ve Stephen Walt'un "Amerikan yetkinliğinin ölümü" dediği olguda görülebilir. Aynı şekilde, Richard Hass, Amerika'nın geçmişte bir zamanlar temsil ettiği şeylerin bu günlerde "birçokları için giderek daha az cazip hale geldiği"nden hareketle "Amerikan çekiciliğinde bir düşüş" olduğunu savunan benzer bir sonuca varıyor.

Joe Biden Kasım ayında seçilse bile, ABD'nin liderlik rolündeki bu düşüş eğiliminin değişmeyeceği söylenebilir. Örneğin, Biden'ın Avrupa ve NATO ile ilişkileri yeniden inşa ederek Trump'ın yarattığı hasarı azaltmayı hedefleyeceği doğru olsa da, ABD'nin bir zamanlar sahip olduğu tartışmasız liderliği yeniden kazanması pek olası görünmemektedir.

Bununla birlikte, ABD'nin dünya siyasetindeki rolünün önemli ölçüde azaldığı sonucuna varmak konusunda dikkatli olunmalıdır. Süper güçler aniden çökmezler. Aksine, düşüşleri dünya siyasetindeki konumunu değiştirmek için yüzyıllar olmasa bile onlarca yıl süren tektonik bir hareketle şekillenir. Dolayısıyla, liderlik rolünün azalmasına rağmen, ABD dünya siyasetinde kilit bir oyuncu olarak kalmaya devam edecektir.

Çin'in Yükselişi

Öte yandan, Dünya Bankası verilerine göre Çin, 2018'deki %6,6 oranındaki büyümesi ile ABD'nin yalnızca

%2,9'luk büyüme oranıyla karşılaştırıldığında, dünyadaki en yüksek GSYİH büyüme oranlarından birine sahipti. Çin'in krizden önce gerçekleştirmekte olduğu kalkınma ile pandemiye karşı gösterdiği direnç ve Pekin'in, izlediği yöntemden bağımsız olarak, virüsün yayılmasını eninde sonunda kontrol altına alması şaşırtıcı değildir. Bu nedenle, COVID-19'un Çin'in dünya düzenindeki yükselen rolünde bir paradigma değişikliğine neden olması beklenmemektedir.

Bununla birlikte, bazı tahminlerde belirtildiği gibi, bu durum hiçbir şekilde Çin'in COVID-19 krizi sonrasında dünya düzenine liderlik edeceğini göstermemektedir. Dünya düzenine öncülük etmek, yüksek büyüme oranlarına ulaşmaktan ya da bir virüse karşı zafer ilan etmekten daha fazlasını gerektirmektedir. Çin'in COVID-19 sonrası dünya düzeninin lideri olmasını engelleyen en az üç neden bulunmaktadır. İlki, Çin'de bunu yapmak için gereken siyasi irade eksikliğidir. Geçtiğimiz yıllarda Çinli yetkililer ve akademisyenlerle yaptığımız hemen hemen tüm tartışmalarda, Çin'in Ortadoğu'nun güvenlik mimarisinde neden rol oynamadığı sorumuza verdikleri cevap her zaman, "bunu yapmak için ne kabiliyetimiz ne de ilimiz var" olmuştur. İkincisi, Komünizm, ABD'nin demokrasi ve insan haklarını evrensel bir teori olarak kullanmasından farklı olarak, insanların şu anda kucaklama arzusuna sahip olduğu bir ideoloji değildir. Üçüncüsü, Çin'in sağlam bir uluslararası ittifak ağının olmamasıdır. ABD geleneksel olarak dünya politikasını tek bir oyuncu olarak yönetmedi, örneğin NATO da dahil eski Sovyetler Birliği ile mücadele eden müttefikleriyle birlikte hareket etti. ABD, Körfez bölgesinde SSCB'nin genişlemesini durdurmak için İran ve Suudi Arabistan'la "Çifte Sütun" politikasını kullanmıştı. Bugün Çin için durum kesinlikle böyle değildir.

COVID-19 sonrası küreselleşme hareketlerinde de paradigma kayması sözkonusu değildir. Şartlar ertelenebilir, ancak küreselleşme COVID-19'dan sonra da, salgından önce

olduğu gibi gelişmeye devam edecektir. Ülkelerin münferiden, Trump'ın halihazırda yaptığı gibi, dünya sahnesindeki milliyetçi gündemlerden daha fazla etkileneceği doğrudur, ancak ülkeler yine de küresel çapta etkileşime girerek küreselleşme hareketini güçlendireceklerdir. ABD'de, ülke dışındaki yatırımlara sona verilmesi ve Amerikan fabrikalarının ABD'ye geri getirilmesine yönelik halihazırda çağrılar yapılmaktadır.¹ Bununla birlikte, ülke dışına yatırımlar ve diğer küreselleşme eğilimleri, hiçbir zaman ilk aşamada hükümetlerin kararlarıyla yukarıdan aşağıya bir şekilde başlamamıştır. Küreselleşme, aşağıdan yukarıya bir yaklaşımla ve dünya ekonomisindeki diğer gelişmelerin yanı sıra iletişim teknolojisindeki ilerlemenin bir sonucu olarak gelişmiştir. Trump veya Biden dahil kimin iktidarda olduğundan bağımsız olarak, Beyaz Saray'dan alınan bir kararla küreselleşmeden vazgeçilmeyecektir.

Son olarak, COVID-19 bittiğinde dünya siyaseti üzerinde kesinlikle belirli bir etki yaratacaktır. Ancak, bu muhtemelen ulus devletlerin iç politikalarıyla sınırlı olacaktır. Bununla birlikte, COVID-19, salgından önce şekillenen biçimiyle gelişmeye devam eden dünya düzeninde yapısal bir değişiklik yaratmayacaktır. Muhtemelen mevcut paradigmanın, özellikle de daha fazla güç yayılımı alanında hızlanmasına yol açacak, ancak paradigmayı değiştirmeyecektir.

Notlar

1. Robert E. Lighthizer, "The Era of Offshoring U.S. Jobs is Over," *The New York Times*, 11 Mayıs 2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/11/opinion/coronavirus-jobs-offshoring.html?action=click&module=Opinion&pgtype=Homepage>

DEPRESYON, RESESYON VE KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA

Dr. George FRIEDMAN *Geopolitical Futures* Kurucusu ve Başkanı, ABD

Anahtar Kelimeler Jeopolitik, Ekonomi, Çin, Türkiye

2019 Aralık ayı sonunda yayımlanan 2020 Tahmin Raporumuzda yılın çerçevesini üç büyük gücün çizeceğini öngörmüştük. İlk olarak, özellikle ağırlıklı şekilde ihracata bağımlı ülkeler olmak üzere, tüm ulusları etkileyecek bir döngüsel resesyon bekliyorduk. İkinci olarak ise, milliyetçiliğin ve uluslararası örgütlere karşı güvensizliğin artacağını tahmin ediyorduk. Bunun, resesyonun özellikle münferit uluslar ve bölgeler arasında farklı çıkarlar ve farklılıklar meydana getireceği Avrupada belirgin olmasını bekliyorduk. Brexit, bu anlamda Avrupa Birliği'nde ortaya çıkan tiyatronun sonuncu değil, sadece ilk perdesiydi. Üçüncü olarak, ABD'nin ulusal güvenlik odağını Çin ve Rusya'ya kaydırma sürecini hızlandıracağını ve diğer bölgelerde askeri varlığını azaltacağını tahmin ediyorduk. Buna ek olarak ABD'nin küresel çevreyi

şekillendirmek için askeri gücü yerine ekonomik gücünü giderek daha fazla kullanacağını öngörmüştük. Birçok ülke ABD'ye sermaye ve ticaret bakımından bağımlı olduğu için bu, halihazırda Çin, İran ve Rusya'da olduğu gibi önemli bir araç haline gelecekti. Önde gelen ekonomik ve askeri güçte meydana gelen kaymalar, küresel sistemi diğer uluslardaki kaymalardan daima daha fazla etkiler.

Söz konusu tahminler temelde hatalı olmamakla birlikte, Çin'de ortaya çıkan küçük bir salgının daha sonra Koronavirüs pandemisine dönüşeceğini öngörmekte başarısız olmuştur. Pandemi resesyonu derinleştirdi, Avrupa gibi bölgelerdeki mevcut gerilimleri alevlendirdi ve ABD'nin askeri stratejisindeki değişiklikleri hızlandırdı.

Salgınla ilişkili en önemli mesele, söz konusu durumun sadece kötü bir resesyon mu yoksa bir depresyon mu olduğudur. Depresyonlar temel olarak resesyonlardan farklıdır. Resesyon konjonktür devrinin işleyişi için gerekli olan döngüsel bir olaydır. Öncelikli olarak zayıflamaları başarısızlığa zorlayarak ekonomiye verimlilik dayatan ve sermayenin yeniden tahsis edilmesine imkan sağlayan finansal bir sınamadır. Depresyon ise finansal olmaktan ötedir. Ekonominin temel unsurlarının, sadece uzun vadede onarılabilecek şekilde tahrip edilmesine yol açar. Ekonomiyi önemli ölçüde küçültür ve işsizliği de aynı ölçüde artırır. Dolayısıyla depresyonun önemli siyasi sonuçları vardır. Resesyon ekonomi çerçevesinde kaymalara yol açabilir. Depresyon ise rejimin değişmesine sebep olabilir. Bu nedenle depresyon tamamen farklı bir olaydır ve kökeni ekonomi olmakla birlikte jeopolitik bir olaya dönüşen bir meseledir.

Dünya 1920'den beri iki büyük depresyon geçirmiştir. İlk Birinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle meydana gelmiştir ve Avrupa'nın genelini ve belirli bir zaman sonra ABD'yi etkisi altına almıştır. İlk depresyona neden olan unsurlar, Avrupa'nın fiziksel ekonomisinin yok edilmesi, iş gücünün tahrip edilerek kesintiye uğraması, Avrupa sanayisinin sivil kullanımdan askeri

kullanıma geçişi ve eski hale dönmek için gerekli olan sermaye ve insan gücünün eksikliği idi. Bu durum, özellikle terhis edilen askerleri kapsayan çok büyük bir işsizlikle sonuçlandı.

İki savaş arasındaki kriz hem yenilgiye uğramış olan hem de galip gelen ülkeleri istikrarsızlaştırarak radikal siyasi güçlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Galip gelen ülkelerde bu kuvvetler kontrol altına alındı. Almanya ve Rusya gibi yenilgiye uğrayan ülkelerde veya İspanya ve İtalya gibi diğer ülkelerde depresyon, diğer ülkelerin suçlanması yoluyla destek kazanmaya odaklanılmasına neden olarak iç rejimde kaymalar oluşturdu. Avrupa'da savaşın neden olduğu derin ekonomik yıkımdan Hitler ve Lenin ortaya çıktı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ikinci bir depresyon ortaya çıktı. Ekonominin yıkılması ve üretimin savaşa yönlendirilmesi, İngiltere'den Japonya'ya büyük bir sosyal ve siyasi felaket meydana getirdi. Bu iki şekilde kontrol altına alındı. İlk olarak ABD ve Sovyetler Birliği istikrarsızlığı bastırdı. Sovyetler güç tehdidiyle, Amerikalılar ise iyi gelişmiş iş gücünü kullanan sermayenin yardımıyla bunu gerçekleştirdi. Depresyonun niteliği ezici bir dış gücün dayatılmasına veya böyle bir gücün mevcut olmayışına bağlıdır.

Koronavirüs pandemisi savaşlardan üç şekilde farklıdır. Birincisi, askeri bir sona ulaşmak için tasarlanmamış biyolojik bir olaydır. İkincisi, dünyadaki hemen hemen her ulusu etkilemiştir. Üçüncüsü, kendine özgü bir yıkım biçimine sahiptir. Siyasi-askeri bir eylem olmadığı için, Soğuk Savaş sırasında nükleer tehdidin ele alındığı gibi müzakereler yoluyla çözülemez. Küresel olduğu için de önceki depresyonlardan sonra olduğu gibi harekete geçecek istikrarlı bir platform yoktur.

Tıbbiyatıştırma veya engelleme yöntemi mevcut değildir. Mevcut yegane strateji insanları birbirinden izole etmektir. Bu da işgücünü ekonomiden ayırarak ekonomiye benzersiz bir

şekilde zarar verir. İşgücü ve müşteri eksikliği, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1929 krizinde olduğu gibi, ekonomik sistemin ani bir düşüşe geçmesine neden olur. Ekonomi küçüldükçe işletmeler başarısız olur ve tecrit edilenler işsiz kalır. 1929'dan sonra Amerikan ekonomisi yaklaşık %30 oranında daraldı. Mart 2020'de tecrit başladığında, ekonomi %5 oranında daraldı. Yılın ilk çeyreğinin sonuna kadar, %15 oranında başka bir daralma daha olması muhtemel. Pandemi yılın üçüncü çeyreğine kadar devam ederse, ekonomik netice 1929'dakine benzer olacaktır. Hükümetler tarafından sermayenin küresel infüzyonunun gerçekleştirilmesi durumunda, meydana gelmesi muhtemel sermaye eksikliği sistemi yeniden canlandırmayı zorlaştıracaktır. Bu sürecin tıbbi bir çözüm yolu bulunmasıyla sona ermesi muhtemel olmakla birlikte, böyle bir tıbbi çözüm Haziran'da bulunsa bile, üretim ve dağıtım için gereken süre bizi yılın üçüncü çeyreğine itecektir. Dünya henüz ilk küresel depresyon dönemine girmemiş olsa da oraya doğru gidiyor.

Öngörmüş olduğumuz resesyondan depresyona doğru ilerliyoruz. Bunu takip eden süreç çok büyük bir sosyal istikrarsızlık ve ekonomik felaket olur. Bu, rejimler çerçevesinde ve ötesinde siyasi gerilimlere yol açacaktır. Hükümetlerin kendi ulusal çıkarlarına odaklanmak zorunda kalması işbirliğini zorlaştıracaktır. Bunun yanı sıra, ülkeler dış tedarik zincirlerinin ve ithalata bağımlılığın oluşturduğu tehlikenin farkında oldukları için ulusal stratejiler diğer ülkelere daha ucuz üretim için oluşturulan bağımlılığı azaltarak ulusal güvenliği korumaya odaklanacaktır.

Dünyaya baktığımızda, Çin'in azalan ihracatı ve ABD gümrük vergileri nedeniyle zaten sarsılmış olduğunu, Hong Kong'un iç belirsizliğin yanı sıra dış tüketimin azalması ve Çin tedarik zincirine karşı isteksizlikle boğuştuğunu fark ediyoruz. Halihazırda Rusya verimlilik düşüşüyle tetiklenen petrol fiyatlarındaki çöküşle uğraşılıyor (petrol gayrisafı yurtiçi hasılasının yaklaşık %30'unu oluşturuyor). AB'de gördüğümüz ihtilaf, Almanya ve Kuzey Avrupa'nın, farklı ihtiyaçları olan Güney Avrupa ile yüzleşmesiyle arttı ve bu sırada Doğu Avrupa

mesafesini korumaya devam ediyor. ABD ise dünyadaki rolünü değiştiriyor, çevresel alanlara karışmaktan kaçınıyor ve Çin ile Rusya gibi varoluşsal tehditlere odaklanıyor. Her şeyden önce, kendi ekonomik kriziyle başa çıkmak istiyor ve başka yerlerde sorumluluk almak istemiyor.

İlk depresyon İkinci Dünya Savaşı'yla sonuçlandı, ikincisi ise Soğuk Savaş'la. Mevcut olanın ağır bir resesyon değil de bir depresyon olduğu ortaya çıkarsa, o zaman her bir hükümetin kendi ulusal çıkarlarına odaklanmasını bekleyebiliriz. Ayrıca, halihazırda ABD ve Çin arasında gördüğümüz gibi, uzun süredir var olan şüphecilik daha da derinleşebilir. Hiçbir hükümetin zayıf görünmek istemediği bir dünyada dış politika kendi başına bir servettir.

Türkiye'nin durumu ise bambaşkadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya'daki faaliyetleri büyük bir bölgesel güce dönüşme yolundaki uzun vadeli bir sürecin parçasıydı. Elbette ki Türkiye de tüm diğer ülkeler gibi pandemiden nasibini aldı. Fakat ABD'nin bölgeye olan ilgisi azalıyor ve Rusya da ciddi biçimde zayıflamış durumda. Mevcut durumun korunması olasılığı yüksek. ABD'nin yatırım ve ithalatı durdurarak Çin'i zayıflatma fırsatı olduğu gibi, Türkiye'nin de krizi, bölgeyi yeniden yapılandırmak için kullanma fırsatı mevcut. Ancak, ABD, Türkiye ve diğerleri için asıl mesele dış politika aracılığıyla uluslararası durumu idare ederken, içerideki gerilimi yönetmek olacak.

Durumun sadece bir resesyon olduğu ortaya çıkarsa ve her şey eski haline dönse dahi, ülkeler içindeki ve arasındaki kırılma çizgileri belirginleşmiştir. Depresyondan kaçınabiliriz, ancak ülkelerin kendi çıkarlarına daha fazla odaklanmasından veya diğerler ülkelere olan aşırı bağımlılığa karşı şüphe duymalarından kaçınamayız. Bu olayla dünyanın öz güveni teste tabi tutulmuştur. Şimdi, sahip olduğumuzu düşündüğümüz seçeneklerin büyük güçler tarafından elimizden alınabileceğini keşfetmiş bulunuyoruz.

COVID-19 SONRASI DÜNYA DÜZENİ VE JAPONYA DIŞ POLİTİKASI: "ÜÇ DÜNYA" NIN DOĞUŞU

Prof. Yuichi HOSOYA Keio Üniversitesi Uluslararası Siyaset Profesörü, Japonya

Anahtar Kelimeler Japonya, ABD-Çin Rekabeti, Çok Taraflılık, Uluslararasılık

Japonya'nın COVID-19 Sonrası Dünyadaki Yeri

Yeni Koronavirüs olarak adlandırılan COVID-19'un hızla yayılması sonucu büyük güçlerin siyasi liderleri ve önde gelen stratejistler mevcut pandemi krizi nedeniyle dünyanın nasıl bir dönüşüm geçireceğini tartışmaya başladılar. Tartışmalar dünya siyasetinin iki büyük gücü olan ABD ve Çin arasındaki ilişkilerin gelecekteki seyrine odaklanmış görünüyor. Sözkonusu yeni Koronavirüs enfeksiyonu ilk olarak 11 milyonluk nüfusu ile merkezi Çin'deki en kalabalık şehir olan Wuhan'da ortaya çıkmış olsa da şu anda doğrulanmış en yüksek COVID-19 vakasına ve ölüm sayısına sahip ülke ABD'dir.

Hem ABD hem de Çin kaçınılmaz olarak COVID-19'un yayılmasından etkilenecekler. Bazıları Koronavirüs'ün ABD donanmasına ait gemilerde ortaya çıkmasından ABD ordusunun ciddi şekilde etkileneceğini ve bunun Çin'in gücünü artıracığını savunuyor. Bununla birlikte birçok ülke Çin Hükümeti'ni Wuhan'da ortaya çıkan Koronavirüs enfeksiyonunu zamanında bildirmemesinden dolayı eleştiriyor. Çin Hükümeti'nin vatandaşlarının Japonya dahil olmak üzere yabancı ülkelere uçmasına izin vererek virüsün sınırlarının ötesine yayılmasını engellememesi de eleştiriliyor. Trump yönetimi de mevcut durumdan Başkan Donald Trump'a olan desteğin Başkanlık seçim kampanyasının tam ortasında düşüşe geçmesi nedeniyle oldukça rahatsızdır.

Japonya açısından mevcut pandemi krizine dair birkaç önemli eğilim tespit edebiliriz. Japonya Hint-Pasifik bölgesinde ABD'nin en güçlü müttefikidir. Öte yandan, Çin akıllı telefonlar gibi bazı ana ürünleri için hayati öneme sahip sanayi parçalarının üretimi konusunda Japonya'dan gelen yatırımlara önem veriyor. ABD ve Çin'den sonra dünyanın üçüncü en büyük ekonomisi olan Japonya'nın takip ettiği dış politika COVID-19 sonrası dünya düzeninin şekillenmesinde etkili olabilir.

ABD ve Çin Arasındaki Büyük Güç Rekabeti Yoğunlaşıyor

Başkan Yardımcısı Mike Pence'in Vaşington'daki Hudson Enstitüsü'nde yaptığı tarihi konuşmadan sonra, Trump yönetiminin Çin'e karşı daha sert bir tavır almaya başladığı daha da netleşti. *New York Times* bu konuşmayı "Pence'in Çin hakkındaki konuşması 'Yeni Soğuk Savaş' alameti olarak görülüyor" başlığıyla duyurdu.¹ ABD'nin önde gelen dış politika uzmanlarından birisi olan Walter Russell tüm bu gelişmeleri "İkinci Soğuk Savaş" olarak yorumlarken, *Wall Street Journal*'daki köşesinde Başkan Yardımcısı Pence'in konuşmasını "Henry Kissinger'in 1971'deki Pekin ziyaretinden

bu yana ABD-Çin ilişkilerindeki en büyük değişim" olarak değerlendirdi.²

Bu nedenle, "Büyük Kopma"nın COVID-19'un 2020'nin başlarında yayılmasından önce başlamış olduğunu savunmak daha uygun olacaktır. Bu eğilimin artık geri döndürülemez bir hal aldığını ve hatta hızlandığını vurgulamamız gerekiyor. Pew Araştırma Merkezi'nin Mart 2020 tarihli kamuoyu anketine göre, Amerikalıların %66'sı Çin hakkında olumsuz görüşe sahipken sadece %26'sı olumlu görüştedir.³ ABD'de Çin'e yönelik olumsuz görüşler 2006'daki %29 oranından 2020 yılında %66'ya yükseldi. Son iki yılda ise olumsuz görüşler yaklaşık %20 arttı.

Bu eğilim Amerikalıların Çin'i artık fırsattan çok risk olarak gördüklerini gösteriyor. Japonya'da ise durum biraz farklıdır. Nisan'da Japon halkının Devlet Başkanı Xi Jinping'i ağırlaması bekleniyordu. Sözkonusu ziyaret, bir Çin Devlet Başkanının 12 yılın ardından Japonya'ya gerçekleştireceği ilk ziyaret olacaktı. Bu nedenle Japonya Hükümeti Başkan Xi'nin ziyaretinin getireceği başarıya büyük önem veriyordu. Artan Çin-ABD gerginliğinden duyduğu kaygının da etkisiyle Japonya Başbakanı Shinzo Abe'nin Çin'e yaklaşımının son yıllarda eskisinden daha yumuşak hale geldiği sık sık dile getiriliyor.

Çin ve Japon Hükümetleri, Başkan Xi'nin Nisan ayında Japonya'ya gerçekleştirmesi öngörülen devlet ziyaretini iptal etmeye karar verdikten sonra, Çin-Japon ilişkilerinin geleceği konusunda farklı bir tutum almaya başladılar. Nisan ayında Japon Hükümeti üretimlerini Japonya'ya geri taşıyan şirketler için 2 milyar dolarlık ekstra bütçe tahsis edeceğini açıkladı.⁴

Bu arada Çin Hükümeti, Başkan Xi'nin ziyaretinin iptal edildiği açıklandıktan sonra Senkaku Adaları yakınlarındaki gemilerinin sayısını artırmaya karar verdi. Bu durum

Japonya'da genel olarak COVID-19'un ABD ordusunda yaygın olarak görüldüğünün bildirilmesinden sonra Çin'in ABD'nin bu bölgeye müdahale etmeye ne ölçüde hazır olduğunu test etmeye yönelik bir adımı olarak yorumlandı.

Bu gelişmelerin hepsi ABD-Çin ilişkilerinin bozulmasıyla sonuçlandı. ABD Başkanlık seçimleri de Koronavirüs krizinin daha da siyasallaşmasına neden oluyor. Koronavirüs'ün ABD'de yayılması karşısındaki yetersiz müdahalesinden kaynaklanan sorumluluktan kaçmaya çalışan Başkan Trump sürekli Çin'i eleştiriyor.

Cumhurbaşkanı Xi'nin Japonya ziyaretinin iptal edildiğinin açıklanmasından sonra Japonya'nın eskisinden daha fazla ABD'nin yanında yer aldığı görülse de Japonya Çin'e karşı daha yumuşak bir tutum gösteriyor. Japon Hükümeti, Başkan Trump'ın defalarca hedef aldığı Dünya Sağlık Örgütü'ne mesafe koymak için güçlü bir irade göstermiyor. Japonya, ABD-Çin arasındaki sertleşen rekabeti eskisinden daha çok fazla dikkate almalıdır. İki büyük gücün Koronavirüs ile mücadele dahil olmak üzere önemli uluslararası konularda yakında işbirliği yapmaya başlayacağını varsaymak gittikçe zorlaşıyor.

Amerikan Dünyası, Çin Dünyası ve Diğer Dünya

Yakında Amerika merkezli dünya ile Çin merkezli dünya arasında daha büyük bir ayrışmanın görülmesi muhtemeldir. Her iki taraf da uluslararası toplumu cezbetmek için yarışıyor. Fakat hem ABD'nin hem de Çin'in COVID-19 sonrası dünyada kaybeden taraflar olacağı düşünülebilir. İkisi de dünyanın dikkatini olumlu yönde çekmekte başarısız olurken, kendi içlerinden gelen ciddi eleştirilerden muzdaripler. Ayrıca, popülizmin yaygınlaşması büyük güçlerin uyguladıkları politikaları duygulara ve milliyetçiliğe hitap eder hale getirdi. Bu nedenle, Koronavirüs ile mücadelede konusunda uluslararası işbirliğinin sağlanması olasılığı artık eskisinden daha az.

O halde, COVID-19 sonrası dünya düzenini şekillendirmede hangi ülke daha önemli hale gelecektir? Koronavirüs'ün yayılmasını etkili bir şekilde kontrol altına alabilen ülkeler ekonomilerini diğerlerinden daha önce yoluna koyabilecektir. Tayvan, Hong Kong, Güney Kore, Singapur ve Japonya gibi Doğu Asya güçleri COVID-19'un yayılmasını en iyi kontrol edebilecek ülkeler arasında yer alıyorlar. Bu ülkeler 2003'te Hong Kong'da başlayan SARS'ı tecrübe etmiş olmaları sebebiyle ortaya çıkan yeni bir pandemi için daha hazırlıklı görünüyorlar.

Japonya'daki ölüm oranları İngiltere'den yüz kat ve ABD'den kırk dört kat daha azdır. Japonya'da teyit edilen vaka sayısı ile ölüm oranları da en alt düzeyde olduğu için Japon Hükümetinin sokağa çıkma yasağı uygulamasına gerek kalmadı. Japonya ekonomisi ciddi hasar görmüş olsa da Japonya sağlık sistemi herhangi bir çöküş yaşamadı.

Başkan Yardımcısı Pence, Çin'e karşı çok daha çatışmacı bir tutum almaya başlarken, Japon Hükümetinin "Özgür ve Açık Hint-Pasifik" vizyonu olarak adlandırılan yeni bir diplomatik girişimi desteklediğini hatırlatmamız gerekiyor. Japonya hem kurallara dayalı uluslararası düzeni hem de benzer düşünen ülkeler arasındaki işbirliğini pekiştirerek sözkonusu dış politika vizyonunu sürdürebilir.

Japonya, Kapsamlı ve Yenilikçi Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması'nı (CPTPP) ve AB-Japonya Ekonomik İşbirliği Anlaşması/Stratejik İşbirliği Anlaşması'nı (EPA/SPA) güçlendirerek sözkonusu dış politika vizyonunu geliştirebilir. Bu iki büyük serbest ticaret anlaşması COVID-19 sonrası dünyada serbest ticaretin sürdürülmesi için önemli bir eşik olacaktır. Ayrıca, Japonya hem çok taraflılığı hem de DSÖ gibi uluslararası kuruluşları desteklemeye devam edebilir.

Japon halk sağlığı sisteminin son yüzyılda dünyanın en etkili halk sağlığı sistemlerinden biri olduğunu da hatırlatmamız gerekir. Bu, diğer Doğu Asya güçleriyle birlikte Japonya'nın önemli bilgi ve araçların yanı sıra Avigan gibi anti-influenza ilaçları sağlayabileceği anlamına geliyor. Japonya, sözkonusu anti-influenza ilacı Avigan'ı 38 ülkeye ücretsiz olarak dağıtmaya başladı. Hastalığın bulaştığı çok sayıda Japon Avigan kullanarak beklenenden çok daha hızlı iyileştiler.

Küresel bir lider olmayan Japonya, ABD ve Çin ile eşit güce sahip olmasa da “diğer dünyada” işbirliğinin geliştirilmesinde önderlik yapabilir. Elbette, bu ülkeler ABD ve Çin'i uluslararası politikalar ortaya koymaya daha istekli olduklarında aralarına kabul edebilirler. Böyle bir uluslararası politika Koronavirüs'ün ikinci ve üçüncü dalgalarının yayılmasını önlemeye yardımcı olabilecektir.

Notlar

1. Jane Perlez, “Pence’s China Speech Seen as Portent of ‘New Cold War,’” *The New York Times*, 5 Ekim 2018.
2. Walter Russell Mead, “Mike Pence Announces Cold War II,” *Wall Street Journal*, 8 Ekim 2018.
3. Kat Devlin, Laura Silver ve Christine Huang, “U.S. Views of China Increasingly Negative Amid Coronavirus Outbreak,” 21 Nisan 2020, Pew Araştırma Merkezi.
4. Isabel Reynolds ve Emi Urabe, “Japan to Fund Firms to Shift Production Out of China,” *Bloomberg*, 9 Nisan 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-08/japan-to-fund-firms-to-shift-production-out-of-china>.

COVID-19: JEOPOLİTİĞİN DERİNLEŞEN FAY HATLARI

Prof. Wolfgang ISCHINGER Hertie Enstitüsü Güvenlik Politikaları ve Diplomatik Uygulama Kıdemli Profesörü, Münih Güvenlik Konferansı Başkanı, Almanya'nın eski Londra ve Vaşington Büyükelçisi, Almanya

Anahtar Kelimeler Avrupa Birliği, Ulus Devlet, Transatlantik İlişkiler, Küresel Liderlik, ABD-Çin Rekabeti

Yeni tip Koronavirüs'ün sebep olduğu pandeminin sonuçları küresel ölçekte hissedilmektedir. Daha önce uluslararası güvenliği bu şiddette tehdit eden bir durumla karşılaşmamıştık. COVID-19, dünyanın dört bir yanında - milyarlarca değilse bile - milyonlarca insanın yaşamını ve geçimini hatırladığımız tüm diğer çatışma ve felaketlerden daha fazla etkilemektedir. Bununla birlikte, pandeminin kendisi yeni bir olgu olsa da etkileri yeni değildir. Bilakis, COVID-19, virüs ortaya çıkmadan çok önce uluslararası topluluğun karşı karşıya olduğu çok sayıda güvenlik sınavasını hızlandırmakta ve şiddetlendirmektedir. “Dünya Tehlikede” (*World in Danger*) adlı kitabımda da

belirttiğim üzere, bu pandeminin arka planında zaten çoktan rayından çıkmış ve artan bir belirsizlikle şekillenen bir dünya yer almaktadır. Değişecek olan belirsizliğin kendisinden ziyade boyutudur.

Pandemi ve pandemiye verilen farklı mukabeleler günümüz jeopolitiğinin durumuna dikkatleri çekmiştir. Kanaatimce, dünya tarihinde ileride bu ana dönüp baktığımızda muhtemelen COVID-19'un bir dönüm noktası olmaktan ziyade, Amerikan liderliğinin azalması, transatlantik ilişkilerin gerilmesi, Avrupa projesinin test edilmesi, küresel işbirliğinin azalması, milliyetçilik ve büyük güç politikalarının geri dönüşü gibi uluslararası politikanın mevcut eğilimlerini hızlandıran bir katalizör olduğunu göreceğiz.

İlk Eğilim: Baskı Altındaki Avrupa Projesi

COVID-19'un Avrupa içinde ve Avrupa aracılığıyla çevreye yayılması, zaten gergin olan Avrupa içindeki uyum için başka bir sınama olmuştur. Pandemi baş gösterdiğinde ülkeler pandemiye ve ekonomik etkilerine karşı refleks olarak çoğunlukla ulusal karşılıklara geri dönüş yapmıştır. AB'nin temel taşı olan tek pazara karşın, hem Almanya hem de Fransa tıbbi malzemelerin diğer AB üyesi devletlere ihracatını durdurmuştur. Bu ihracat kısıtlamalarının kaldırılması adigeçen iki ülkenin Avrupalı komşularının yoğun lobi çalışması ve baskısı sayesinde olmuştur.

Fakat ülkelerin ulusal tedbirlere dönmesi - Brexit'in bilhassa ve açıkça ortaya koyduğu gibi - bu krizin patlak vermesinden çok önce kan kaybetmeye başlayan Avrupa entegrasyon sürecini yansıtmaktadır. Esas soru, ülkeler sınırlarındaki kontrolün virüsün yayılmasını yavaşlatıp yavaşlatmayacağını kendilerine sorarken ibrenin Brüksel'den başkentlere doğru ne kadar kayacağıdır.

İkinci Eğilim: Ulus Devletin Güç Tekelini Kaybetmesi

Pandemi dünyanın ne ölçüde karşılıklı bağımlı bir hal aldığını göstermektedir. Karşılıklı bağımlılık ulus devletin güç tekelini kaybetmesine bağlı olarak şekil almaktadır. Alman İmparatorluğu 1871 yılında kurulduğunda iç ve dış güvenliği ile refahını tek başına sağlayabilmişti. Günümüzün Avrupası'ndaki küçük ulus devletlerin bunu başarabilmesi artık kolay değildir. Pandeminin de açıkça gösterdiği üzere, bugün karşılaşmakta olduğumuz neredeyse tümü zor sorunların çözümü ulus devletlerin bireysel kapasitesini aşmaktadır. Sorunları çözmeye yalnızca küresel yaklaşımların başarı şansı bulunmaktadır. Otoriter veya popülist liderler destekçilerine bunun tam tersini, yani ulusal kimliği oluşturan ulus devletin hayatta, iyi ve güçlü olduğunu söylediklerinde onları kandırmaktadırlar.

Üçüncü Eğilim: Transatlantik İlişkilerde Derinleşen Çatlaklar

Koronavirüs pandemisi zaten kötü durumda olan transatlantik ilişkileri daha da kötü hale getirmiştir. Ticaret meseleleri, savunmaya harcanan bütçe veya NATO'nun rolüne dair tartışmalar mevcut krize verilmesi gereken doğru yanıtla ilişkin gerilim ve şikayetlerin temelini oluşturmaktadır. İş ciddiye binip tıbbi malzemeler yetersiz hale geldiğinde hem Avrupa hem ABD kendi içine dönmüştür. İç talebi karşılamak için Vaşington yüz maskesi üreten yerli bir şirkete yurtdışına sevkiyat yapmayı durdurması talimatını vermiştir. Aynı şekilde, AB de öncelikle kendi pazarındaki tüketicilerin taleplerini karşılamak için kritik önemi haiz tıbbi ekipmanın ihracatını durdurmuştur. ABD ve AB sadece yoğun kamuoyu eleştirileri karşısında bu kısıtlamaları gevşetmiştir. Bu sıfır toplamlı oyun, virüsün bilançosunu hem malzeme tedariki kesilen insanlar hem de ABD ve AB için daha da kötüleştirecek bir tehdittir.

Pandemiye verilen ulusal tepkilerin sığılı ile beraber hareket etme ve küresel gündemi belirlemedeki başarısızlık,

diğer ülkeler boşluğu doldurduğunda belirgin hale gelmiştir. Çin ve Rusya sahnede ön planda yer alma ve bu “söylem savaşını” kazanma girişiminde bulunmuştur. Her iki ülke de Batı’nın krize verdiği mukabeleye dair yanlış bilgiler yayarak, krizi sözde “maske diplomasisi” için kullanmaktadır.

Dördüncü Eğilim: Artan Büyük Güç Rekabeti

Hem Vaşington’da hem de Pekin’de iki gücün karşı karşıya gelmesini savunanlar güç kazanmıştır. Salgın bu durumu daha fazla göz önüne getirmiştir. İkisinden biri pandemi vesilesiyle göreceli bir avantaj elde edecek midir? ABD de Çin de krizi kendi yöntemlerince kötü yönetmiştir ve ikisi de rol model olarak ön plana çıkamamıştır. Çin, ekonomik olarak ABD veya Avrupa’dan daha hızlı toparlanabilir ancak küresel liderliğe soyunabileceğini gösteren bir tutum sergilememiştir. Yumuşak ve sert güç açısından ABD hala Çin’den daha avantajlı konumdadır. Krizden sonra da durum böyle olacaktır.

Bununla birlikte, Çin ve ABD arasındaki “kopma” eğilimi ivme kazanacaktır. Sağlık endüstrisinin kriz sebebiyle stratejik öneminin artmasıyla ülkeler üretimde küreselleşmeyi tersine çevirmeyi deneyeceklerdir. Ayrıca, büyük güç rekabeti çok taraflı sistemi giderek daha fazla sekteye uğratacaktır. Dünya Sağlık Örgütü’ndeki anlaşmazlık çok taraflı kurumların ABD ve Çin arasındaki çapraz ateşe maruz kaldıkça daha da fazla zayıflayacaklarını gözler önüne sermektedir.

Bu eğilimlerin hızlanması, bakış açısına bağlı olarak, pandeminin ardından dünya meselelerinin alacağı duruma ilişkin iki söylemi öne çıkarmaktadır. İlk söyleme göre, COVID-19 salgını, küreselleşme ve açık sınırların ülkeleri virüs ve diğer tehditlere karşısında daha hassas hale getirdiğinin, her ülkenin ilk olarak ikmal hatlarını ve hayat kurtaran kaynaklara erişimini güvence altına alarak kendi başının çaresine bakması gerektiğinin kanıtı olarak görülmektedir. Uluslar kendi

sınırlarına çekilecek ve işbirliğinden imtina edeceklerdir. Böylece dünyanın durumu kötüleşecektir. İkinci söyleme göre ise, dünya pandemiden farklı bir ders çıkarmıştır. Pandemi çok taraflı işbirliğine olan ihtiyacı göstermiş, tek başına hareket etme milliyetçiliğinin ve izolasyonizmin sınırlarını ortaya koymuştur. Krizle mücadele ederken bunu akılda tutacağız ve “yıkılanı daha iyi inşa edeceğiz”. Teorik olarak, uluslararası toplum öncekinden daha güçlü olacaktır.

Bu söylemlerden hangisinin COVID-19 sonrası dünyayı şekillendireceği büyük ölçüde Avrupa ve transatlantik ortaklığına bağlıdır. Pandemiye karşı ortak mukabeleler geliştirilmesi jeopolitik ilişkileri açısından ciddi bir test olacaktır. Avrupa için bu daha da fazlası, bir ölüm kalım meselesidir. Bu aynı zamanda, AB’nin “koruyan bir Avrupa” vaadini yerine getirebileceğini sergilemek için eşsiz bir fırsattır. Bunu yapmak için AB, en ağır şekilde etkilenen üye devletlerini desteklemek üzere gereken mali araçların kullanılması ve komşularını güçlendirmeye yönelik çabalar gibi daha önce almadığı iddialı tedbirleri almalıdır. Transatlantik ortaklara gelince, zaman ABD’nin küresel liderlik potansiyelini kullanma zamanıdır. ABD ve Avrupalı devletler sadece Koronavirüs ile mücadele etmek için değil, ayrıca küresel bir mukabelenin temelini oluşturmak için de acilen çekişmeyi bırakmalı ve müttefik olarak birlikte çalışmalıdır. Dünyanın COVID-19 ile tekrar karşı karşıya kalmaması ve ülkelerin bir sonraki pandemiyle kendi başlarına mücadele etmek zorunda olmamalarının sağlanması amaçlanmalıdır. COVID-19, ivme kazanan küresel çalkantıların ortasında AB ve transatlantik ortaklarının daha güçlü bir şekilde ayağa kalkmaları için bir katalizör işlevi görebilir.

COVID-19 SONRASI "YENİ NORMAL" KÜRESEL YÖNETİŞİM

Dr. Ammar OMRAN Stratejik Araştırmalar
KAHF Merkezi Başkanı, Suriye

Anahtar Küresel Yönetişim, Ekonomi,
Kelimeler Uluslararası Örgütler, Ulus Devlet,
Türkiye

CCOVID-19 pandemisi küresel siyasi ve ekonomik yapılarıdaki fay hatlarını ortaya çıkarmıştır. Salgın sadece sağlık ve ekonomi alanlarında bir krize neden olmamış aynı zamanda çeşitli küresel yönetim yapılarının ve mekanizmalarının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu salgının hem etkisi hem de kapsamı yönünden küresel yönetim ve ekonomide II. Dünya Savaşı'ndan beri görülmemiş bir dönüm noktası olduğu kabul edilebilir. Ekonomik anlamda 2008-09 Ekonomik Krizi'ni geçmiştir. Siyasi olarak da küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık üzerine kurulu tedarik zincirlerini daha korumacı tedbirler lehine sorgulanır hale getirmiştir. "Yeni

normalin" ne olacağı salgının ne kadar uzun ve hangi şiddette süreceğinin yanı sıra, küresel güçlerin önümüzdeki süreçte ayrışma ve rekabet veya işbirliği ve uyum içinde hareket etmeyi tercih etmelerine bağlı olacaktır. Küresel tedarik zincirleri, karşılıklı bağımlılık ve korumacı tedbirler gibi ekonomik sisteme yönelik kısa ve uzun vadeli değişiklikleri değerlendirmek "yeni normal" ve uluslararası kuruluşların azalan rollerini daha iyi anlamamız için yardımcı olacaktır. Mevcut salgın alevlendirdiği jeopolitik ve ekonomik koşullar nedeniyle de derin bir etki yaratacaktır.

Küresel Yönetişimde "Yeni Normal"

Dünya liderleri 1944'te savaşları önleyecek ve ekonomik sistemin işleyişini düzenleyecek küresel düzen için "oyunun kurallarını" belirlemek üzere Bretton Woods'ta bir araya gelmişti. 11 Eylül 2001 sonrasında ise zamanın ABD Başkanı George W. Bush, yeni küresel bir hal almaya başlamış olan terör şebekelerinin bir sonucu olarak "yeni dünya düzenini" ilan etmişti. Küreselleşmiş ve sınırların olmadığı bir dünyada dijital dünya ve yapay zeka önceki tasarım ve küresel çerçeveye artık uymayan karşılıklı bağımlılıkları ortaya çıkardı. Bir başka küresel istikrarsızlaşma sürecinden çıkarken, benzer şekilde yeni bir yönetim çerçevesine ihtiyaç duyuyoruz.

Küresel yönetişimin geleceğini tahmin etmek için henüz çok erken olabilir ancak bu aşamada çeşitli akımlar ve eğilimler tespit edilebilir. Uluslararası ve bölgesel kuruluşların erken uyarı sistemlerini harekete geçirmedeki başarısızlıkları ülkeleri sorunu tek başlarına ele almak zorunda bırakmıştır. Avrupa Birliği de hem ekonomik hem de teknik olarak kendi üye devletlerinin ihtiyaçlarına hızlıca yanıt vermekte yetersiz kalmıştır. İçine kapanmış olan ABD, federal hükümet ve eyaletler arasında mücadele yaşanırken hızlıca sınırlarını kapamaya yönelik popülist ve korumacı tedbirlere başvurmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün bilimsel kanıtlardan ziyade hükümetlerin

sağladıkları verilere dayanan çelişkili mesajlar vermesi siyasallaşmış olarak görülmesine ve ihtiyaç duyulan tavsiye ve yardımları sağlamada etkisiz bulunmasına neden olmuştur. Bu durum, yaklaşık 4 milyon sakinin ve yerinden edilmiş insanın yaşadığı Suriye'nin kuzeybatısına ilk aşamada 300 test kitinin göndermesiyle iyice görünür bir hal almıştır. Sınırlarını kapatan ülkelerin ve çok az miktarda malzemeye sahip olan kalabalık hastanelerin kaotik ve karışık görüntüsü, uluslararası ve bölgesel kuruluşların geçerliliklerinin ve yeterliliklerinin sorgulanmasına neden olmuş, milliyetçilik hatta yabancı düşmanlığının artmasına yol açmıştır. Bu da Batı tarafından ekonomik olarak terk edildikleri için mutsuzluk yaşayan ülkelerin gönlünü almak için Çin tarafından istismar edilen bir güç boşluğunu ortaya çıkarmıştır.

AB açısından gerçek tehdit dağılmaktan ziyade kamuoyu tarafından konu dışı ve yetersiz görülmek ve küresel düzeyde tutarlı hareket etme kabiliyetine güven duyulmamasıdır. İlave olarak, artan ABD-Çin rekabetinde AB'nin konu dışı kalması dengeyi sağlama ve bu tür rekabetlerin olumsuz etkilerini hafifletecek istikrar sağlayıcı politikalar üretme yeteneğini riske atmaktadır. Küresel yönetimdeki sözkonusu güç boşluğu sistemde çatlaklara yol açmakta, bu da benzer düşünceye sahip ülkeler arasında daha fazla işbirliğini teşvik eden Türkiye gibi kolaylaştırıcı ülkelerin daha etkili olmasını sağlamaktadır.

Küresel liderlerin ve seçmenlerinin eşi benzeri görülmemiş bu krizin büyüklüğünü ve küresel yönetim üzerindeki etkisini fark edip etmemeleri, dünyanın daha fazla izolasyon ve korumacı tedbirler almaya yönelmesini veya kolektif eylem ve gelecekteki krizleri bütünleşik bir teknik yaklaşımla ele almaya dayanan yeni "oyun kuralları"nın ortaya çıkmasını belirlenecektir.

Doğru hareket tarzı bir yaklaşım değişikliği ile bilimsel kurumlara ve kolektif olarak yapılacak araştırmaları destekle

başlamaktadır. Sağlık sektörüne yapılacak yatırım sınırlara bağlı değildir ve işbirliğini gerektirmektedir. Yatırımlar, bilimsel ve yenilikçi altyapılara kaydırılmalıdır. Bunun, gelecekteki yönetim ve bu tür sınamalara yanıt verme hususunda büyük etkisi olacaktır. Küresel düzeyde ve birçok hükümet tarafından alınan siyasi kararlar güvenilir bilimsel kanıtlara dayanmamaktadır. Bunun olması hem ulus devlet düzeyinde hem de küresel düzeyde gereklidir.

Bu kriz, asıl sorumlu aktörün ulus-devlet olduğunu gözler önüne sermiştir. Hiçbir uluslararası kuruluş veya yapı COVID-19'u önleyememiş ve salgınla mücadeleye liderlik edememiştir. Küresel bir sorun olmasına rağmen devletler meseleyle kendi imkanlarıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu da sınırlı ve bütünlükten yoksun bir müdahaleye yol açmıştır. İhtiyaç duyulan sağlık önlemleri ve ekonomik araçlar tek bir ulus devletin kapasitesinin üzerinde olup yerel ekonomiler ve ticaret üzerinde benzeri görülmemiş bir baskı yaratmıştır. COVID-19 krizi küreselleşmenin sorgulanmasına, ülkelerin daha korumacı tedbirler almasına ve tedarik zincirleri ile temel sektörlerini sınırları içinde güvence altına almalarına neden olmuştur. Bu durum, COVID-19 sonrası dönemde küresel yönetimi, uluslararası kuruluşların rolünü ve ulus devletlerin meşruluğunun yeniden gündeme gelmesini etkileyecektir. Birçok ülke ekonomilerini ithalata bağımlılığa son vererek temel hizmet ve ürünlerini güvence altına alacak şekilde şekillendirmiştir. Ayrıca, ABD'nin Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) fon sağlamayı kesmesi ile rehberlik ve liderlik konusundaki yetersizliğine yönelik eleştiriler artmıştır. AB'nin de bazı üye devletlere yardım hususunda yetersiz müdahalesi varoluş nedenini sorgulatmıştır.

Gelecekteki Ekonomi Trendleri

Uluslararası ekonomi ve toplumun istikrarı, küresel salgınları önlemek, yönetmek ve kontrol altına almak için

gerekli bilimsel altyapı ve yönetim mekanizmalarına bağlıdır. Küresel ekonominin büyüme oranlarının negatif seviyelerde kalması ve işsizlik oranlarının Avrupada %6-7, ABD'de %15 ile II. Dünya Savaşı'ndan beri görülmemiş yüksek sayılara ulaşması beklenmektedir. Uluslararası sistem G20 ve G20+ ile görüldüğü üzere yönetim değişikliklerine sahne olacaktır ve ekonomik düzelmeye birkaç yıl alacağı için önümüzdeki dönemde ekonomik sınamalar bizi beklemektedir. Bu durum, birçok ülke uluslararası sistemin kırılma noktasının ve bilhassa gıda ve sağlık sektörlerinde bağımlı olmanın risklerinin farkına vardığı için geçerlidir. Çin, çevresindeki ve Kuşak ve Yol Girişimi bölgesindeki ülkelere altyapı yatırımları yapmak suretiyle Batı'nın sahip olduğu nüfuzla rekabet etmeye çalışacaktır. "Uyum" ve işbirliğine dayalı ancak hiyerarşik ve "merkeze" yani Çin'e hizmet eden uluslararası ilişkiler sistemini öne çıkartmaktadır.

Önümüzdeki süreçte ABD-Çin jeopolitik rekabeti ve ekonomik savaşla birlikte daha fazla ekonomik kötüleşmeye tanıklık edeceğiz. Kolektif bir küresel yaklaşım uygulanabilir olmakla birlikte bunun gerçekleşmesi yakın zamanda pek mümkün görünmemektedir. Her iki ülke de COVID-19 sonrası kendi küresel yönetim modelini ve ekonomik canlanmasını ortaya koyacaktır. "Yeni normalin" Çin veya ABD merkezli bir küreselleşme modeline yakın olması küresel pazarlardaki ekonomik müdahalelerinin hızına ve derinliğine bağlı olacaktır. Birçok ülkeye ihtiyaç duydukları tıbbi ekipmanları ihraç edebilen ve Rusya, Avrupa ve Batı arasında benzersiz bir jeopolitik arabulucu konumuna sahip Türkiye gibi ülkeler için ilave fırsatlar mevcuttur.

COVID-19 VE RUS DIŞ POLİTİKASI

Dr. Andrey KORTUNOV Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi Başkanı, Rusya

Anahtar Kelimeler Rusya, ABD-Çin Rekabeti, Ekonomi, Yalnızlık Politikası

Tüm büyük küresel krizler gibi Koronavirüs pandemisi de her devletin dış politikasına ek riskler, sınamalar ve tehditler getirirken yeni fırsatlar ve olasılıklar da sunmaktadır. Rusya da bundan nasibini almaktadır. Bize göre Rusya'nın kendine özgü durumu karşılaştığı tehditler stratejik ve sistemliyen fırsatların büyük ölçüde taktiksel ve durumsal olmasından kaynaklanmaktadır. Fırsatlar ve tehditler dengesi birçok değişkene bağlı olmakla birlikte, esasen Rusya'nın diğer devletlere ve bilhassa uluslararası rakiplerine kıyasla COVID-19 ile nasıl başa çıktığına bağlıdır. Moskova'nın Koronavirüs'le mücadelede sahip olduğu herhangi bir karşılaştırmalı avantaj - ister COVID-19 sebebiyle yaşanan kayıpların sayısı olsun,

ister göreceli ekonomik kayıp ölçeği olsun - Moskova'nın Koronavirüs sonrası dünyadaki fırsatlar yelpazesini bir şekilde genişletecektir. Herhangi bir başarısızlık dış politika tehditlerini artıracak ve fırsatları azaltacaktır. Şimdi bu fırsat ve tehditlerin bir listesini derleyelim.

Fırsatlar

Rusya'nın Dünya Görüşününun Teyit Edilmesi

Rusya'daki yöneticiler son yıllarda ulusal devletlerin önceliğini ve egemenliğin önemini vurgulayarak, Batı dayanışmasının istikrarını ve çok taraflı Batı diplomasisinin etkinliğini sorgulayarak, ısrarla kendi "Vestfalyan" uluslararası ilişkiler modelini geliştirmiştir. Şu ana kadar, epidemiyolojik kriz sözkonusu Rus görüşünü teyit etmektedir. Kriz ulusal devletleri desteklemekte, uluslararası örgütlerin acizliğini ortaya koymakta ve Batı'nın kendi beyan ettiği değerlerini ve ilkelerini gerçekten takip edip etmediği konusunda şüpheler yaratmaktadır. Bu gelişme hem Rusya'nın iç ve dış propagandası için geniş fırsatlar sunmakta hem de Kremlin'in kriz sonrası dünya düzeninin baş mimarlarından biri olma arzusunun haklılığını ortaya koymaktadır.

Batının Uluslararası Önceliklerini Düzenleme Olasılığı

Bilhassa önde gelen batılı devletlere ağır bir darbe vuran pandemi, bu devletlerin dış tehditler hiyerarşilerini gözden geçirmelerine ve böylelikle dış politika önceliklerini düzenlemelerine neden olabilir. Rusya'nın küresel politikadaki "ana sorun" ve Batı'nın çıkarlar için "ana tehdit" olduğuna dair yerleşik fikri COVID-19 hızla değiştirmektedir. Böyle bir zihinsel değişimin Moskova'nın batılı ortaklarıyla ilişkilerinde olumlu değişimlere yol açması pek olası görünmese de ilişkilerde "mini bir sil baştan" için fırsatlar yaratacağına inanmaktayız. En azından Batı'nın Moskova üzerindeki

artan baskısının yanı sıra çatışmanın daha da tırmanmasının önlenmesini bekleyebiliriz.

Büyüyen Küresel "İktidar Boşluğu"

Uluslararası taahhütleri frenleme önerileri COVID-19 pandemisinden çok önce başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde popülerdi. Ancak pandemi dış politika uygulamalarında artan bir etkiye sahip olacak bu tarz fikirler için güçlü bir katalizör etkisi yaratacaktır. Bu gelişme, özellikle küresel Güney için ikili ve çok taraflı mali ve ekonomik yardım programlarının kısıtlanması ile gelişmekte olan devletlere yönelik askeri ve siyasi taahhütlerin azaltılmasında zuhur edecektir. Orta Doğu, Afrika, Güney Asya ve Sovyet Birliği sonrası bölgede büyüyen "iktidar boşluğu" Rus dış politikası için ek fırsatlar yaratabilir.

Tehditler

Rusya'nın Kötüleşen Küresel Ekonomik Durumu

Son 2008-2009 Küresel Kriz tecrübesi, yeni bir çalkantı durumunda Rusya'nın diğer ülkelerden daha kötü etkileneceği tahmininde bulunmamıza neden olmaktadır. Küresel petrol fiyatlarında kısmi bir toparlanmanın yaşanması şüphelidir. Birikmiş mali rezervler hızla küçülecek, Rus ekonomisinin küresel ortalama büyüme oranına geri dönme süresi gözden geçirilecek ve Rusya'nın küresel ekonominin merkezinde yer alamaması tehdidi devam edecektir. Buna bağlı olarak, Rusya'nın savunma ve dış politika kaynaklarının daralması tehdidi ortaya çıkmıştır. Bu, Rusya'nın müttefikleri ve ortakları için desteğini, uluslararası örgütlere sağladığı finansmanı ve Rusya'nın Paris İklim Anlaşması'nın uygulanması gibi yoğun maliyetli çok taraflı girişimlere katılımını etkileyecektir. Ülkenin mevcut sosyo-ekonomik modelinin COVID-19 sonrası dünyada değişmemesinin Rus "ulusal markası" için önemli sonuçları olacaktır.

Rusya'da İzolasyonizmin Yükselişi

Moskova'nın İtalya'dan Venezuela'ya kadar çeşitli ülkelere yardım çabalarına Rus toplumunun ilk tepkisi karışıktı. Pandemi şüphesiz izolasyonist duyguları artırmakta, aktif ve enerjik bir dış politika yapmak hususunda halkın desteğini azaltmaktadır. Daha önce halk Rusya'nın Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'daki mevcudiyetini Rusya'nın salt pozitif olarak algılanan "süper gücünün" bir göstergesi olarak görmüştü. Şimdi ise bu mevcudiyet artarak azalan kaynakların amaçsız israfı olarak görülmektedir. Pandemi dikkate alındığında, "Kırım'a ilişkin fikir birliğinin" geçersiz hale geldiği ve vatandaşların gözünde Rus dış politikasını haklı göstermenin giderek zorlaştığı sonucuna ulaşılabilir.

Virüs sonrası Dünyada Şiddetli İki Kutupluluk

COVID-19 pandemisi açık bir şekilde yeni ABD-Çin iki kutupluluğunu hızlandırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kısa süre önce başlatılan seçim kampanyası Trump ve Biden'ın Pekin'e karşı birbirleriyle yarışarak sergiledikleri acımasız tutumla kendini göstermektedir. İki dev arasındaki çatışma BM Güvenlik Konseyi, DSÖ, G20 ve diğer uluslararası örgütlerin etkinliğini baltalamaktadır. Büyüyen sert iki kutupluluk küresel ilişkilerde tüm katılımcılar için sistemsel riskler barındırmaktadır. Rusya ek olarak başka özel tehditlerle de karşı karşıyadır. Moskova ve Pekin arasında büyüyen zıtlık gittikçe görünür hale gelirken, Çin'in (Hindistan, Vietnam ve hatta Japonya gibi) gerçek ve olası rakipleriyle işbirliği çok daha sorunlu hale gelmektedir.

Not

Winston Churchill'e atfedilen "*İyi bir krizi asla boşa harcamayın*" deyişi hiçbir zaman böylesine yerinde olmamıştır. Ne Rusya ne diğer devletler Koronavirüs pandemisinin tetiklediği sisteme

ilişkin küresel krizi boşa harcamamalıdır. Bir kriz kimseye geçmiş hatalarını veya geçmiş başarılarını unutmaması için bir gerekçe sunmamaktadır. Bununla birlikte, kriz eski dış politika "gardırobunu" şöyle bir silkelemek için hem geçerli bir bahane hem de sağlam bir fırsat sunmaktadır. Yakından incelendiğinde güvelerce yenmiş ve modası geçmiş şeylerin gün yüzüne çıkacağı muhakkaktır.

ULUS AŞIRI AKTÖRLER VE SALGINLAR: DİASPORALAR ÖRNEĞİ VE COVID-19 HASTALIĞI

Dr. Gallia Ulusal Güvenlik Çalışmaları
LINDENSTRAUSS Enstitüsü Kıdemli Araştırmacısı,
İsrail

Anahtar Diaspora, Küreselleşme, İşçi
Kelimeler Dövizleri

Uluslararası sistemde yeni bir olgu olmayan diasporalar gibi ulus aşırı aktörlerin önemi 21. yüzyılda artmıştır. Küreselleşme dünya çapında diaspora toplumlarının sayısının artmasına ve kaynak ülkelerle temaslarının her zamankinden daha kolay olmasına katkıda bulunmuştur. Diasporaların varlığı kaynak ülkelerdeki uzun süreli çatışmalar ve barış girişimleri gibi konularla da bağlantılıdır.¹ Birçok kaynak ülke son yıllarda kendi diaspora toplumlarıyla ilişkilerini geliştirmekte yarar görmüştür.² COVID-19'un küreselleşmenin bazı süreçlerini yavaşlatması ve tersine çevirecek olması muhtemelen birçok diaspora toplumunu

da etkileyecektir. İlave olarak, salgının ekonomik ve siyasi yansımaları hem kaynak ülkeleri hem de birçok diaspora toplumuna ev sahipliği yapan devletleri etkileyecektir.

COVID-19 salgını bazı diaspora toplumlarına ev sahibi ülkenin genel nüfusundaki büyüklükleriyle orantısız bir şekilde zarar vermiştir. Fransa ve New York'taki Yahudi diasporaları ile Birleşik Krallık'taki Kıbrıs Rum diasporası bunlara örnektir.³ Etno-ulusal kimliğin korunmasına yardımcı olan diaspora kurumları bazı toplumlar için bir bulaşma yerine dönüşerek geçici bir tehlike kaynağı haline gelmiştir. Birçok diaspora üyesinin sosyal çevresinin ev sahibi ülkenin diğer vatandaşlarından daha geniş olması sosyal mesafe tedbirleri alınana kadar onları daha büyük bir tehlikeye sokmaktadır.

Salgının ekonomik yansımalarının bir sonucu olarak diaspora toplumlarının birçok üyesi geçim kaynaklarını kaybetti ve kaynak ülkelerinde yaşayan akrabalarına döviz gönderemez hale geldiler. Bu sadece kişileri ve ailelerini ilgilendiren bir sorun değildir. Bazı zayıf devletlerin ekonomileri kısmen sözkonusu işçi dövizlerine bağımlıdır. Diasporadan gelen paralar bazı devletler için önemli bir döviz kaynağıdır. Bazı diaspora üyelerinin (özellikle yeni göçmenler) uzaktan gerçekleştirilemeyen yüksek riskli işlerde çalışmalarından dolayı hastalığa yakalanma riskleri daha yüksektir. COVID-19 salgını yine bazı diaspora üyelerinin kaynak ülkelerindeki akrabalarına para göndermeye devam edebilmek için çalışırken ödedikleri ve ödemeye devam ettikleri kişisel bedeli ve tehlikeyi ortaya koymaktadır. Singapur gibi ülkelerdeki yabancı işçilerin yaşadıkları yerlerde görülen COVID-19 salgınları bu tür tehlikeleri gözler önüne sermektedir.⁴

Savaşlar veya doğal afetler gibi ihtiyaç zamanlarında bazı diasporalar para veya tıbbi ekipman göndererek kaynak ülkelerine yardımcı olmaya çalışmışlardır.⁵ Türkiye ve İsrail gibi bazı kaynak ülkeler soydaşlarının salgın sırasında ülkelerine

dönmelerine yardımcı olmak için çaba sarf ederken, Romanya gibi bazı devletler kaynak ülkedeki vatandaşları tehlikeye atmamaları için yurtdışında yaşayan vatandaşlarına yerlerinde kalmaları konusunda uyarmıştır.⁶ Bir sonuca varmak için henüz erken olsa da, salgının diasporanın güçlü ve kaynak ülkenin zayıf olduğu durumlarda bazı diaspora toplulukları ile kaynak ülkeleri arasındaki dengeyi değiştirmiş olması mümkündür.⁷ Pandemi sırasında bazı diaspora topluluklarının maruz kaldığı orantısız darbe ve ulus devletin gösterdiği direnç bu dengeyi etkilemiş olabilir.

Diasporalar, ulus aşırı aktörler olarak kaynak ülkelerindeki akrabaları ve arkadaşlarıyla bağlantılarını sürdürmek için dijital araçları kullanmaya nispeten daha alışıktır. COVID-19 salgını dijital araçların kullanımını artırmıştır. Cenaze ve taziyelerin canlı yayınlanması gibi daha önce pek yaygın olmayan uygulamalar ve normal koşullarda bir araya gelme olasılığı düşük olan insanları dünya çapında yakınlaştıran kutlamalar muhtemelen ortadan kalkmayacaktır. Dijital araçların kullanımındaki artış, eğitim ve ilişki geliştirme amacıyla yurtdışına seyahat etme ihtiyacının azalmasına neden olabilir. Böylece bazı ülkelerde “beyin göçü” gibi sorunların azaltılmasına yardımcı olabilir.

Dijital araçlar yaygın olarak kullanılmasına rağmen, kaynak ülkelere yapılan ziyaretler birçok diaspora üyesi için yaygın bir alışkanlıktır. Birçok diaspora üyesi tarafından özellikle ailevi meseleler için istedikleri zaman kaynak ülkelere gidip gelebilecekleri varsayılmaktaydı. COVID-19 salgınıyla getirilen seyahat kısıtlamaları bu varsayımın sorgulanmasına yol açmıştır. Buna ek olarak, havayolu seyahati devam edecek olsa bile çok daha pahalılaşacaktır.

COVID-19 salgını kısa vadede hem kaynak ülkelerde hem de diasporada yaşayanların buldukları yerde kalıp kalmama konusundaki kararlarını değiştirmiştir. Uzun vadede

insanlar yaşam koşullarını iyileştirmek için seyahat etmekten vazgeçmeyecek olsalar da bir-iki yıllık bir süre için planlarını değiştirmiş olmaları özellikle küçük diaspora topluluklarının geleceği konusunda önemli bir etkiye sahip olabilir. Salgından diğerlerine göre daha sert etkilenecek olan ülkeler yabancıların ülkelerine göç etmelerine daha fazla kısıtlamalar getirmesi bazı diaspora topluluklarının gelişmesini etkileyecektir. COVID-19 ve ekonomik etkileri yabancı düşmanlığını artırmıştır. Bazı insanların yabancılar yönelik düşmanca fikirlerini dile getirmekten çekinmemeleri bazı diaspora toplulukları arasında endişeye neden olmaktadır. Göçü düşünen insanlar halihazırda bir diaspora mevcudiyetinin olduğu yere gitme eğilimindedir. Büyük şehirler barındırdıkları ekonomik olanaklar nedeniyle yeni göçmenler için caziptir. COVID-19’un birçok yerde şehirlerin gelişiminde değişikliklere neden olması ve bu açıdan da diasporaları etkilemesi beklenmektedir.

Diasporalar karmaşık uluslararası sistemdeki aktörlerden sadece bir tanesidir. Değişik diasporalar arasında ve diasporaların kendi bünyeleri içinde de önemli farklılıklar vardır. COVID-19’un böyle bir aktör üzerindeki etkilerini takip etmek, uluslararası sistemde meydana gelen ve salgın nedeniyle devam edecek bazı değişikliklerin değerlendirilmesine yardımcı olabilir. Henüz göç etmişler tarafından oluşturulan yeni diasporalar kötü yaşam koşulları nedeniyle daha savunmasız olabilirler. Yerleşik diasporalar ise sahip olduklarını yaşlıların birçoğunun olası kaybı nedeniyle olumsuz etkilenecektir. Topluluk bilinci, günümüzde daha çok sanal bağlantılara dönüşmüş olsa da, diaspora üyelerinin mevcut zorlukların üstesinden gelmeleri için bir direnç kaynağı olacaktır.

Notlar

1. Gabriel Sheffe, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 215-8.
2. Yaşar Aydın, "The New Turkish Diaspora Policy," *SWP Research Paper*, 2014, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/the-new-turkish-diaspora-policy/>
3. Uriel Heilman, "From New York to Milan, how the Coronavirus is Hitting Jewish Communities Worldwide," *Times of Israel*, 2020, <https://www.timesofisrael.com/from-new-york-to-milan-how-coronavirus-is-hitting-jewish-communities-worldwide/>; Cnaan Liphshiz, "At least 1,300 French Jews have Died of Covid-19," *Jerusalem Post*, 2020, <https://www.jpost.com/diaspora/at-least-1300-french-jews-have-died-of-covid-19-627430>; Annosh Chakelian, "A Cypriot Tragedy: How Diaspora Deaths Expose Britain's Failings to the World," 2020, <https://www.newstatesman.com/science-tech/coronavirus/2020/05/cypriot-tragedy-how-diaspora-deaths-expose-britain-s-failings-world>
4. Hillary Leung, "Why Singapore, Once a Model for Coronavirus Response, Lost Control of Its Outbreak," *Time*, 2020, <https://time.com/5824039/singapore-outbreak-migrant-workers/>
5. IOM, "COVID-19 Analytical Snapshot #31: Diaspora Engagement," 2020, https://www.iom.int/sites/default/files/documents/covid-19_analytical_snapshot_31_-_diaspora_engagement.pdf
6. Gizem Kolbaşı Muyan, "Closer Transnational Ties During Pandemic: Turkey's Diaspora Engagement Policy," *Daily Sabah*, 2020, <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/closer-transnational-ties-during-pandemic-turkeys-diaspora-engagement-policy>; Michal Raz-Chaimovich, "El Al is Operating Special Flights to bring Israelis Home from Miami, London and Paris," *Globes*, 2020, <https://en.globes.co.il/en/article-el-al-to-operate-three-rescue-flights-this-week-1001326652>
7. Tracy Frydberg, "Coronavirus Flipped the Power Dynamics between Israel and the Diaspora," *Forward*, 2020, <https://forward.com/opinion/445036/coronavirus-flipped-the-power-dynamics-between-israel-and-the-diaspora/>

REKABETÇİ ÇOK TARAFLILIĞA DOĞRU

Prof. C. Raja MOHAN Singapur Ulusal Üniversitesi Güney Asya Çalışmaları Enstitüsü Başkanı, Singapur

Anahtar Kelimeler Çok Taraflılık, Uluslararası Örgütler, Rusya, Çin

Çok taraflı kurumlarda derinleşen kriz konusunda, dünyanın onlara tam da en çok ihtiyaç duyduğu anda, endişelenmek için birkaç neden bulunmaktadır. Nihayetinde, iklim değişikliği gibi sınamalar veya COVID-19 benzeri pandemiler birlikte hareket etmemizi gerektirmektedir. Ancak egemen devletlerin oluşturduğu bir dünyada kolektif bir eylemde bulunmak hiçbir zaman kolay olmamıştır. Hatta büyük güçlerin rekabeti dünyayı sardığında bu durum daha da zorlaşmaktadır.

ABD ve Çin küresel düzenin hakimiyeti için mücadele ederken, diğer uluslar birçok çok taraflı kurumun dağıtılması ve yeniden inşasına hazırlanmalıdır. Rekabetçi çok taraflılık, uluslararası sistemin yeni bir özelliği değildir. Çok taraflılığın sonu da henüz gelmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı, 1919 yılında Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, ana akım siyaset bilimi, aynı yıl kurulan başka bir kurumun - Komintern veya Komünist Enternasyonal - varlığını unutmuştur. Milletler Cemiyeti'ne girmeyi reddeden Komünist Rusya, dünya komünizmini ve küresel işbirliğini geliştirmek için Komintern'i çok farklı bir politik temel üzerine kurmuştur.

Hem Milletler Cemiyeti hem de Komintern, dünya halkları arasındaki işbirliğine yönelik ortaya çıkan kurumlar ve hareketler üzerine inşa edilmiştir. Her ikisi de devlet sistemini - biri liberal enternasyonalizm, diğeri sosyalist dayanışma yoluyla - aşmaya çalışmıştır. Her ikisinin de çökmesi uzun sürmemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın küllerinden doğan Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti'nden ders almış ve kolektif güvenlik yanlısılarından kurtulmuştur. Başka bir tanıdık kavram üzerine - saldırıya uğrayanlar için göğüs gerecek ve yerleşik kuralları ihlal edenleri cezalandıracak büyük güçlerin "ittifakı" üzerine - tasarlanmıştır.

Bir ittifak, tanımı gereği, fikir birliği ile yürütülür. Bu aynı zamanda herhangi bir ittifakın önemli bir zayıflığıdır. İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan ittifak hemen ardından dağılınca BM Güvenlik Konseyi'ni bir ittifak olarak sürdürmek zorlaşmıştır. Müttefikler rakiplere dönüşmüştür. Vaşington ve Moskova, Soğuk Savaş sırasında BMGK'da herhangi bir konu hakkında nadiren mutabık kalmıştır. Rekabetçi çok taraflılık yaklaşımları bu iki gücün kurduğu rakip kurumlara da yansımıştır.

Avrupa iki yıkıcı savaştan sonra işbirliğine dayalı bir güvenlik düzeni beklentisi içinde olduysa da ABD liderliğindeki Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü ve Sovyet destekli Varşova Paktı anlaşmazlığa girdiği için elde ettiği tek şey bölgenin yeniden askerileştirilmesi olmuştur.

Rekabet sadece güvenlik kurumlarıyla sınırlı kalmamıştır. Ekonomik cepheye doğru genişlemiştir. ABD, Bretton Woods kurumlarını ve Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması'nı oluşturmuştur. Sovyetler ise sosyalist milletler için Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'ni kurmuştur. ABD-Sovyet rekabeti kurumların ötesinde, insan toplumlarının mümkün olan en iyi düzenine ilişkin çok farklı felsefi varsayımlara dayanmaktadır.

BM rekabetçi çok taraflılığın ortasında birbirine karşı siyasi puanlar kazanılan bir alan haline gelmiştir. BM yalnızca iki bloktan biri yıkıldığında kurucularının vaadini yerine getirmek için hazır görünmüştür. Batı ile entegrasyon konusunda hevesli olan Rusya işbirliğine açık hale gelmiştir. Yıkıcı iç çatışmalardan çıkan Çin, Birleşmiş Milletler'de dikkat çekmeme eğiliminde olmuştur.

Zafer kazanmış olan Batı 1990'larda BM sistemi için kökten yeni bir gündem geliştirmeyi gözetmiştir. Atlantik'teki liberal enternasyonalistler BM'yi büyük güçler ittifakından sözde başarısız devletlerin işleri de dahil olmak üzere herhangi bir yerdeki herhangi bir sorunu çözecek uluslar üstü bir organizasyona dönüştürmek istemiştir.

Ekonomik cephede, Rusya ve Çin'deki kapitalizme kayış Batı'nın kalkınma modeline daha fazla meydan okuma olmadığı anlamına gelmekteydi. Amerika ve Avrupa, Çin ve Rusya pazarlarına genişlemeye ve bunları Batılı ekonomik düzene entegre etmeye odaklanmıştı. Dijital alandaki yeni teknolojik gelişmeler, özgürlüklerin sınırsızca yaşandığı

ve sınırların olmadığı bir dünyaya ve yeni koşullara uyum sağlamaktan başka seçeneği olmayan devletlerin rolünün istikrarlı bir şekilde azalmasına yönelik umutları artırmıştır.

Bununla birlikte, uluslar üstü bir dünyaya ilişkin hayaller 20. yüzyılda son bulmuştur. ABD, 21. yüzyılın ilk on yılında takip ettiği tek taraflılık ile öne geçerken, özellikle Rusya ve Çin olmak üzere diğer güçler ve yeri geldiğinde Avrupa kıvrılmaya başlamıştır. Rusya Batı ile entegrasyon umutlarını azalttığı, Çin ise iç siyasi düzenini ABD'nin dış müdahalelerinden korumak konusunda her zamankinden daha kararlı hale geldiği için büyük güçler arasındaki fay hatları yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Her ikisi de dünyadaki öz kaynaklarını ABD'ye bırakmakta isteksiz olmuştur ve mevcut çok taraflı kurumlarda el ele vermiş ve kendi kurumlarını kurmuşlardır. ABD, Rusya ve Çin arasındaki farklılıklar 2010'larda tam anlamıyla gerginliklere dönüşmüş, BMGK'nın bir ittifak ya da kolektif bir güvenlik sistemi olarak hareket etmesi zorlaşmıştır.

Çin'in ticari alanda yükselişi ve ABD ile artan ticaret fazlası ABD'de ters bir siyasi etki yaratmıştır. Çin'in küresel ticaret sistemiyle kendi lehine oynadığı iddiası ABD'de güç kazanmıştır. Bu algı, Pekin'in Asya'daki Amerikan ittifaklarını baltaladığına ve ABD'nin küresel önceliğini tehdit ettiğine yönelik Vaşington'da ortaya çıkan korkularla birleşmiştir.

1990'larda ortaya çıkan işbirliğine dayalı çok taraflılığın koşulları uzun zaman önce değişmiştir. Bunun yerine, rekabetçi çok taraflılığa çanak tutacak güçlü şartlar ortaya çıkmıştır. Rusya ve Çin, BRICS forumunu Amerika'nın tek kutuplu cazibesini köreltmek için desteklemiştir. Ayrıca, Amerikan hegemonyasının Avrasya üzerinde yayılmasını önlemek amacıyla Şanghay İşbirliği Örgütü'nü de ortaklaşa desteklemiştir. Rusya, eski Sovyet Cumhuriyetlerini tek bir çatıda toplamak için kendi Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nü kurmuştur.

ABD ise, dört büyük Asya demokrasisini (ABD, Hindistan, Japonya ve Avustralya) bir araya getiren “Dörtlü Güvenlik Diyalogu” (Quad) gibi yeni mekanizmalar geliştirmektedir. Trump NATO müttefikleriyle askeri ittifakın eşit paylaşılmayan yükü üzerine tartışırken, Avrupalılar “stratejik özerklik”ten bahsetmekte ve AB şemsiyesi altında güvenlik işbirliğini artırmaya çalışmaktadır.

Çin, yeni çok taraflı mekanizmalar inşa etme konusunda daha başarılı olmuştur. Ruslar siyasete odaklanırken, Çinliler bugün Pekin'e önemli bir stratejik fayda sağlayan ekonomi üzerinde yoğunlaşmıştır. BRICS'in Yeni Kalkınma Bankası Şangay'da bulunmaktadır. Asya Altyapı Kalkınma Bankası ise Pekin'dedir. Çin'in devasa Kuşak ve Yol Girişimi muhtemelen Bretton Woods Kurumları ve BM sistemi dışındaki tek büyük ekonomik yapıdır.

Tek taraflılık ve çok taraflılık arasındaki denge hakkında kendi içinde çatışan ABD egemen çevreleri, şimdi Çin'in mevcut uluslararası kurumlardaki konumunu hızla güçlendirdiğini ve bunların dışında yeni mekanizmalar inşa ettiğini fark etmiştir. Vaşington'da bazıları DSÖ'ye bir alternatif oluşturmaktan bahsederken, Pekin adigeçen BM Ajansı'ndaki artan etkisini gözler önüne sermekte ve yeni bir girişim olan “Küresel Sağlık İpek Yolu”nu geliştirmektedir.

Vaşington geriye çekilirken, DTÖ, DSÖ, NAFTA ve NATO gibi eski kurumların kurallarını yeniden düzenleme gücüne hala sahip olduğuna inanmaktadır. Ancak bunun garantisi yoktur. Çünkü Çin kaynaklı güvenlik tehditleri ve Pekin ile ekonomik ayrışmanın faydaları konusunda ABD siyasi sistemi içinde derin bölünmeler mevcuttur.

Bununla birlikte, dünya çok taraflı kurumları şekillendirmek için yoğun bir rekabet dönemine girmektedir. Ancak ABD, Çin'i Sovyetler Birliği'nden çok daha çetin bir

sınama olarak görecektir. Pekin, dünyanın ikinci büyük ekonomisini yönetmektedir. Batı'daki bölünmelerden faydalanma konusunda Sovyet Rusya'dan daha etkili olmuş, Batı dışındaki dünyanın büyük bölümünde nüfuz elde etmekte başarılı olmuştur. Artan Çin-ABD rekabeti, diğer milletler üzerinde kesinlikle bir baskı oluşturmakta, ancak aynı zamanda orta güçteki ülkelerin çok taraflı kurumlardaki kararları etkileyebilmelerinin önünü açma kapasitesine de sahip görünmektedir.

COVID-19 AMERİKAN LİDERLİĞİNİ SINAMAKTADIR ANCAK KÜRESEL DÜZENİ DEĞİŞTİRMEYECEKTİR*

Prof. Joseph S. NYE Jr. Harvard Üniversitesi Üstün Hizmet ve Emeritus Profesörü, Kennedy Siyasal Bilgiler Fakültesi Eski Dekanı, ABD

Anahtar Kelimeler Küresel Yönetişim, Uluslararası İşbirliği, Yumuşak Güç, ABD-Çin Rekabeti, Jeopolitik

CCOVID-19'un ABD liderliği pahasına Çin'in yükselişe geçmesine neden olacağı şeklindeki iddiaları kolayca kabul etmemeliyiz. Koronavirüs sonrası dönemde jeopolitik koşullar aynı kalmayacak. Bir değişiklik meydana geleceği doğru, ancak bu ne ölçüde gerçekleşecek? Büyük hadiselerin her zaman büyük etkilerinin olmayabildiğini tarihten biliyoruz. Örneğin 1918'deki İspanyol gribi, özellikle sebebiyet verdiği ölümler bakımından yıkıcı etkilere sahipti. Bununla birlikte, sonraki yıllardaki olayların gidişatını

* Bu makale Nye'nin 16 Nisan 2020 tarihinde *Foreign Policy*'de (<https://foreignpolicy.com/2020/04/16/coronavirus-pandemic-china-united-states-power-competition/>) ve 26 Nisan 2020 tarihinde *EastAsiaForum*'da (<https://www.eastasiaforum.org/2020/04/26/how-covid-19-is-testing-american-leadership/>) yayımlanan iki makalesinden uyarlanmıştır.

belirleyen salgın değil Birinci Dünya Savaşı oldu. Peki, Koronavirüs Çin'in ABD'nin yerini alarak dünya lideri olacağı yeni bir dönemin habercisi mi? Bence değil.

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler küreselleşmenin yolunu açtı. Kaydedilen ilerlemeler virüs karşısında ortadan kalkmayacak. Öte yandan, pandeminin ekonomik küreselleşmeyi gerçekten altüst edeceği ortada. Uluslararası ticaret yavaşlayacak, ancak finansal etkileşimler önemli bir kesinti olmadan sürecektir. Ekonomik küreselleşme bizim düzenlemelerimize tabi olsa da, küreselleşmenin pandemi veya iklim değişikliği gibi bazı yönlerini kontrol edebilecek durumda değiliz. Geleneksel savunma sistemlerimiz küresel doğal felaketlerle mücadelede bir anlam ifade etmiyor. Derin ve sürekli ekonomik durgunluk ise bu mücadelede elimizi zayıflatıyor.

Küresel çevre ve sağlık sorunlarının herkesi etkilediği kesin. Hiçbir ülke bu tür sorunlarla yalnız başa çıkamaz. Bu nedenle, tüm ülkeler ortak tehdit ve zorlukların üstesinden gelmek amacıyla birlikte çalışmalı, kurallar koymalı ve uluslararası örgütlenmeye gitmelidir. Çevreye ilişkin küreselleşme derinleşiyor ve COVID-19'un bizlere gösterdiği gibi, bunun neticesinde ülkelerin birbirlerine karşılıklı bağımlılığı da artıyor. Zaman ABD'nin dünyaya liderlik etmesi ve özellikle Avrupa, Çin, Japonya ve Avustralya başta olmak üzere diğer ülkelerle daha fazla işbirliği yapması zamanıdır.

21. yüzyılın ilk yirmi yılında üç krizle karşı karşıya kaldık: 11 Eylül terörist saldırıları, 2008 mali krizi ve COVID-19 pandemisi. 11 Eylül terörist saldırılarında yaşamını yitirenlerin sayısı nispeten düşüktü, ancak saldırıların yarattığı travma ABD'li idarecilerin Afganistan ve Irak'ı istila etmek gibi panik içinde aceleci kararlar almalarına yol açtı. 2008 mali krizi ise Büyük Durgunluk ile sonuçlandı, Batı'da popülizmi artırdı ve dünyanın farklı bölgelerinde otokrasileri teşvik etti. Çin'in 2008

krizinde Batı'ya kıyasla daha iyi bir performans sergilemesi birçok insanın Çin'in dünyanın yeni ekonomik lideri haline gelmekte olduğunu düşünmesine neden oldu.

Koronavirüs'ün neden olduğu üçüncü krize ise Çin ve ABD liderleri ilk aşamada inkar ederek, yanlış bilgilendirerek, geç kalarak, şaşkınlık içinde ve uluslararası işbirliğine yanaşmadan karşılık verdiler. Ayrıca, Xi Jinping ve Trump zaman kaybetmeden karşı tarafı sorumlu tutmaya yönelik bir suçlama oyunu başlattılar. Bu esnada, AB ise birlik içinde hareket ederek kararlı adımlar atmakta zorlanıyordu.

ABD krizi yönetmekteki başarısızlığı nedeniyle güven kaybına uğrarken, Çin kendine yönelik olumsuz söylemi lehine değiştirmeye odaklandı. İnsani yardımlar göndererek, gerçekleri gizleyerek ve geniş kapsamlı bir propaganda yürüterek dikkatleri ilk hatalarından uzaklaştırmayı, kendisini uluslararası toplumun yapıcı bir üyesi olarak sunmayı ve yumuşak gücünü onarmayı amaçlıyor. Ancak, buna kimse kanmayacaktır. Zira yumuşak güç çekicilik üzerine kurulu olup, en iyi propaganda "propaganda" yapmamaktır.

Çin yumuşak gücünü artırmaya yönelik uzun yıllardır sarf ettiği çabalarına rağmen bu alanda pek mesafe kaydedemedi. Dolayısıyla, demokratik ülkelerin üst sıralarda yer aldığı *Yumuşak Güç* 30 sıralamasında Çin'i en altlarda görüyoruz. Komşularıyla süregelen bölgesel anlaşmazlıkları ve Çin Komünist Partisi'nin katı iç politikaları göz önüne alındığında, Çin'in yumuşak gücü açısından şu an bulunduğu uluslararası konum hiç de şaşırtıcı değil.

Koronavirüs sonrası dönemde sert güç dengesinde ABD aleyhine bir değişiklik olmayacak. Pandemi, ABD ve Çin ekonomilerine eşit ölçüde zarar veriyor. ABD ekonomisinin üçte ikisi büyüklüğünde olan Çin ekonomisi, COVID-19 öncesinde büyüme oranlarının ve ihracatının azalmasından

zaten muzdaripti. Askeri güç bakımından ise Çin ABD ile arasındaki mesafeyi kapatmaktan zaten uzaktı. Şimdi ise salgın döneminin mali yükü Çin'in askeri harcamalarını azaltmasına yol açabilir. Çin şimdi bütçesinin önemli bir bölümünü verimsiz sağlık sisteminin iyileştirilmesi için kullanmak zorunda.

Bir başka husus, pandeminin ABD'nin Çin'e karşı görece jeopolitik üstünlüklerini ortadan kaldırmayacak olmasıdır. Birincisi, iki okyanus ile iki dost ülke tarafından çevrelenen ABD, Çin'e kıyasla daha iyi bir coğrafyada yer alıyor. İkincisi, ABD bir enerji ihracatçısı iken, Çin ithal enerji kaynaklarına büyük gereksinim duymakta. Üçüncü üstünlük demografiyle ilişkilidir. Stanford Üniversitesi'nden Adele Hayutin'in yaptığı bir araştırmaya göre, önümüzdeki on beş yıl içinde ABD işgücünün %5 oranında artması bekleniyor. Çin işgücü ise bunun aksine, muhtemelen %9 oranında azalacak. Son olarak, seçkin üniversiteleri ve firmaları sayesinde ABD teknolojik ilerlemeye liderlik etmeyi de sürdürecektir.

Tüm bunlar dikkate alındığında, COVID-19 pandemisinin jeopolitik bir dönüm noktası oluşturması fazla olası görünmüyor. Bununla birlikte, ABD müttefiklerini yabancılaştırmak, uluslararası örgütleri güçsüzleştirmek ve ülkesine göçü engellemek gibi yanlış politikalar uygulamayı sürdürürse, sahip olduğu üstünlüklerden tam olarak yararlanamayabilir. Bilgi devrimi ve küreselleşme ile şekillenen dünya siyaseti, en güçlü ülkenin bile tüm uluslararası hedeflerine tek başına ulaşmasına izin vermiyor. Bunu kavramış gibi görünmeyen Trump yönetimi, özellikle Çin ile büyük güç rekabetine dayanan bir ulusal güvenlik stratejisini izlemeyi sürdürüyor.

Singapur eski Başbakanı Lee Kuan Yew, Çin'in küresel liderliğinin, en azından yakın gelecekte gerçekleşmesini öngörmediğini bir sohbetimizde bana söylemişti. Lee tahminini haklı çıkarmak için ABD ve Çin'i çekicilik açısından

kıyaslamıştı. ABD dünyanın dört bir yanından seçkin insanları kendine çekebilme ve onlara bilginin sınırlarını her alanda genişletme fırsatı sunabilmekte. Çin, bunun aksine, kendi sınırlamaları nedeniyle böyle bir çekicilik yaratma imkanına sahip değil. Bununla birlikte, COVID-19'la karşı karşıya kalan ABD popülist politikalar izleyebilir, saydamlığı terk edebilir ve dostlarını dışlayabilir. Bunları yapmak suretiyle de Lee'nin değerlendirmesinin yanlış olduğunu kanıtlayabilir.

Bunun yerine yeni bir ABD yönetimi, *"Ahlak Kuralları Önem Taşımakta Mıdır? Franklin Delano Roosevelt'ten Trump'a Başkanlar ve Dış Politika"* (*"Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump"*) başlıklı kitabımda izah ettiğim üzere, 1945 sonrası dönemdeki Başkanların başarılarından ilham alabilir ve Marshall Planı'na benzer muazzam bir COVID-19 yardım programı başlatabilir. ABD Dışişleri eski Bakanı Henry Kissinger haklı olarak liderlerin işbirliği yapmaları ve uluslararası toplumu güçlendirmeleri gerektiğini savunuyor. İktidar pozitif toplamlı bir oyun olarak ele alınmalı ve ülkeler ortak hedeflere ulaşmak için "diğerlerine karşı güç" yerine "diğerleriyle birlikte güç"e öncelik vermeli. Diğer ülkeler güçlendiklerinde ve yükü etkili bir şekilde paylaştıklarında, ABD kendi hedeflerine daha rahat ulaşabilir. Günümüz dünyasında bağlantılılık göreceli gücü artırıyor. Ancak, Trump, ABD'nin çıkarlarını sürekli olarak dar bir şekilde tanımlamakta, "diğerleriyle birlikte güç" ve "diğerlerine karşı güç" ayırımını göz ardı etmekte, uluslararası ilişkileri kısa vadeli, sıfır toplamlı bir oyun gibi addetmekte, uluslararası örgütleri görmezlikten gelmekte ve bunun neticesinde de ABD'yi uzun vadeli, aydınlanmış kişisel çıkar geleneğinden uzaklaştırmaktadır.

COVID-19'un gelişmekte olan ülkeler üzerinde önemli yansımaları olabileceği gelişmiş ülkeler tarafından kabul edilmelidir. Bu ülkelerde oluşacak yeni salgın dalgaları gelişmiş ülkeleri tekrar vurabilir. İspanyol gribinin ikinci dalgasının 1918'deki ilk dalgasından daha fazla insanı öldürdüğünü akılda

tutmamızda fayda var. Bu nedenle, ABD'nin liderliğindeki G-20 ülkeleri sadece kendi çıkarlarına hizmet etmek için değil, aynı zamanda ihtiyacı olan ülkelere yardım elini uzatmak için yeni bir COVID-19 fonuna cömertçe katkıda bulunmalılar.

ABD Başkanı işbirliğine ve yumuşak güce dayalı politikalar izlediği takdirde, pandemiden olumlu sonuçlar elde edilebilir. Aksi takdirde, mevcut politikalar yalnızca milliyetçi popülizmi ve otoriterliği destekleyecektir. Öte yandan, ABD ve Çin arasındaki güç ilişkisini temelden değiştirecek jeopolitik bir dönüm noktasını öngörmek için vakit henüz çok erken.

KORONA KRİZİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER: AÇIK SORULAR, GEÇİCİ VARSAYIMLAR*

Prof. Volker PERTHES Almanya Uluslararası ve Güvenlik İşleri Enstitüsü (SWP) Direktörü ve Yönetim Kurulu Başkanı, Almanya

Anahtar Kelimeler Avrupa Birliği, Uluslararası Örgütler, Çatışmalar, ABD-Çin Rekabeti, Yumuşak Güç Rekabeti, Jeopolitik

Bu zamana kadar yaşanan her bir küresel krizin, uluslararası sistem ile onun yapıları, normları ve kurumları üzerinde etkisi olmuştur. Dünya savaşları ve sonrasında sırasıyla kurulan Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kadar geri gitmemize gerek yoktur. Bu yüzyıl içerisinde, 11 Eylül 2001 saldırıları devlet dışı aktörlerle mücadelede uluslararası hukuk ve devlet uygulamalarını değiştirmiştir. 2008 mali krizi ile birlikte G20, bir Maliye Bakanları kulübünden ziyade uluslararası politikanın daha az tartışmalı olan bazı alanlarında yumuşak bir yönlendirme rolü üstlenen üst düzey bir yapıya dönüştürülmüştür.

* Bu makale ilk olarak 31 Mart 2020 tarihinde *German Institute for International and Security Affairs* (SWP) isimli kuruluşun web sitesinde yayımlanmıştır.

Korona krizi sonrası için kesin ifadelerde bulunmak için henüz çok erken. “Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” sloganı sürekli kullanılmakta ve tekrarlanmakta fakat neredeyse her zaman yanlış çıkmaktadır. Uluslararası politikada “Korona ile” ve “Korona’dan sonra” neyin değişebileceğini sormak daha mantıklıdır. Ancak bu aşamada kesin cevaplardan ziyade geçici varsayımlara varılabilir.

Korona krizinin, ABD’nin Çin’i “ayırıştırma” çabalarını hızlandırması ve böylece sektörel bazda küreselleşme karşıtı eğilimleri teşvik etmesi olasıdır. Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerin bazı alanlarında yeni “küresellik” biçimleri de ortaya çıkabilir. Krizin daha geniş jeopolitik etkisinin - yani uluslararası düzenin gelişimi, devletlerarası rekabet, çatışma ve işbirliği üzerindeki etkisinin - tek tip bir genel görünüm oluşturma olasılığı oldukça düşüktür. Dünyanın pandemi sonrası durumu, siyasi irade, liderlik ve uluslararası aktörlerin işbirliği yapma yeteneğine bağlı olacaktır.

Pandemi, bazı yorumcuların da ifade ettiği gibi, çok taraflı işbirliğini azaltacak ve kurallara dayalı uluslararası düzeni daha da zayıflatacak mı? Birçok devlet başlangıçta krize tek taraflı olarak tepki verdi ve böyle davranmaya devam edebilir. Kriz, etkin ve küresel bir işbirliği ihtiyacının önemini göstermesine rağmen, tutarsız ve çelişkili gelişmelerin meydana gelmesi tutarlı bir model oluşumundan daha muhtemeldir. Milliyetçi liderler bile Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) gerekliliğini veya aşı ile ilgili bilgi veya araştırma paylaşımındaki işbirliğinin önemini tartışmamaktadır. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler ve bölgesel kuruluşların gelecekte sağlık sistemlerine ve halk sağlığı hizmetlerine daha fazla önem vereceği, buna daha bağlayıcı kurallar alabilme yetkisi verilmesi ve kaynak aktarımı yapılması ile DSÖ’nün güçlendirilmesin eşlik edebileceği düşünülebilir. Neticede, bazı ülkelerdeki zayıf sağlık sistemleri başkaları için açık tehdit oluşturmaktadır.

Halihazırdaki mevcut dönem başkanlıkları yönetimindeki G7 veya G20 oluşumlarından çok taraflı işbirliğini güçlendirmek adına önemli bir girişim beklememeliyiz. Bununla birlikte, halk sağlığıyla ilgili konuların, klasik güvenlik sorunlarıyla ilişkilendirilmeksizin BM Güvenlik Konseyi gündemine alınması daha kolay hale gelecektir. Artık küresel sağlığın uluslararası barış ve güvenlikle doğrudan ilişkili olduğuna şüphe yoktur.

Korona krizinin büyük güç çatışmaları üzerinde, özellikle de daha önce uluslararası politikanın yeni temel paradigması olarak nitelendirdiğim ABD ile Çin arasındaki rekabet üzerinde, bir etkisi olacak mı? Pandemi bu tür rekabetleri kesinlikle azaltmayacak. Başta ABD ile Çin olmak üzere büyük güçler arasında işbirliğinin ve açık çatışmanın uluslararası politikanın tamamen ayrı formları olmaktan ziyade yan yana ilerlemesi daha muhtemeldir. Çin ve Batılı devletler arasındaki ideolojik anlaşmazlığın daha keskin hale geleceğini varsayabiliriz. Aslında bu, farklı hükümet sistemleri arasındaki rekabet ve devlet ile toplum arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Başlangıçta salgını gizlediği için eleştirilere maruz kalan Çin, şimdi otoriter sistemini krizle başa çıkmak için demokratik devletlerinkinden daha uygun bir model olarak sunuyor. Çin ayrıca İtalya’ya ve krizden ciddi şekilde etkilenen diğer ülkelere organize bir şekilde yaptığı yardım sevkiyatlarıyla “yumuşak güç” kazanıyor. Buna karşın, Amerika Birleşik Devletleri, iyi niyetli süper güç imajını daha da zayıflatıyor. Vaşington, pandemiye karşı uluslararası bir müdahaleyi koordine etmek için nüfuzunu kullanmak bile istemedi. Bilakis, Başkan Trump ülkesini milliyetçi bir münzevi olarak lanse etti. Buna bağlı olarak, “yalnızca ABD için” aşı üretimini güvence altına almak adına bir Alman ilaç şirketini satın alma girişiminde bulunuldu ve İran’a tek taraflı yaptırımların en azından geçici olarak hafifletilmesi reddedildi.

Virüs, savaşları ve iç çatışmaları kontrol altına almaya yardımcı olacak mı? Muhtemelen hayır. Halen şiddetli

çatışmaların yaşandığı ve yüksek oranda savunmasız nüfus gruplarına sahip ülkeler de pandemiden sert bir şekilde etkilenecek. En kötüsü, fazlasıyla parçalanmış devletlerdeki iç çatışma hatları daha da derinleşecektir. BM Genel Sekreteri'nin "silahlı çatışmayı durdurma" ve bunun yerine COVID-19 ile savaşıma odaklanma çağrısı, sadece Filipinler'de olumlu sonuç verdi. Bu çağrı, Libya, Yemen ve Suriye'nin yanı sıra DAEŞ veya Boko Haram'dan yanıt bulamadı. Kuzey Kore de füze testlerine devam ediyor.

Pandeminin bölgesel güç çatışmaları üzerindeki etkisinin benzer şekilde zayıf kalma ihtimali oldukça yüksek. Buna rağmen, sorumluluk duygusu olan hükümetler mevcut durumu güven artırıcı önlemleri artırmak için kullanabilirler. Nitekim, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt, İran'a yardım sevkiyatı yaptılar. Üst düzey bir Emirlik yetkilisi bana bunun bir defaya mahsus bir durum olmadığını ifade ederken "acil durumlarda İran'a daha önce de yardımcı olduk ve İran kesinlikle bizim için aynısını yapardı. Ancak bu tür eylemleri siyasi uzlaşmaya çevirmeyi başaramadık" dedi. Genel olarak uluslararası toplum, kriz diplomasisine veya çatışmaların çözümü için çaba göstermeye daha az zaman ve özen gösterecektir. Pandeminin en acil konu olduğu günümüzde açıkça görülen bu durum hükümetlerin kriz ve durgunluğun sonuçlarıyla başa çıkmaya çalışacakları ileriki zamanlarda da büyük bir olasılıkla devam edecektir. Bununla birlikte, halihazırda birçok fakir ve zayıf devletin sağlık ile ilgili sorunlarını kontrol altına alamadan ekonomik krize girme ihtimalleri yüksektir. Daha zengin devletler fakir devletlerin borçlarını hafifletmeye karar verebilirler. Ancak muhtemelen insani acil durumlar ve istikrar önlemleri için yardım tedariki hususunda, mültecilere yardım için BMMYK'ye destekte bulunmada veya BM misyonları için para ve insan gücü sağlamada daha az istekli olacaklarını göreceğiz.

Peki ya Avrupa? Ne Vaşington ne de Pekin küresel sorunlara ortak çözümler bulmak konusunda çok fazla

enerji harcamayacaktır. Burada, ilk adımı AB, Kanada, Kore, Endonezya, Meksika ve diğer benzer düşünceye sahip çok taraflılığı destekleyen ülkeler atacaktırlar. Çin, ABD veya Rusya, diğer ülkelerin, örneğin küresel sağlık politikalarına ilişkin, uygulanabilir tekliflerde bulunmaları halinde işbirliği yapabilirler fakat kapsayıcı çok taraflı çabalara öncülük etmeleri pek olası değildir.

Krizin, AB ve üye ülkeler arasındaki uyumu güçlendirmesi mümkün ancak kesin değildir. Neticede biraz gecikmeli de olsa AB, ciddi şekilde etkilenen üye devletler için hızlı bir şekilde destek tedbirleri aldı. AB Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'in söylediği gibi, uluslararası konumundan dolayı AB, gücün dilini yeniden öğrenmek zorunda kalacak. Avrupa'nın gücünün ve çekiciliğinin dayanışma üzerine kurulu olduğunu özellikle bu gibi zamanlarda unutmamak gerekir.

BİR İMPARATORLUK KRİZİ Mİ? COVID-19 SALGINININ ABD DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Prof. Richard E. RUBENSTEIN Jimmy ve Rosalyn Carter Barış ve Çatışma Çözümleri Enstitüsü Öğretim Üyesi, George Mason Üniversitesi, ABD

Anahtar Kelimeler Küresel Liderlik, ABD, Çin, ABD-Çin Rekabeti

Mevcut COVID-19 salgınının ve bununla bağlantılı ekonomik krizin ABD dış politikasına muhtemel etkisi ne olacaktır, yani Amerikan imparatorluğunun politika hedefleri ve yöntemleri neler olacaktır?

Burada “imparatorluk” kelimesi kışkırtma amaçlı değil, sağduyulu bir tanımlama olarak kullanılmaktadır. Önde gelen siyaset uzmanlarına göre, 130 ülkede askeri üssü bulunan, 1945’ten bu yana en az 150 sınır ötesi askeri müdahalede bulunan ve dünyanın tek rezerv para birimini elinde bulunduran her millet toprakları resmi olarak

kolonileştirmese de bir imparatorluktur. Büyük toplumsal krizlerin imparatorluklar üzerindeki etkisini değerlendirmek, özellikle imparatorluklar arası çatışmanın tehlikeli biçimde artmasına neden olduklarında önemlidir. ABD için öne çıkan soru, COVID-19 krizi ve ardından gelen iyileşme döneminde Amerika ve Çin imparatorlukları arasındaki düşmanlığın artıp artmayacağıdır.

İlk olarak, büyük çevresel ve ekonomik krizlerin hükümetler üzerinde birbiriyle çelişen etkileri olduğu dikkate alınarak COVID-19’un kısa ve uzun dönemli etkileri arasında bir ayrım yapmak doğru olacaktır. Kısa vadede krizin neden olduğu sınamalarına yanıt vermek, kamu otoritesinin enerjisini ve finansal kaynaklarının çoğunu tüketir ve hükümetin ülke içine odaklanmasına yol açar. Bunun ilk göstergeleri, seyahat kısıtlamaları, sınırların kapatılması, uluslararası ticarete ciddi düşüş ve siyasi dikkatin yurtiçindeki meselelere çevrilmesidir. COVID-19 boyutundaki krizler, hükümetler ile vatandaşlar ve sosyal gruplar ile devletler arasındaki mevcut ilişkileri sarsar ve ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılar. Bu gözden geçirme belki yeni tür çatışmalar yaratmaz ancak çoğunlukla mevcut mücadeleleri alevlendirip yıkıcı ve yaratıcı değişikliklerin önünü açar.

İmparatorluklara gelince, tarihsel örnekler belirleyici olmamakla birlikte fikir vericidir. İmparatorluklar halihazırda bir düşüş veya tırmanmakta olan bir iç çatışma yaşarken ortaya çıkan ciddi çevresel krizler onları, mali, askeri ve daha geniş anlamda siyasi açıdan zayıflatmış, sahip oldukları kamu desteği ve sadakatin sürmesini zorlaştırmıştır.

Antonine ve Justinian Vebaları (MS 165-180 ve MS 541 sonrası) Akdeniz’de toplam 90 milyon insanın ölümüne neden olmuştur. Bunun Batı imparatorluğunun düşüşünü hızlandırdığı, Bizans rejimini ciddi şekilde zayıflattığı, Roma ekonomisi ve askeri yapısına büyük zarar verdiği

düşünülmektedir. Aksine, 14. ve 15. yüzyıllarda yaşanan “Kara Ölümün” daha genç ve dinamik olan Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerine halk sağlığı sistemini geliştirme ve yönetimin yapılarını modernleştirme konusunda ilham verdiği görülmektedir.

Elbette tüm salgınların ekonomik etkileri olmuştur, ancak eski devirlerdeki salgınların işçiler ve tüccarlara büyük ve yeni zorluklar çıkarmaktan ziyade yerel yoksulluğu derinleştirdiği görülmüştür. Modern dönemde birçok işyerlerinin iflası ve kitlesel işsizlik ile kendini gösteren küresel ekonomik krize neden olan ilk salgın COVID-19’dur. Bu anlamda, 1930’larda yaşanan Büyük Buhran’ın ardından, devasa yıkıma yol açan ve rekabet içindeki imparatorluklar arasındaki güç dengesini değiştiren bir dünya savaşı yaşadığımızı unutmamalıyım. Pandemiyle ortaya çıkacak daralmanın boyutu ve süresi henüz net değildir.

Her durumda, iç içe geçmiş mevcut krizlerin Amerikan imparatorluğu üzerindeki etkisinin birkaç nedenden dolayı oldukça ciddi olması muhtemeldir:

(1) ABD, COVID-19 salgınının merkezi haline gelmiştir ve dünyada hastalıktan yaşanan kayıpların üçte birine sahiptir. 1930’lardan bu yana görülmemiş düzeye yükselen işsizlik, işten çıkarmalar ve iflaslarla birlikte ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır.

(2) ABD kamuoyu, diğer milletlerin salgına karşı daha hazırlıklı olduklarının, Çin, Güney Kore ve Almanya gibi ülkelerdeki etkili hükümet çalışmaları ve sosyal disiplin alışkanlıklarının sonucu olarak daha fazla test yapıldığının, bu ülkelerde salgının yayılmasının önlenmesi için ciddi sosyal politikalar takip edildiğinin ve krizden etkilenen kesimlere ekonomik destek uygulandığının farkındadır.

(3) Yoğun siyasi baskı altında, ABD Kongresi Hükümet gelirlerinin baş döndürücü bir hızla azaldığı bir dönemde etkilenen işçiler ve iş yerleri için 3 trilyon ABD Doları tahsis etmiştir. Bu adım ulusal borcun neredeyse ülkenin GSYİH düzeyine yükselmesine yol açmıştır. Bu acil yardımın çok yakın zaman içinde tükeneyeceğinin tahmin edilmesi, yardımın kırılğan grupları da içine alacak şekilde genişletilmesi ihtiyacına karşı büyük çaplı test ve izleme teknikleri uygulanmadan önce ekonominin “yeniden başlatılmasının” akıllıca olacağına ilişkin acı bir tartışmayı tetiklemektedir.

(4) ABD’de devam eden kriz, çeşitli nüfus kesimleri arasındaki mevcut sosyal ve siyasal farklılıkları artırmış ve keskinleştirmiştir. Bu da sosyoekonomik durum, ırk, etnik kimlik, coğrafya, din ve siyasi aidiyete dayalı iç çatışmaların yoğunlaşmasına yol açmıştır. COVID-19’dan ölüm oranlarının Afro-Amerikan ve Hispanik bireyler arasında çok yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Öte yandan, siyasi partiler arasında yoğunlaşan çekişme yaklaşan başkanlık seçimleriyle bağlantılı suiistimal ve sivil şiddet yaşanması korkularını artırmıştır.

(5) Son olarak, donanma gemileri ve diğer askeri yerleşkelerdeki COVID-19 salgınları, boyutu şu anda bilinmemekle birlikte, ABD askeri güçlerinin açık çatışmalar için hazırlıklı olmasını olumsuz etkilemiş olabilir. Askeri bütçede büyük artışlar yapılması mevcut koşullar altında neredeyse imkansızdır. Uzun zamandan beri siyasi bir tabu kabul edilen askeri harcamalarda kesinti yapılması hususu bazı siyasi liderler tarafından artık tartışılabilir olarak görülmektedir.

Öyleyse Amerikan imparatorluğunu zayıflatmaya yönelik bu unsurların muhtemel etkileri nasıl ölçülecektir? Donald Trump döneminde takip edilen dış politikanın alışılmadık dışında tutarsız oluşu bu soruya verilecek yanıtı karmaşıklaştırmaktadır. Trump, bir taraftan, dış politikada

milliyetçi “Önce Amerika” yaklaşımının havarisi olarak kendini ilan ederek “sonu gelmeyen savaşlara” devam etmeyeceğini ve birçok çok taraflı anlaşmaya bağlı kalmayacağını ilan ederken diğer taraftan imparatorluğun askeri omurgasını güçlendirmek için önemli adımlar atmıştır. Örneğin, ABD askeri harcamasını devasa düzeyde artırmış, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika’daki gizli operasyonlarını genişletmiş ve İranlı General Kasım Süleymani gibi “düşman” liderlere karşı İHA saldırılarını çoğaltmıştır.

Trump’ın Çin’in Asya’daki emelleri ve çıkarlarını tehdit etmek için artan bir savaş severlikle hareket etmesi de dikkat çekicidir. Kevin Rudd’un yazdığı gibi, “çok taraflı [ABD-Çin] sistem ve ona dayanak oluşturan normlar ve kurumlar gücünü kaybetmeye başlıyor.” Rudd şu konuda endişelidir:

ABD’nin Çin’deki emekli fonu yatırımlarını sonlandırması, Çin’in ABD hazine bonoları alımlarının kısıtlanması ve Çin’in yeni dijital para birimini devreye sokmasına karşılık olarak yeni bir para savaşının başlatılması, iki ekonomiyi bir arada tutan mali bağları koparabilir. Pekin’in Kuşak ve Yol Girişimi’ne daha fazla askeri boyut kazandırma kararı da vekalet savaşları riskini artırabilir.

Trump’ın krize hazırlıksız yakalanan ve salgın ile dağınık mücadele eden yönetimini sorumluluktan kurtarmak için COVID-19 salgını konusunda Çin’i suçlaması ABD ve Çin arasındaki gerilimin artmasına neden olabilir. 2020’nin ABD’de seçim yılı olması yangını körüklemektedir. Öte yandan, Trump’ın muhtemel rakibi Demokrat Parti lideri Joe Biden’ın Çin’i başta ticaret olmak üzere, Güney Çin Denizi’ndeki askeri faaliyetleri, istihbarat uygulamaları, siber savaş ve insan hakları konularında kuvvetle eleştirerek Çin’e karşı sert bir tavır takındığını akılda tutmakta fayda vardır.

İki imparatorluk arasındaki çatışmanın daha da artmasını beklemeli miyiz? Yüzleşme riskini arttıran faktörlerden biri “yaralı canavar” sendromu olarak adlandırılan bir unsurdur. Dünyanın egemen süper gücü olma rolünü sürdürmekte zorlanan ve yorgunluk emareleri gösteren ABD COVID-19’dan açık bir şekilde zarar görmüştür. Ani talihsizliklerle karşılaşan imparatorluklar akılcı veya müsamahalı olamazlar. ABD’nin sorunlarını gözlemledikleri anlaşılabilir Başkan Xi Jinping ve diğer Çinli liderler, benzeri görülmemiş zorluklar ve utanç yaşayan ABD’nin damarına basmaya neyse ki şimdilik niyetli görünmemektedirler. Trump’ın yaklaşan seçime bağlı öfke nöbetlerini görmezden geleceklerini ümit etmekten başka çaremiz bulunmuyor.

Özetleyecek olursak, COVID-19 salgını büyük ihtimalle Amerikan imparatorluğunun Çin ve diğer muhtemelen rakipleri karşısında zayıflamasına yol açacaktır. Bununla beraber, küresel ekonomik bir çöküş yaşanmadığı takdirde, ABD’nin gücünde hızlı bir düşüşün olması veya 1939-1945’te dünyayı yıkan sarsıcı mücadelelerin yaşanması beklenmemelidir.

İmparatorluklar çökmekten ziyade zayıflamaya meyillidir ancak bu zayıflama Antonine ve Justinian Vebaları benzeri olaylarla hızlanabilir. Bilinmeyen bir başka ekten de mevcut krizin asıl yükünü yaşayan Amerikan vatandaşlarının ABD’nin küresel hegemonyasını sürdürmesinin maliyetini karşılamadığına karar vermesi ve ülkelerinin dünyada daha mütevazı bir rol oynamasını seçmeleri ihtimalidir. Tehlike ve belirsizliğin hakim olduğu bu dönemde insanların akılcılık ve yenilenmeye ilişkin bu tür umutlar beslemesi mazur görülebilir.

SALGIN VE ULUSLARARASI SİYASET

Prof. Richard SAKWA Kent Üniversitesi Rusya ve Avrupa Politikaları Öğretim Üyesi, Chatham House Rusya ve Avrasya Politikaları Programı Üyesi, Birleşik Krallık

Anahtar Kelimeler Ulus Devlet, Küresel Yönetişim, ABD-Çin Rekabeti, Rusya, Avrupa Birliği, Küreselleşme, Rekabet, Jeopolitik

Modern dünyayı karışıklığa iten küresel çapta ekonomik bir durgunluk, yönetim bozukluğu ve ortak bir müdahale geliştirememesi hatası ile birleşen ölümcül ve bulaşıcı bir virüsün oluşturduğu “Mükemmel bir Fırtına”dır. Bu, dünyayı derinden etkileme potansiyeline sahip öngörülmesi güç nadir bir olay yani “siyah kuğu” vakasından ziyade, göz göre göre gelen ve hazırlıksız yakalanan bir “gri gergedan” vakasıdır. COVID-19’un yıkıcı etkisi bulaşma kolaylığı, belirtilerinin ortaya çıkmasındaki gecikme, ölümcüllüğü, aşı eksikliği ve yeterli sayıda test yapabilecek tesislerin bulunmayışı nedeni ile daha da büyümüştür.

COVID-19 krizi Soğuk Savaş sonrası dönemin varsayımlarının ve önyargılarının aniden ortaya çıktığı bir dönüm noktasıdır. COVID-19 salgını uzun vadeli değişimleri hızlandırmış ve toplumlarımız ile uluslararası ilişkiler modelinin temelindeki gerçekleri su yüzüne çıkartmıştır. Salgın sonucunda yeni bir küresel ve bölgesel güç dengesi oluşmayacaktır. Bununla birlikte, bir süredir görünür olan eğilimler daha net bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Kriz epidemioloji ve sağlık alanlarının yanı sıra, nüfus ve ekonomide ortaya çıkan sonuçlarla baş edebilmek için gerekli kaynağa sahip tek gücü, yani ulus devleti bir kez daha toplumsal yaşamın merkezi yapmıştır. Aynı şekilde kriz, merkez ve çevre arasındaki güven eksikliği ile halk sağlığı ve refahına ilişkin çalışmaların yetersizliği bazı devletlerin zayıflığını ortaya çıkarırken, merkezi hükümet ile bölgeler ve devlet ile toplum arasında sağlıklı bir ilişkiyi kurmuş olan diğer devletlerin büyük bir itibar kazanarak ön plana çıkmasına yol açmıştır.

Başka bir deyişle salgın, sadece devletler ve uluslararası yönetim araçları için değil, devletin nasıl yönetildiğine de dair bir sınav olmuştur. Yaygınlaştırılmış refah devleti olan ülkeler salgını, parçalı ve ekonomik kazancı önceleyen sağlık sistemleri bulunanlara göre daha iyi yönetme eğilimindedir. Kriz dönemindeki performans ile siyasi rejim türü arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Diğer bir deyişle, alınan önlemler demokrasi ya da otoriterlikle değil, devletin kapasitesi ve yöneticilerinin liderlik yeteneğiyle bağlantılıdır.

Kriz ayrıca uluslararası işbirliği ajanslarının önemini de vurgulamıştır. G-7, bir kez daha krizin yönetiminde önemli bir etkisi olmayacak dar bir yapı olduğunu kanıtlarken, G-20 grubu, 2008 mali çöküşünden sonra yaptığı gibi bir liderlik rolünü üstlenememiştir. Milliyetçilik ve çok taraflılık arasında yeni bir denge ortaya çıkmamış, bunun yerine küresel yönetiminin zayıflığı belirginleşmiştir.

Uluslararası politikanın yürütülmesi öncekinden çok daha fazla devlet odaklı duruma gelmiştir. Küreselleşme, daha önce bazı ekonomik zorunlulukların devlet politikalarının önüne geçtiğini göstermişti. Ancak acil eylem gerektiğinde, ilk harekete geçen daima devlettir. Sorunlar küresel çapta ortaya çıksalar da, bunlara ulusal düzeyde verilen tepkiler çok önemlidir. Böylelikle ulusal refah ve sağlık hizmetlerinin önemi bir kez daha vurgulanmış olup bu kavramlar 2008-09 ekonomik krizinden ve ardından gelen Avro Bölgesi krizinden sonra yıllar boyu süren kemer sıkma politikalarıyla birçok Avrupa ülkesinde fazlasıyla ikincil bir konuma getirilmiştir.

COVID-19'a karşı başlatılan mücadele hükümetlerin yeterliliklerinin ölçülmesi için bir sınav olmuş; ABD bu konuda kötü puan almış; Çin'in bilgiyi örtbas etme girişimleri ve sağlık krizini yanlış yönetmesi, Koronavirüs'ün genetik yapısını zamanında paylaşması ve yayılmasını önlemek için kararlı eylemlerde bulunmasıyla dengelenmiş; Almanya'daki etkili merkezi politika, güçlü federal yönetim ve yüksek toplumsal güvenin birleşimi krizi hafifletirken, ABD'de benzer bir kapsayıcı halk sağlığı sistemi ve sosyal güvenlik ağının yokluğu ortaya çıkmıştır.

Salgın hem ABD'nin hem de Avrupa'nın nüfuz etme gücünde görülen azalmayı hızlandırmıştır. Çok taraflı kuruluşların ve sorun paylaşımının oynadığı rolün hayati önemi haiz olduğu görülse de küresel yönetim kurumları hakkında Amerika'nın uzun zamandır devam eden tezat yaklaşımı yeni bir seviyeye taşınmıştır. Trump yönetimi, krizin zirvesinde BM Dünya Sağlık Örgütü'nden fon desteğini çekmiştir. Ancak kısa süre sonra hiçbir ülkenin - hatta ABD kadar güçlü bir ülkenin bile - krizle ve onun ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilgili sonuçlarıyla kendi kendine başa çıkamayacağı belli olmuştur.

Liberal küresel düzenin evrensel ilkelerinin bir kısmının reddedilmesiyle, halihazırda görünür olan küreselleşme karşıtı çabalar yoğunlaşmıştır. Bu eğilime, otoriterliğe duyulan istek, demokrasi karşıtı eğilimler ile içe kapanma ve büyüme taraftarlığı eşlik etmiştir. AB'nin 4 Nisan 2020'de aşı araştırması ve yaygınlaştırılması için fon elde etmek amacıyla ev sahipliği yaptığı bağış konferansında zıt eğilimler de ortaya çıkmış, birçok ülkede muhalif siyasi güçler halk sağlığı müdahalelerine destek sağlamak için işbirliği yapmışlardır.

Koronavirüs güçler dengesinin ve ideolojik taahhütlerin zaten değiştiği bir zaman diliminde patlak vermiştir. Büyük güç çatışmasının yeniden ortaya çıkması ve uluslararası siyasette bir yanda ABD ve müttefiklerinin diğer yanda Çin ve onunla aynı çizgide olanların bulunduğu iki kutuplu bir yapıya doğru dönüşün yaşanması ile dünya düzenine ilişkin kriz derinleşmektedir.

Trump'ın liberal düzenin evrenselliğini reddetmesi ile kibirli "insani" ve rejim değişikliği müdahaleleri birçokları tarafından ülke içindeki sıkıntıların aşılması için ABD dış politikasının dengeli hale getirilmesi olarak görülerek memnuniyetle karşılanmıştır. Bu dönüşüme uzun süredir devam eden çatışmaların özellikle Çin ile olan ilişkilerin alevlenmesi de eşlik etmektedir. 2018'in sonlarında başlatılan ticaret savaşı, bir anlaşmanın ilk bölümünün imzalanmasıyla 2020 başlarında çözülmüştür. Bununla birlikte, COVID-19'un en yaygın yaşandığı ve ölüm sayılarının en fazla olduğu ülkenin ABD olmasını takiben Trump'ın virüs hakkında başlangıçta takındığı muğlak tutum peşini bırakmamaktadır. Kriz, Trump yönetiminin eksikleri ile Amerikan sağlık sistemi ve kriz yönetimindeki başarısızlıkları daha da büyütürken ortaya çıkarmıştır. Dikkatler Çin'e dönmüş, Çin ilk olarak Wuhan'daki salgınla başa çıkma konusundaki başarısızlıklarından dolayı suçlanmış, ardından kriz nedeniyle ABD ve küresel ekonomiye verilen büyük zararlar için Çin'den tazminat talep etme yoluna gidilmiştir.

Salgın öncesi dönemde de Rusya giderek artan yaptırımlara maruz kalmaktaydı. Yaptırımların sonuncusu Baltık Denizi altındaki Kuzey Akım-2 gaz boru hattının Almanya'ya kadar uzatılmasına karşı uygulanmıştır. Trump'ın 2016'da Rusya ile "devam etmenin" mantıklı olduğu yönündeki açıklamasına rağmen, Rusların ABD seçimlerine müdahalesi iddiaları uzlaşma çabalarını aksatmıştır. Trump'ın Putin'e karşı dostane sözleri gücüne duyduğu isteksiz saygı nedeniyle de olsa, aslında stratejik hedefi Rusya'yı Çin ile olan uyumlu ilişkisinden uzaklaştırmaktı. 1990'lardan bu yana gelişmekte sözkonusu uyum 2014 yılından ve İkinci Soğuk Savaş'ın başlamasından sonra büyük ölçüde hızlanarak sürmektedir. Trump'ın ise Kissinger tarzı ters bir manevra ile Çin yerine Rusya'yı kazanma şansı bulunmamaktadır.

Rusya ve ABD ilişkilerinde yeni bir 'sıfırlama' beklemek için neden yoktur. İlişkilerde geçmişten gelen bozulma, Eylül 2001 saldırılarından sonra olduğu gibi işbirliği dönemleriyle arada kesintiye uğramaktadır. Mevcut kriz bağları tekrar güçlendirme fırsatı vermiştir. Trump, büyük güçler arasındaki anlaşmaları ve kişisel ilişkileri destekleyen ve ticari faaliyetlere ağırlık veren bir başkandır. Bu nedenle Koronavirüs yeni bir açılım için kendisine alan sağlamıştır. 2020 İlkbaharında Putin ve Trump arasında önceki dönemlere göre daha fazla telefon görüşmesi yapılmıştır. Ancak, Trump'ın "büyük bir pazarlık" gerçekleştirebilme imkanı son derece sınırlıdır. Kongrede Demokratlar Rusya'ya verilecek tavizlere kesin olarak karşı çıkmakta ve Cumhuriyetçi Parti üyelerinin büyük bir bölümü Trump'ın Rusya'nın Çin'e karşı mücadelede potansiyel bir müttefik olduğu görüşünü paylaşmamaktadır.

Bu, dünyanın iki karşıt kutba ayrılmasından başka bir şey değildir. Bununla birlikte çift kutupluluğun yeni uyarlamasının, 1945 ve 1990 arasındaki Birinci Soğuk Savaş dönemindekiyle pek az ortak noktası vardır. Uluslararası sistem çok daha bütünleşmiş durumdadır ve tek bir tane çok taraflı

küresel yönetim biçimi yaratmıştır. Artık tek bir küresel pazar ekonomisi ve karşılıklı ekonomik bağımlılık üzerine kurulu geniş bir tedarik zinciri bulunmaktadır. Bugün iki kutup yoğun biçimde iç içe geçmiş durumdadır. Ancak bu durum çatışmayı azaltmaktan çok, yaptırım, mali baskı ve benzeri yöntemlerle mücadelenin yürütülebileceği yeni bir alan sağlayabilmektedir.

Kriz gittikçe güçlenen Çin-Rusya ilişkileri konusunda için de bir sınıma olmuştur. Wuhan'daki salgın pandemiye dönüşürken, Rusya Çin ile olan sınırını 31 Ocak'ta kapatmıştır. Çin vatandaşları evlerine döndükten sonra, Rusya yenilenen enfeksiyonun ana kaynaklarından biri konumuna geçmiştir. Ancak Rusya, Çin'i savunan ve yanında duran birkaç ülkeden biridir. Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, Çin'e tazminat ödetilmesine ilişkin çağrının 'kabul edilemez ve şoke edici' olduğunu savunmuştur. Putin, 16 Nisan'da Xi Jinping ile yaptığı telefon görüşmesinde, Çin'in salgını durdurma konusunda yeteri kadar hızlı hareket etmediğini öne süren "zarar verici" eleştirileri kınamıştır. Krizin "Rusya ve Çin arasındaki kapsamlı stratejik ortaklığın özel niteliğini kanıtladığını" savunmuştur. Çin, petrol fiyatları düştükçe ve üreticiler fazla üretimi kısma çalışırken Rusya'nın yardımına koşmuştur. Çin'in Rusya'dan ham petrol ithalatı artmış ve Avrupa'daki talebin düşmesi sonucu Rus şirketlerinin can damarı Çin olmuştur. COVID-19, Moskova ve Pekin'e ortak sınamalara karşı birlikte oluşturacakları bir cephenin stratejik önemini göstermiştir.

Koronavirüs çok taraflı işbirliğine ve bunun sonuçlarıyla ilgilenen uluslararası örgütlerin güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı vurgulamakla birlikte, uluslararası politikanın "yeniden ulusallaştırılması" yönündeki eğilimi de ortaya çıkartmıştır. Her şeyden önce AB üzerine odaklanmış bir işbirliğine dayalı bazı girişimler varken, kriz mevcut bazı çatışmaları daha da şiddetlendirmiş ve derinleştirmiştir. COVID-19'un ulusları bir araya getirdiğine dair çok az işaret bulunmaktadır.

Koronavirüs uluslararası yönetişimin zayıflığını, devlet eyleminin önceliğini, büyük güçlerin aralarındaki rekabetin sürekliliğini ve Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikada ortaya çıkan genel tikanıklığı daha da tahkim etmiştir. COVID-19'un sosyal ve ekonomik etkileri büyük olsa da uluslararası politika açısından doğru kararların alınabilmesinin yolunu açmak yerine sorunları ortaya koyma yönünde etkisi olmuştur.

SINIR KAPILARINDA DÜZEN: KÜRESELLEŞME, TEKNOFOBİ VE DÜNYA DÜZENİ*

Dr. Samir *Observer Research Foundation*
SARAN Başkanı, Hindistan

Anahtar Küresel Liderlik, ABD-Çin
Kelimeler Rekabeti, Uluslararası Örgütler,
Çin

Yaklaşık otuz yıl önce Francis Fukuyama, Sovyetler Birliği'nin yakın zamanda çöküşünün ve liberalizmin evrenselleşmesinin ideoloji ve siyasi modeller bağlamındaki tarihsel mücadeleyi sonlandıracağını savunmuştu. Yakın zamanda kendisinin de itiraf ettiği gibi bu tez aşırı iyimserdi. Güçlü kimliklerin ve milliyetçi liderlerin yeniden ortaya çıkışı kin ve hizipçilik politikasının önünü açtı. Bu durum, küresel güç dengesindeki değişimler ile yıkıcı teknolojik ve endüstriyel gelişmelerle birleştirildiğinde ufukta yeni bir dünyanın belirdiği açıkça görünmektedir. Yeni Koronavirüs'ün ortaya

* Bu makale ilk olarak 27 Nisan 2020 tarihinde *Observer Research Foundation* (ORF) isimli kuruluşun web sitesinde yayımlanmıştır (<https://www.orfonline.org/expert-speak/order-at-the-gates-globalisation-techp-hobia-and-the-world-order-65227/>).

çıkışı zaruri değişim süreçlerini hızlandırmış, hükümetler, işletmeler ve toplulukların gelecekle ilgili alacakları önemli kararlar için ihtiyaç duydukları zamanı azaltmıştır.

Bu değişimlerin belki de en önemlisi Pax-Americana'nın Batı dünyasında tartışmaya yer bırakmayacak şekilde tahtını kaybetmiş olmasıdır. COVID-19 salgını Amerikan liderliğinin tam manasıyla yokluğuna şahitlik ettiğimiz ilk küresel sınamadır. Ayrıca Batı'nın toplumsal ve yönetsimsel kırılma noktalarını bariz biçimde ortaya çıkarmıştır. Birçok AB üyesi artık menfaatlerinin ve naifliğin bir sonucu olarak Çin'e duydukları güveni açıkça ifade ederken, AB bu salgın sürecinin ortasında kaynaklarını üye ülkeler arasında adil bir şekilde dağıtmak için mücadele vermektedir. Ekonomik olarak Kuzey ve Güney Avrupa arasında, değerler konusunda ise Batı ve Doğu Avrupa arasındaki farklılıkların artması muhtemeldir. Uluslararası liberal düzenin zayıflamış transatlantik çekirdeğinin COVID-19 sonrası dünyada daha da zayıflaması oldukça yüksek bir ihtimaldir.

Gelecekte herhangi bir yeni liderin bu görevi doğrudan üstleneceği kesin değildir. Birçoklarının tahminine göre önemli bir aday olan Çin, başta Koronavirüs'ü kontrol altına almak için attığı yanlış adımlar olmak üzere birbiriyle bağlantılı birkaç sebepten dolayı uluslararası toplumun öfkesinin hedefi oldu. DSÖ aracılığıyla kendi imajını aklama çabalarına ve çeşitli bölgelere tıbbi malzeme göndermesine rağmen Çin'in AB üyesi devletlerin arasına nifak sokma çabaları ve Hong Kong, Tayvan ve Güney Çin Denizi kıyı bölgelerindeki sert yaklaşımları dostlar kazanmasını engellemektedir. Çin'in kendi içindeki Afrika diasporasına yönelik belgelenmiş ırkçılığı da bu orta krallıkla olan bağımlılıklarını ve ilişkilerini yeniden değerlendiren devletlerin sayısını arttırdı.

Birçok ülke, Çin ile Batı yarımküre arasında hızla değişen ve gelişen güç dengelerine uyum sağlamakta

zorlanmaktadır. Salgınla en etkili biçimde mücadele etmiş olan Doğu Asya demokrasileri olup bitenleri endişeyle izliyor. Sözkonusu ülkelerin devletleri birbirine düşürmeye ve kendilerine manevra alanları yaratmaya devam edecekleri konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Çin'e seyahatleri ilk sınırlandıran ülkelere biri olan Rusya, artık sınırları içindeki salgının tehdidi altındadır. Rusya yine de, ABD hegemonyası altında yönetilen ve temelde demokratik olmadığına inandığı dünya düzenini zayıflattığı sürece Pekin'in gündemini desteklemeye devam edecektir. Rusya'nın dönem başkanlığı sürecinde BRICS ülkelerini (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) dünyanın boğuştuğu sorunlara yanıt vermek için nasıl yönlendirdiğini görmek ilginç olacaktır.

Çeşitli coğrafyalarda birbiriyle bağlantılı olarak gelişen bu sorunlar, güçlü devletin geri dönmesi ve milliyetçi liderliğin normalleşmesi şeklinde gerçekleşen genel bir eğilime yol açmaktadır. Koronavirüs salgını bu süreçte bir katalizör görevi görecektir. Bazı hükümetler, Macaristan Başbakanı Orban'ın yaptığı gibi, gücünü pekiştirmek için acil durum ve ulusal güvenlik yetkilerini kullanacaktır. Diğerleri bunu, Trump yönetiminin öncelikli hedefi olan uluslararası kuruluşları suçlamak ve zayıflatmak için bir bahane olarak kullanabilirler ve böyle hareket etmeleri vatandaşları tarafından desteklenecektir.

Bu gelişmelerin en belirgin etkisi bildiğimiz küreselleşmenin sonunun gelmesi olacaktır. Birçok devlet, özellikle siyasi güvenin sınırlı olduğu bölgelerle karşılıklı bağımlılığı azaltmak için etkin adımlar atacaktır. Japonya'nın teşvik paketleri yoluyla sanayisini Çin'in tedarik zincirlerinden kurtarmaya yönelik çabaları bunun bir göstergesidir. Ancak, bu kararların dalga etkisi, petrol arzını sürdürmek ve işgücü hareketlerini yönetmek için mücadele veren Körfez ülkelerinden, hem Çin hem de ABD ile derin ticari ilişkilerinde büyük kesintiler yaşayacak olan ASEAN'a kadar geniş bir coğrafyada hissedilecektir.

Gerçekten de son derece iç içe geçmiş topluluklardan oluşan küresel bir köyden, siyasi ve ekonomik yakınlık temelli bir “kapalı küreselleşme” biçimine geçiş kaçınılmaz görünmektedir. Küresel ekonominin dijitalleşmesi bu süreci hızlandıracak ve teknolojik araçlar buna yardımcı olacaktır. Hükümetler COVID-19 salgını ile mücadele etmek için dijital ve gözetim teknolojilerinden faydalandıkça, hem liberal hem de liberal olmayan toplumlarda yeni bir “teknofobi” yabancı teknoloji platformlarını ve işletmelerini etkilemeye başlayacaktır. Devletler sosyal, ekonomik ve stratejik etkileşimlerde sanal ve dijital alana yönelerek siyasi değerlerini ve teknoloji standartlarını toplumlarımızı yönetecek algoritmalara ve altyapıya “kodlamak” için yarışacaklardır. Bu ise kalıcı bir “kod savaşına” yol açacak rekabetçi bir süreç olacaktır.

En kaygı verici olan, uluslararası toplumun kolektif zorluklarla başa çıkma yeteneği ve iradesinin telafisiz şekilde zarar görecektir. G20’den BM Güvenlik Konseyi’ne kadar çok az uluslararası kuruluş pandemiye karşı yeterli derecede hızlı ve etkin mukabele edebileceğini gösterdi. Dünya Sağlık Örgütü gibi diğer kuruluşların siyasi esaret ve manipülasyonlara maruz kalması bu yapılara karşı gittikçe zayıflayan küresel güvenin daha da azalmasına yol açmıştır. Bu güven azalmasının gelecekte yaşanabilecek benzer boyuttaki sınamalar bakımından belirsizliklere yol açacak olması, günümüz küresel işbirliği üzerinde tehlikeli bir kırılma meydana getirmektedir. Örneğin iklim değişikliği, kıyı çizgilerini yeniden çizmeye, gıda kıtlığına neden olmaya, eşitsizliği artırmaya ve ulusal kaynakları hiç olmadığı kadar zorlamaya başladığında, bu ne anlam ifade edecektir? Eğer COVID-19 salgınına karşı küresel tepki bir gösterge ise, her ülkenin kendi başının çaresine bakmasının ve birçoğunun korkunç etkilere maruz kalmasının kaçınılmaz olacağı bir gerçektir.

Koronavirüs, Ian Bremmer’in “G-Sıfır” olarak adlandırdığı, çok kutuplu, lidersiz ve yenilenmiş jeopolitik çatışmalar ile kuşatılmış olan olgunun ortaya çıkışının habercisi olabilir. Bunu da Batı’nın “ahlaki” üstünlüğünü kaybettiği ve Pekin’in genişleyen Kuşak ve Yol Girişimi ile yeniden şekillendirmeye çalıştığı, Kremlin’in jeopolitik hırslarını Doğu Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Kutbu’na kadar genişletme fırsatını yakalayacağı, jeopolitik veya jeoekonomik becerisi olmayan ülkelerin baskı veya mecburiyetten “taraf seçmesinin” gerekeceği bir dünya olarak tarif edebiliriz.

Koronavirüs birçok toplumun yoksulluk, çatışma, işsizlik ve eşitsizlik yüzünden ağır sıkıntılar yaşarken büyük güçlerin sorunlara gözlerini yumduğu veya maddi kaynaklarını kendi toplumları ve çıkarları için ayırdığı düzensiz bir dünyanın habercisidir. Uluslararası kuruluşlar içerisinde G20, G7, BRICS, AGİT ve ŞİÖ gibi çok yönlü çabalar, büyük küresel aktörlerin belirli bir gayeyle toplandığı ve birbirleriyle yapıcı görüşmeler yapamayan aktörlerin ise temsilcileri aracılığıyla konuşabilecekleri yegane alanlar olabilirler. “Kapalı küreselleşme” için kural belirleyiciler bu örgütler mi olacaktır, yoksa ortak bir geleceği şekillendirmeye yardımcı olmak üzere kurulmuş ve 75 yaşındaki BM’yi, yeniden tasarlamayı, canlandırmayı ve köklü bir reforma tabi tutmayı başarabilir miyiz?

COVID-19 SONRASI AVRUPA'NIN KÜRESEL ROLÜ

Dr. Nathalie TOCCI İtalya Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Başkanı, AB Yüksek Temsilcisi ve AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Josep Borrell'in Özel Danışmanı, İtalya

Anahtar Kelimeler Avrupa Birliği, Çok Taraflılık, Uluslararası Örgütler

Avrupa Birliği yöneticilerinin, COVID-19 salgını ortaya çıkmadan önce kullandıkları söylemlerde, AB'nin jeopolitik gücünü bir şekilde vurgulamaya oldukça özenli davrandıkları aşağıdaki örneklerden de anlaşılmaktadır:

- Yüksek Temsilci ve Komisyon Başkan Yardımcısı Josep Borrell, Avrupa Birliği'nin "güç dilini kullanmayı öğrenmesi" gerektiğini,
- Avrupa Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen, Komisyonunu "jeopolitik bir Komisyon" olduğunu,
- Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, AB'nin dağılmaması için kendisini küresel bir güç olarak tanımlaması gerektiğini ifade etmişlerdi.

Yukarıdaki bu söylemlerin ardında 21. yüzyıldaki Avrupa projesinin artık tamamen küreselleşme odaklı olması gerektiği gerçeğini gören siyasi bir önsezi bulunmaktadır. AB, kuruluş felsefisi gereği sadece kıtadaki barışı sağlamak ve tek pazarın kazançları ile Avrupa refahını arttırmak için değil, çağımızın başlıca küresel sınamalarının üstesinden gelebilmesi için de var olmalıdır.

COVID-19 salgını öncesinde de Avrupa kıtasında küresel sınamaların üstesinden gelebilecek kritik kitleyi sadece Avrupa Birliği'nin oluşturabileceği esasen görünüyordu. Üye devletlerin, en büyükleri de dahil olmak üzere, 21. yüzyılın ulus aşırı özelliğe sahip teknoloji, iklim ve demografi gibi küresel sınamalarla birer ulus devlet olarak tek başlarına başa çıkabilmeleri mümkün değildir. AB, dünyadaki paydaşlarla bir araya gelmesi halinde bu zorlukları aşacak kritik güce sahiptir.

COVID-19 küresel salgını bu gerçeği daha da görünür hale getirmiştir. Tıpkı üye devletlerin COVID-19 krizi ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizden kendi başlarına sıyrılamayacakları gibi, Avrupa da genel olarak dünyanın ve özellikle de komşularımızın tünelin sonundaki ışığı görememeleri halinde bu krizi güçlü ve sağlıklı şekilde atlatabilecektir. COVID-19'un AB'nin kırılabilir bölgelerini kasıp kavurduğu, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki gerilimin tırmandığı ve çok taraflılığın kendisine en çok ihtiyaç duyulan bir anda işlevsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bu zamanda, Avrupa dış politikasının kış uykusuna yatması bir seçenek olamaz. AB'nin iç tutarlılığı kadar küresel rolü de eşit derecede varoluşsal olup, COVID-19 salgını bu açıdan bir dönüm noktası oluşturmaktadır.

Kendi içinde hayatta kalma savaşına odaklanan Avrupa'nın, bu çok yönlü krize hemen eğilerek müdahale fırsatını elinden kaçırmış olmasına rağmen, AB Küresel Stratejisinde belirtildiği üzere, güvenlik, dirayetli olmak,

çatışmalara ve krizlere bütüncül bir yaklaşım, bölgesel işbirliği ve çok taraflılık gibi AB'nin dünyadaki rolünü yönlendiren temel ilkelerine işlerlik kazandırmak bakımından COVID-19 hem meşruiyet temeli oluşturmakta hem de Avrupa'nın bir an önce harekete geçerek kayıplarını telafi etmesi için bir fırsat sunmaktadır.

ABD ile Çin arasında giderek artan stratejik rekabetinin ortasında kalan Avrupalılar, ikisinden birini seçmek ya da birine boyun eğmek zorunda kalmak yerine ikisi arasında nirengi noktası oluşturmaya imkan verecek stratejik özerklik arayışlarını artırmalıdır. Böyle bir özerklik, Avrupa'yı artık belirginleşen küresel çatışmanın adeta bir başka sahası haline getirmeyi amaçlayan asimetrik karşılıklı bağımlılığın yıkıcı etkilerine karşı koruyacaktır.

Ancak, amaç sadece savunmada kalmak değildir. COVID-19 krizi, çok taraflı kurallara dayalı sistemin sürdürülmesi ve iyileştirilmesinde Avrupa'nın liderliğine olan ihtiyacı her zamankinden daha fazla öne çıkartmaktadır. Küresel olarak COVID-19, dayatmaktan ziyade sadece gözeten ve tavsiye veren bir yönetim mimarisinin çerçevesini de gözler önüne serdi. Buna en iyi örnek Dünya Sağlık Örgütü'dür. Bu kriz, Avrupa'nın ve dünyanın ihtiyaç duyduğu şeyin daha fazla uluslararası işbirliği, kurallar, normlar ve kurumlar olduğunu göstermektedir. Birleşmiş Milletler'in en sadık müttefiki olarak Avrupa COVID-19 sonrası dünyanın yenilenmiş bir BM ihtiyacını karşılama sorumluluğunu da taşımaktadır. COVID-19 kriziyle mücadelede şeffaf bilgi paylaşımını ve en iyi uygulamaları sağlamak üzere veri toplama için standart yöntemler kullanılmalıdır. Aynı şekilde, etkili bir uluslararası müdahale için tıbbi teçhizat tedariki konusunda işbirliği şarttır. 2007-2008 krizinden farklı olarak, reel ekonomide başlayan ancak finansal piyasalara da yayılabilen bu krizin küresel ekonomik etkilerini hafifletmek amacıyla G20 gibi çok taraflı forumları harekete geçirmek de önem taşımaktadır. Üstelik

COP26 (BM İklim Değişikliği Zirvesi) küresel büyümenin yeşil bir büyüme şeklinde yeniden başlatılmasına fırsat vermektedir. COP26 ve 2021 yılında yapılacak G20'ye başkanlık edecek iki Avrupa ülkesiyle - İngiltere ve İtalya - birlikte bu iki küresel yönetim platformunu geliştirmek Avrupalıların kaçırmaması gereken bir fırsattır.

Aynı şekilde, başta çevremizdeki kırılgan bölgelerde ve çatışma alanlarında olmak üzere, Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınma gündemini bir kenara bırakmak yerine bu konuda başı çekmesi de önemlidir. Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed, Koronavirüs'ün Afrika'da önünün alınmaması halinde, dünyanın en savunmasız bölgeleri üzerinde yıkıcı insani ve ekonomik etkiler bırakmasının yanı sıra, salgının Avrupa'ya ve dünyanın geri kalanına tekrar sıçrama riskini yaratacağı konusunda uyarıda bulundu. Bu ülkelerdeki kırılgan sağlık sektörlerini desteklemek için doğrudan doğruya mevcut kaynakları seferber etmenin ötesinde, 2021-2027 Çok Yıllı Mali Çerçevesi'ne ait yol gösterici ilkelerin uluslararası olduğu kadar Birlik içi dayanışmayı sağlaması sorumluluğu da Avrupalılara aittir. COVID-19 ayrıca, hem Avrupa Yatırım Bankası hem de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile üye devlet kalkınma ajanslarının fonlarının ortaklaşa koordine edilebileceği daha tutarlı bir Avrupa uluslararası finans mimarisinin tesis edilmesine vesile olmalıdır.

Her gün ölen ve hastalığa yakalanan vatandaşlarına ilişkin olarak yayınlanan verilerle, karantinadan kaynaklanan sosyal kaygı ve beraberinde getirdiği ekonomik felaketle mücadele eden Avrupalıların, tek başlarına direnerek bu virüsü yenebilmenin bir yolu olmadığını artık anlamaları gerekmektedir. Papa Francis'in söylediği gibi, küresel olarak aynı gemide olduğumuzun farkına varmalıyız.

COVID-19'UN ETKİLERİ

Jose Ignacio TORREBLANCA Avrupa Dış İlişkiler Konseyi (ECFR) Madrid Ofisi Direktörü, İspanya

Anahtar Kelimeler Küreselleşme, Çok Taraflılık, Avrupa Birliği, Demokrasi

CCOVID-19 krizinin üç temel etkisi ortaya çıkmıştır. Birincisi, küresel düzende meydana gelmiştir. Koronavirüs, pandemiye karşı mücadele edebilecek kurumları güçlendirmek suretiyle çok taraflı işbirliğinin iyileştirilmesini zorunlu kalmıştır. Krizden en çok etkilenen az gelişmiş ülkelere yardım etmek için, başta Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) olmak üzere, ticaretin sürdürülmesini sağlayan kuruluşlara ve uluslararası finansman kurumlarına gereksinim duyulmaktadır. COVID-19 dikkatleri bir kez daha küreselleşme karşıtı tartışmalara çekmiştir. Bazıları bu krizin, devletleri daha savunmasız bir konuma sürükleyen küreselleşmenin sonucu olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme karşıtlığı bu krizden önce de var olan

siyasi bir tercihtir. Devletlerin bazıları, diğerlerine göre çok daha savunmasız, zor durumda ve tedarik zincirlerine karşı aşırı bağımlı oldukları için pandemi ve kriz yönetimi ile yedek kaynakların kullanımında farklı uygulamalarda bulunacaklardır. Ancak bu durum, küreselleşme karşıtı bir sürecin yaşanacağı anlamına gelmemektedir. Aksine, pandemi ve sonuçlarına karşı mücadele etmek için çok taraflı kurumlara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulacaktır.

Salgının ikinci etkisi AB'nin yönetim tarzı ve bütünleşme süreci üzerinde görülmektedir. Kriz Avrupa yönetim mekanizmalarının güçlü ve zayıf yanlarını ortaya çıkarmıştır. Avrupada yetkiler, devletlerin elinde olmasına rağmen yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya adem-i merkezîyetçiliğe dayalı çok katmanlı bir hükümet sistemi içinde kullanılmaktadır. Bu durum devletlerin etkisiz veya savunmasız görünmelerine yol açabilmektedir. Bu yüzden, kriz birçok AB ülkesi için ekonomik ve sosyal açıdan gerileme riski oluşturmanın yanı sıra, Avrupa kurumlarının etkinliğinin ve krize karşı koyma mücadelesinde devletlere yardım etme kapasitelerinin sorgulanmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda, Koronavirüs tartışmaları çerçevesinde 2008 krizinde yaşanan Kuzey-Güney ayrışmasının yeniden ortaya çıkması iyiye işaret değildir.

Bununla birlikte, adil olmak gerekirse, Avrupa kurumlarının 2008'de olduğundan daha süratli ve etkili bir şekilde salgına karşılık verdiğini söyleyebiliriz. Avrupa Merkez Bankası ile Avrupa Komisyonu, üyelere yardımcı olmak ve istikrarı sağlamak için müdahalede bulunulması gerektiğinin farkına daha erken vardılar. Ekonomik toparlanma için gerekli mekanizmaların uygulanması için ise Avrupa Birliği'nin önünde hala uzun ve zorlu bir yol bulunmaktadır. Bu görevi nasıl gerçekleştireceklerini ve kaç bölüneceklerini henüz bilmiyoruz, ama en azından birbirlerine ihtiyaç duyduklarının farkına vardılar. Avrupa iç piyasasına bakınca büyük tahribat

İtalyan ve İspanyol ekonomilerinde görülüyor, bu durum doğal olarak Avrupa'nın bütününe olumsuz şekilde etkileyecektir.

COVID-19'un üçüncü etkisi iç siyaset üzerinde olacaktır. Pandemiye karşı mücadelede otoriter rejimlerin demokrasilerden daha etkili olup olmadığı tartışması, ABD ve Birleşik Krallık dahil olmak üzere birçok demokrasinin salgına geciken müdahalesi sonucunda, Çin ve diğer otoriter devletler tarafından demokrasinin eksiklerine ve uyguladıkları otoriter önlemlerin başarısına ilişkin söylemlerini dile getirmek için kullanılmaktadır. Ancak, demokrasilerin otoriter sistemlere kıyasla daha zayıf ve daha az etkili olduğu doğru değildir. Tayvan, Japonya veya Güney Kore gibi demokratik ülkeler, vatandaşlarının özgürlüklerinden ödün vermeden Koronavirüs'e karşı etkili bir şekilde mücadele edilebileceğini kanıtlamışlardır. Bu krizin, otoriter liderlerin güçlerini merkezileştirmesini, muhalefeti ezerek karşıtlarını bastırmasını, medyaya saldırmasını ve nihayetinde kişisel güçlerini pekiştirmesini kolaylaştıran bir yönünün bulunduğu doğru olmakla beraber, gerçekte COVID-19 krizi bu tür uygulamalar için bir sebep olmaktan ziyade bir mazeret oluşturmaktadır.

Bu kriz ile mücadele edebilmek için otoriter olmayan, ancak daha etkin ve esnek bir idari yönetime ihtiyaç vardır. Büyük şehirlerde virüse karşı takip edilecek mücadele stratejisi, kırsal alanlarda uygulanacak stratejiyle aynı değildir. Merkezi makamlar salgınla mücadelede uygulanacak sıhhi ve ekonomik önlemlerin verimli olmasını sağlamak için yerel ve bölgesel yönetimlerin yanı sıra ekonomik ve sosyal sektörlerle de diyalog içinde olmalıdır. Gücü daha merkeze çekerek, diyalogu ortadan kaldırmaya niyetlenenler muhtemelen başarısız olacaktır. Bu kriz, çok taraflılığın, AB'nin kapasitesinin ve ulusal düzeyde demokratik siyasetin güçlendirilmesine yol açmalıdır.

COVID-19'UN BÖLGESEL VE KÜRESEL ETKİLERİ VE YANSIMALARI*

Dr. Rigoberta MENCHÚ TUM 1992 Nobel Barış Ödülü Sahibi,
Guatemala

Anahtar Kelimeler Küresel Liderlik, ABD-Çin Rekabeti, Uluslararası Örgütler, Çin

CCOVID-19, insanlığımız için tarihi bir dönüm noktasını ve XXI. yüzyılın zirvesindeki dünyanın şekillenmesini "öncesi" ve "sonrası" olarak ayıran insan yaşamına ve devletlere yönelik büyük bir evrensel sınamayı temsil etmektedir. Bireysel ve toplu yaşam biçimimizi hem maddi hem de manevi olarak yeniden değerlendirmeye, ülke içinde ve uluslararası ilişkilerdeki ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel ilişkilerin yapısı ve işlevselliğinde radikal ve temel değişiklikler ortaya koymaya zorlayan silinmez izler bırakacaktır.

* İspanyolca'dan tercüme edilmiştir.

COVID-19, kelimenin tam anlamıyla sağlığınıza saldırarak hayatımızı tehdit etmiş, kişisel maneviyatımızı, iç huzurumuzu etkilemiş; endişe, acı, korku ve belirsizliklerle duygularımızı değiştirerek, sosyal ve toplumsal dokumuza da zarar vermiştir. Bu durumun ulusal ve bölgesel boyutta güçlü ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yansımaları giderek daha da belirginleşmektedir.

Bazı yorumlar, COVID-19 pandemisini küresel ekonomik durgunluğun mutlak nedeni olarak sunmaktadır. Önceki çalışmalar bunun tam tersine işaret etmekte ve salgının en önemli etkisinin krizin gerçek yapısal ve tarihsel nedenler ile sonuçlarını gizlemek olduğunu göstermektedir. Bağımsız analistler bu krizi, ekonomi, cumhuriyetçi siyasal sistem, kamu kurumları ve demokratik güçler üzerinde tamir edilemeyecek ölçüde hasar bırakan küresel neoliberalizmin çöküşü ile ilişkilendirmektedir. Özellikle sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim sistemlerindeki sosyal yapının parçalanmasıyla eşanlı olan yolsuzluk ve sorumsuzluk sonucunda, bu pandemiye karşı etkin ve kapsamlı biçimde müdahale edilememesi küresel kalkınma gerçekleştirilirken sağlık sektörüne öncelik verilmediğini açıkça göstermektedir.

COVID-19 öncesinde, sosyal piyasa ekonomilerini ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan ve Avrupa'da yeşeren ulus devletlerin gücünü azaltmada büyük bir etkisi olan neoliberalizm bir paradigma olarak fazlasıyla sorgulanıyordu.

COVID-19'un dünya ekonomik krizini ve durgunluğunu etkileme ve derinleştirme biçimi, uzmanlar ve karar vericilere yeni bir küresel ekonomi politikasının teori ve paradigmasını geliştirme görevi yüklemektedir. Gerçek şudur ki, dünya ekonomisinin iyileşmesi ve büyümesi ancak sosyal bilim doktrinlerinde kapsamlı değişimlerle mümkündür.

Pandemi ve COVID-19 ile ne zamana kadar yaşayacağımızı ve hangi koşul ve özelliklerin "normale" dönüşü tanımlayabileceğini şimdiden öngöremiyoruz. Bu yılın ikinci yarısından itibaren sağlık kısıtlamalarının kaldırılmasına aşamalı olarak başlanmasının ve bunun tamamlanmasının 2021 yılına sarkacağı düşünülmektedir. Kesin bir tarih verilememekle beraber, sürecin ülke içinde, bölgeler arasında ve dünya çapında karmaşık ve değişken olacağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, COVID-19 sonrası döneme dair nesnel öngörülerde bulunmak için vakit henüz erken olup, oldukça da zordur.

Mevcut eğilimlere göre, sözkonusu "normale" dönüş sürecinin başlangıç aşamasında ulusal, bölgesel ve küresel durum, açlık ve yoksulluk anlamına gelen milyonlarca şirketin kapandığı ya da iflas ettiği, milyonlarca kişinin işsiz kaldığı, hükümetlerin fazlasıyla sorgulandığı kriz ve derin ekonomik durgunluk ortamında gerçekleşecektir. Ayrıca, sosyal ayaklanmalar ve büyük siyasi çatışmalar yoluyla iktidarın kontrolünün ele geçirilmesi teşebbüslerinin, siyasi parti ve seçim sistemlerine karşı güven ve itibar kaybı ile devletin yasama, yürütme ve yargı kurumlarındaki zayıflığın ortaya çıkmasıyla bu süreç zarfında demokratik yönetimde ciddi zorlukların ortaya çıkması olası görünmektedir.

Küresel düzeyde, büyük güçler ve müttefikleri arasındaki eski ve yeni rekabetlerin, bugün görünürde ara verilen, ancak pandemiden önce süregelen çatışma ve savaşların çoğalması, ayrıca, stratejik ekonomik ve siyasi alanların bölgesel kontrolü için çatışmaların artması da muhtemeldir. Aynı şekilde, yeni piyasa koşullarının bilinmeyen rekabetlere ve gerilimlere yol açması da beklenebilir.

Neoliberallerin 50 yıldan fazla süregelen hükümlerinden en fazla etkilenenler, son yıllarda halihazırda büyük ölçüde bozulma ve meşruiyet kaybı yaşayarak dünya olaylarının gidişatını etkileme kapasitesi düşen uluslararası

kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler'dir. Aynı zaman diliminde, kurumsal olarak giderek güçten düşen ulus devletler de sürekli olarak bu baskılardan etkilenmiştir.

Pandemi sonrası büyük küresel krizden çıkış bağlamında neofaşist eğilimler, neoliberal modellerin dayanıklılığı ve bunların sürdürülmesine yönelik ısrarcılık, ulus devletlerin güçlendirilmesi ve sosyal piyasa ekonomilerinin yeniden kurulması gibi bazıları endişe verici bazıları ümitlendirici olan seçeneklerin tartışılacağına yönelik işaretler mevcuttur.

Ben şahsen hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını, yine de COVID-19 krizinin değişim için büyük bir fırsat barındırdığına dair evrensel bir söylemi savunmamız gerektiğini düşünüyorum.

Apokaliptik zihniyetlerin kafamızı karıştırmaya çalıştığı gibi ideolojilerin ve tarihin sonu olmayacaktır. Aksine, ideolojilerin ve insanlığın en akıselim, olumlu ve güçlü miraslarıyla yeniden keşfedilecek bir tarih anlayışının hayat bulması olacaktır. Siyasi felsefe ve evrensel etik kuralları bölgesel barış ve dünya barışına yönelik yeni senaryolarını güçlendirmek için tarihin bilgelik ve bilgi birikimini içeren deneyimleriyle yeni paradigmaları yaratmalıdır.

Gün, devlet ve toplum arasında, hükümet ve sosyal sektörler arasında diyalog ve müzakere için yeni alanlar açma ve yeni sosyal, ulusal ve uluslararası paktlar oluşturma günüdür. Geleceğe yönelik hiçbir şey halkların hükümran katılımı olmaksızın yalnızca elitler tarafından kararlaştırılmamalıdır.

Bu krizin üstesinden gelmek ve krizin yeniden inşasına hazırlıklı olmak için önceliğimiz vatandaşların en geniş ölçüde katılımıyla bir sosyal dönüşüm sözleşmesi yapmaktır. Ortak amacımız, insan hayatına, sosyal ve üretken altyapıya en az bedel ödetecek şekilde bu salgını dayanışma içinde yönetmek

ve üstesinden gelmektir. Daha insani ve temsiliyetçi olan ulus devletleri yapılandırmak ve inşa etmek için gelecekteki siyasi tartışmalara yönelik yeni kurallar oluşturulmalıdır.

Benzer şekilde, çok uluslu diyalog yolunu başlatarak, sözleşmeleri, antlaşmaları ve uluslararası kuruluşları yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Birleşmiş Milletler sistemi artık aynı olamaz ve olmamalıdır. Zira siyasetin ve dünya ekonomisinin yeni yönelimlerine göre düzenlenecek yapısıyla küresel ısınmayı durdurmak, gezegeni ve toprak anayı çöküşten kurtarmak için üretim, dağıtım ve tüketim kültüründe temel değişikliklerin yapılmasında belirleyici olacaktır. Bu süreçte asla feragat edilmemesi gereken, son 75 yılda halkların ve ulusların bağımsızlığı, özerkliği ve kendi kaderini tayin etmesi gibi çok taraflılığa büyük katkılar sağlayan uluslararası hukuk ilkeleri etrafında oluşan külliyattır.

PANDEMİ SONRASI: DAHA FAZLA AZ-TARAFILIK ZAMANI MI?

Dr. Marton Dış İlişkiler ve Ticaret Enstitüsü
UGROSDY (IFAT) Başkanı, Macaristan

Anahtar Kelimeler Küreselleşme, Çok Tarafılık,
Uluslararası Örgütler, Küresel
Yönetişim, Rusya, ABD-Çin
Rekabeti

İnsanlığın mevcut Koronavirüs salgını gibi bir sınamayla daha önce karşı karşıya kalmadığını söylemek her ne kadar cazip görünse de doğru değildir. Birincisi, mevcut salgından önce de küresel salgınlar dünyayı kasıp kavurmuşlardır. İkincisi, COVID-19'dan kaynaklanan ekonomik hasar hastalığın tahribatından çok daha vahim olacaktır. Küreselleşme, geri dönüşü olmayan karmaşık bir süreçtir ve insanlık yaşanan tüm can kayıplarına rağmen daha fazlasına sahip olma ve küresel servetten daha fazla pay alma arzusundan şüphesiz ki vazgeçmeyecektir.

ABD Kendi Ayağına mı Kurşun Sıktı?

Küresel yönetim ve uluslararası kuruluşların geleceği COVID-19 sonrası dünyada beraber şekillenecektir. Batı'nın düşüşünün kaçınılmaz olduğu en az yüz yıldır tahmin edilmekteydi ancak ABD'nin mevcut krize verdiği tepki hayret verici ve tüm beklentilerin dışında oldu. ABD'nin dünya düzeni üzerindeki hakimiyetinin kalan kısmını koruyarak olmasa gerekirken, sözde kurallara dayalı uluslararası düzenin etrafından dolaşarak kurumlarını ortadan kaldırdığını görüyoruz. Ana garantörünün körü körüne ve kibirli bir şekilde kendi kurallarını göz ardı etmesinden başka hiçbir şey bir sistem için daha fazla yıpratıcı olamaz. Sanki bu durum daha önce yaşanmamış gibi, ABD Başkanı Donald Trump bile ABD'nin şu anda sözde "daha büyük küresel iyilik" çıkarına göre hareket ettiğini iddia etmeye çalışmıyor. Dahası, hastalıkla mücadeledeki başarısızlığı ABD'nin kendi meselelerini etkin bir şekilde yönetmeye yetkin bir güç olduğuna ilişkin imajını zedelemektedir. ABD ve Çin arasında hastalık konusunda patlak veren propaganda savaşı sonu olmayan ve herhangi bir katma değer sunmayan bir suçlama oyununa dönüştü.

Bu durum, en az iki kısa vadeli sonuca yol açacaktır. Birincisi, BM sistemi daha da geçersiz hale gelecektir. İkincisi, büyük çok taraflı örgütlerin yararı, ABD ve Çin'in sözkonusu örgütleri nüfuz için rekabet edebilecekleri alternatif sahalardan daha da azalacaktır. Öte yandan, küresel çok taraflı örgütlerin işlevsiz kalınması, Türk Konseyi ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) gibi daha küçük "az taraflı" yapıların veya Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), ASEAN ve Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (BKEO) gibi daha büyük ancak konu veya coğrafya açısından sınırlı uluslararası örgütlerin önünü açabilir.

ABD'nin küresel nüfuzunun azalmasına ilişkin dikkat edilmesi gereken nokta, hocalarımdan birinin söylediği

gibi, dünyanın Cumhuriyetçi ABD Başkanlarından nefret etmesidir. Başkan Trump eğer önümüzdeki Kasım'daki seçimleri kaybederse, 2008'de George W. Bush'tan sonra göreve gelen Barack Obama'da olduğu gibi küresel kamuoyunun yeni Demokrat Başkana aşık olması ve ABD'nin azalan etkisiyle ilgili tüm tartışmaların bir gecede ortadan kaybolması mümkündür. Henüz kural koyucu rolünü üstlenmeye ve buna ilişkin bedelleri ödemeye hazır olmayan Çin başta olmak üzere, ABD hegemonyasına meydan okuyanlar henüz yeterli güce sahip değiller. Çin, halihazırda var olan ayrışmalar, tartışmalar ve fırsatlardan diplomasi yoluyla faydalanıyor olsa da kendi dünya düzenini yürütecek askeri ve ekonomik güçten yoksun olduğundan kendi alternatif önerilerini sunmak istemiyor. Başkan Xi Jinping'in 2049 planlarında bu gaye mevcut olsa da Çin Komünist Partisi bile hala önlerinde uzun bir yol olduğunu itiraf ediyor.

Rakiplerin de Kendi Sorunları Bulunuyor

ABD salgın kaynaklı sorunlarla mücadele ederken, rakiplerinin de kendi problemleri mevcut. Virüse karşı mücadeleyi kazandığını beyan eden Çin cazibesini hızla kaybetmektedir. Wuhan ve dışındaki vefatların sayısının "gizemli bir şekilde" çoğaldığına dair raporlar, Çinli şirketler tarafından satılan ve standartların altında kalan tıbbi ekipman ve çalışmayan testler, Çin'in basit devlet propagandası ile birleşerek, Batı'da Çin tehlikesine dikkat çekmekte ve Pekin ile gerçekten iş yapma isteğini ortaya koymuş olan Batı'nın son büyük ekonomik gücü olan AB'yi Çin'den uzaklaştırmaktadır. Çin'e yönelik ABD'deki algı her geçen gün daha da kötüleşiyor. Salgının bittiğini ilan etmesine rağmen, Çin ekonomisinin bu yılın başlarındaki tecrit sırasında ne kadar darbe aldığına ve bunun küresel tedarik zincirleri için ne anlama geleceğine dair güvenilir verilere ihtiyaç duyuyoruz. Çin, Batı üzerindeki iki aylık üstünlüğünü kullanarak öne geçmek isterken tedarik zincirlerinin üst kademelerinde alıcı bulunmadığı takdirde

Çinli şirketleri tam kapasiteli üretime geri döndürmenin bir anlamı olmadığını öğrendi. Birçok Çinli şirketin tıbbi malzeme işine girmesine şaşmamalı ancak iki hafta öncesine kadar kamyon lastikleri üreten bir şirket tarafından Çin'de yapılan bir solunum cihazına hayatınızı emanet eder miydiniz?

Lombardiya'nın en karanlık günlerinde İtalya'ya askeri sağlık ekibi gönderen Rusya salgında en kötü aşamaya giriyor. Başbakan enfeksiyon sebebiyle kendini izole ederken Moskova sakinleri sayıları hızla artan kayıplar nedeniyle dijital kontrole uygulanan sokağa çıkma yasağı ile karşı karşıya. Dibe vuran petrol fiyatlarıyla birlikte salgın, hükümetin durumu idare edememesiyle ortaya çıkan imaj sorununun yanı sıra, Rusya'nın büyük güç hedeflerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan yöntem ve araçları finanse edip edemeyeceği sorusunu da akla getirmektedir.

Tüm üye devletlerde (her zaman "ortak Avrupa eylemi" hakkında vaaz verenlerde bile) ulusal düzeyde halk sağlığı müdahalelerinin başlatıldığı Avrupa Birliği salgınla başarısız bir mücadele yürütmüş ve çoğu uzman tarafından bu konuda etkisiz olduğu değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, her gün binlerce kayıp verilirken bile Ortak Pazar çalışmaya devam etti, mallar kapalı sınırların ötesine sevk edildi ve Macaristan'da Almanların sahip olduğu süpermarketlerde İtalyan brokolisi ve İspanyol çilekleri satın almak hep mümkün oldu. Avrupa Komisyonu'nun hakkında konuştuğu tek gerçek mesele malların serbest dolaşımını korumak için çağrıda bulunmasıydı ve üye devletlerin hükümetleri bu çağrıya memnuniyetle uydular. Ancak ekonomik başarıya rağmen, AB'nin acizliğinin açık bir işareti olan Bergamo hastanelerinin kurbanları – asıl hatalının AB'den ziyade Lombardiya bölgesel hükümeti olmasına rağmen – önümüzdeki birkaç yıl boyunca AB'ye musallat olmaya devam edecekler.

Tüm Mesele Ekonomi!

Tüm dünyanın Çin'den tıbbi ekipman satın aldığı bir dönemde pandemi bittikten sonra küreselleşmenin nasıl sona ereceğini öne süren yazıları okumak insanı eğlendiriyor. Krize karşı tepkilerimiz bile küreselleşmiş durumda: her şeyi Çin'den satın alıyoruz, diğer ülkelerin salgınla nasıl başa çıktığını araştırıyoruz, en iyi uygulamaları taklit etmeye çalışıyor ve küresel tedarik zincirlerinin yeniden çalışmaya başlamasını bekliyoruz. Küresel ekonomi ağı o kadar güçlendi ki, geriye dönmek imkansız hale geldi. Sırf Kaliforniya'da tasarlanıp orada üretildi diye yeni bir iPhone için kim 300 dolar daha fazla verir? Mahallemizdeki marketten muz alamamayı kabul eder miyiz? Tayland'a tatile gitmekten vazgeçebilir misiniz? Varlıklı Çin orta sınıfından yüz milyonlarca turist Ginzada Gucci markalı ürün satın almaktan kaçınacaklar mı?

Cin şişeden bir kez çıkmaya görsün, ne kadar uğraşsanız yeniden şişeye tıkamazsınız. Tabii ki küçük ekonomik düzenlemeler olacak, ulus aşırı şirketler biraz daha fazla dalgalanmaya ve sonuç olarak tedarik zincirinde ek maliyetlere izin verecek ve üretimlerini ana pazarlarına yakınlaştıracak. Fakat Daimler en fazla kar yaptığı Çin pazarından çekilmeyecek. Aynı zamanda, Macaristan'da üretilen Audi motorları Şanhay'da satılan Lamborghini'lerde kullanılmaya devam edecek. Aynı şekilde, Foxconn tarafından Shenzhen'de ucuza üretilen Kore akıllı telefonlarını almaya devam edeceğiz ki Facebook'ta küreselleşmenin dayanılmaz kişisel maliyetlerinden şikayet edebilelim.

COVID-19 SONRASI DÖNEMDE KÜRESEL SİSTEMİN GELECEĞİ

Prof. Yiwei WANG Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü
Jean Monnet Profesörü, Yeni
Dönem İçin Xi Jinping'in Çin'e
Özgül Sosyalizm Düşüncesi
Akademisi Başkan Yardımcısı,
Renmin Üniversitesi, Çin

Anahtar Kelimeler Çin, Küreselleşme, Uluslararası
Örgütler, Avrupa Birliği, Türkiye,
Kuşak ve Yol Girişimi

CCOVID-19 salgının ilk aşamalarında Fransız Ekonomi ve Maliye Bakanı Le Maire, Koronavirüs'ün küreselleşme kurallarını değiştireceğini ileri sürmüştür. Küreselleşme esasen COVID-19 sonrası dönemde bizzat değişikliğe uğrayacaktır. Bu noktada, üç yeni bakış açısı bulunmaktadır.

İlk olarak, insanların küreselleşeceği döneme adım atıyoruz. Motivasyonu sermaye olan küreselleşme önceleri kar elde etmeye yönelikti. Ancak şu anda, insanların sağlığı ve güvenliği küreselleşmede ön plana çıkmaktadır ve bu nedenle herkesi ilgilendirmektedir. COVID-19 bağlamında, uluslararası ilişkiler artık yalnızca "sizin ve benim" aramızdaki

ya da ülkeler arasındaki ilişkiler değil, aynı zamanda insanlar ve virüsler arasındaki ilişkilerdir. Ortak geleceği paylaşan bir toplum içerisinde bulunmamız nedeniyle insanlar salgını ancak birlikte yenerek güvende olabilir.

İkinci olarak, zayıf halka olmaları ve nihai sonucu belirlemeleri nedeniyle küresel krizlerde nispeten zayıf kapasiteli ülkelere daha çok özen gösterilmelidir. Uluslararası yardım, ülkelerin güvenliklerinin birbirlerine bağlı olmaları sebebiyle krizi çözmede hayati rol oynamaktadır. Çin halihazırda ihtiyaç içindeki bölgelere gerekli yardımı sağlamış bulunmaktadır.

Üçüncü olarak, küresel sınamaların üstesinden gelmek için küresel işbirliği gereklidir. Mevcut durumda dünya, küresel kamu sağlığı krizi ve büyük bir küresel durgunluk riskiyle karşı karşıyadır ve küresel işbirliği zorunludur.

Sonuç olarak insanların küreselleşmesi insanlık için ortak geleceğe sahip bir toplum oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Herkese hizmet veren ve merkezine insanı alan kapsayıcı ve etkili bir küresel yönetim sistemine ihtiyacımız vardır. Bu bakımdan DSÖ, IMF kadar önem taşımaktadır. Kapitalizmde ortaya çıkan gerilemeler ABD hegemonyasının bir sonucudur.

Böyle bir yönelim karşısında Batı ve özellikle ABD, COVID-19'dan ders almak yerine Çin'e karşı büyük güç politikası ve çamur atma oyunu oynamaktadır. Avrupada yaşanan Kara Ölüm'e ilişkin tarihi çalışmalar insanların veba korkusuyla iki şey yaptıklarını göstermektedir. Birisi ölümle dans etmek, ikincisi vebayı getirdikleri için Yahudileri kınamaktır. Şimdi aynı durum tekrar etmektedir. Cambridge Üniversitesi bilim insanlarının araştırmalarına göre, Koronavirüs'ün A, B ve C olmak üzere üç modeli bulunmaktadır ve bunlar Wuhan'dan kaynaklanmamıştır.

Virüsle mücadeleye ilişkin küresel çabalar politikacıların iyi niyetli olmayan yüzlerini yansıtan bir aynadır. BM Genel Sekreteri ve Dünya Sağlık Örgütü Başkanı, bugün dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük tehdidin virüs değil, korku, söylentiler ve suçlama olduğunu belirtmektedir. Örneğin, ABD Başkanı Donald Trump, sorumluluktan kaçınmak ve suçu Çin'e yüklemek amacıyla Koronavirüs'ü "Çin virüsü" olarak adlandırmaktadır. ABD halihazırda gümrük vergisi savaşından yararlanmaktadır ve Avrupa da burada hedeftedir.

Buna karşılık, Konfüçyüs'ün "kendin başarı kazanmayı arzuluyorsan, başkalarının da başarıya ulaşmasına yardım et" söyleminden yola çıkan Çin, iç durumunu kontrol altına aldıktan sonra diğerlerine de aktif olarak yardımda bulunmuştur. Çin'in COVID-19 ile mücadelesinin ardında yatan dış siyaset hem kendisine hem de diğerlerine yardım etmek olarak özetlenebilir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, "İnsanlık İçin Ortak Gelecek Topluluğu" kurulmasının gerekliliğini bir kez daha yinelemiş ve 12 Mart akşamı BM Genel Sekreteri Antonio Guterres ile telefon görüşmesinde COVID-19 salgınının insanlığın birlikte yükseldiğini ve birlikte düştüğünü yeniden hatırlattığını vurgulamıştır.

Bazı gelişmiş ülkeler Çin'in acısını paylaşamamakta ve kendilerinin güvende olacakları kanısını taşımaktadırlar. Dolayısıyla, yetersiz adımlar atarak yanlış politikalar benimsemişlerdir ve yaşam şekillerini değiştirmek istememektedirler. Bazı ülkelerde enfekte olan yaşlı kişiler yardım alamayarak vefat etmiştir ki bunun Doğu Asya ülkelerinde yaşanması hayal bile edilemez. Kapitalizm farklı yaş gruplarındaki insanlara değil sermayeye hizmet etmektedir.

"Dünya Düzdür"ün yazarı Thomas Friedman, *New York Times* gazetesinin serbest kürsü bölümünde küresel salgının çıkır açacağını ve "salgın öncesi" ve "salgın sonrası" dönemlerimizin olacağını yazmıştır. "Gelecek günlerde kültürel

yapılarımızı, düzeni değil bağımsızlığı vurgulayacak şekilde düzenlememiz gerekecektir.” Bu, liberal demokrasiyi savunan kapitalist sisteme ilişkin büyük bir ironidir. Avrupa Birliği’ni ele alalım. AB, geçtiğimiz sene kurula dayalı bir siyasi sistem olmaktan belirli konuları ele alan bir sisteme geçiş yaparak, Çin’i kurumsal bir rakip olarak tanımlamaya başladı. Ardındaki siyasi kültür de değişim göstermektedir. AB önceleri tek tip kurallar uygulanmasında ısrar ederken, şimdi bu kuralları belirli hususlardaki ihtiyaçlara uyarlamaya başlamıştır. Örneğin, İstikrar ve Gelişme Paktı’ndaki kısıtlamaların hafifletilmesi ve devlet yardımına yönelik standart gereklerin yumuşatılması, AB’de daha fazla değişimin habercisidir. AB’nin üye devletlerin tek tip kurallara uymaları gereğini yumuşatması, kurula dayalı bir topluluktan değerler topluluğuna doğru önemli bir adım attığı anlamına gelmektedir.

COVID-19 salgını bizlere ideolojinin ötesine geçmemiz, açık bir küresel bilim sistemi kurmamız ve insan medeniyetinin yenilenmesini desteklememiz gerektiğini hatırlatmaktadır. Gelecekte III. Dünya Savaşı değil, insana ilişkin bir Rönesans’ın olacağına inanmalı ve bunu ümit etmeliyiz. Dostların samimiyeti, talihsizlik zamanlarında sınıdır.

Günümüzde Türkiye’nin de içinde bulunduğu BRI (Kuşak ve Yol Girişimi) ülkeleri ve Çin, sermayeden ziyade insanların ihtiyacına göre yürütülen Yeni Küreselleşmenin sağlam temellerini oluşturmaktadır. Çin ileri teknoloji sanayilerine çok önem vermektedir. Koronavirüs nedeniyle, “temassız iş modeli” dünyada popüler hale gelmekte ve bu da Türkiye’ye ve Çin’e 5G, dijital ekonomi ve büyük veri konusunda mevcut işbirliğini hızlandırmak için yeni bir fırsat sunmaktadır. Kamu sağlığı alanında akıllı tedavi gibi temassız teknoloji uygulanması işbirliği yapılacak bir sonraki alana işaret etmektedir. Özetle, insanların ihtiyaçları doğrultusunda yürütülen ve ileri teknoloji sanayi işbirliğiyle işleyen Yeni Küreselleşmeyi desteklemek stratejik ortaklığımızı beslemenin ve sürdürmenin en önemli yoludur.

Esasen pandemi, Çin-AB Liderler Zirvesi ve Pekin’deki 17+1 zirvesi dahil olmak üzere Çin’in diplomatik gündeminden daha fazlasını etkilemiş olup, bazı fuarların çevrimiçi yapılması gerekmektedir. Ancak Çin bunu fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır. Pandeminin Çin’in ekonomisi ve toplum üzerindeki etkisi geçicidir. Salgının etkileri tersine çevrilemez değildir. COVID-19 esasen, Çin’in dijital dönüşümünü desteklemiştir. Dijital sağlık hizmetleri, dijital eğitim, dijital ofis, dijital iletişim, dijital işlemler, dijital lojistik ve dijital eğlence genel akım haline gelmiştir. Çin ulusal yönetimi daha modern, dijital ve akıllı hale gelmektedir. Alibaba Group’a ait “E-Dünya Ticaret Platformu” (eWTP) Çin ve AB’nin salgına karşı işbirliği yapmasına ve Çin-AB sınır ötesi e-ticaretinin krizi yenmesine yardımcı olmak için hazırlanmıştır. Pandemi, Çin’in imalat sanayisinin dönüşümünü teşvik etmiş, yenileşme, yapay zeka, 5G teknolojisi ve biyo-tıp uygulamalarını hızlandırmıştır. Bu da “bizi öldürmeyen şey güçlendirir” deyimini ispatlamaktadır.

YENİ NORMALE ALIŞMA: COVID-19 DÖNEMİNDE ALMAN DIŞ POLİTİKASI VE KAMUOYU*

Joshua WEBB & Dr. Ronja SCHELER Körber-Stiftung Vakfı'nda Program Yöneticisi ve *Berlin Pulse* Editörü, Almanya & Körber-Stiftung Vakfı Uluslararası İlişkiler Programı Direktörü, Almanya

Anahtar Kelimeler Avrupa Birliği, Almanya, ABD-Çin Rekabeti, Çok Taraflılık

CCOVID-19 salgını son on yılda görmekte olduğumuz jeopolitik değişimlerin temelini oluşturan birçok dinamiğe ivme kazandırdı. Alman bakış açısından Koronavirüs neredeyse İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Berlin'in dış politikasının temelini oluşturan ve Avrupa entegrasyonu, Transatlantik işbirliği ile ihracata dayalı ekonomik modelden oluşan sacayağının her bir ayağındaki önemli sorunları ortaya çıkardı. Açık ve kurallara dayalı bir düzene olan bağımlılıkları sözkonusu ayakların ortak noktası olup, bu düzen giderek daha çok tehdiye maruz kalmaktadır.

* Bu makale ilk olarak *The Berlin Pulse*'da yayımlanmıştır (<https://www.koerber-stiftung.de/en/the-berlin-pulse>).

Bu sınamaların farkında olan Almanya uluslararası işbirliğine yönelik yinelenmiş bir taahhüde önyak olmak için büyük çaba sarf etmiştir. Ocak 2019'da geçici üye olduğu BM Güvenlik Konseyi'nde yeni girişimlerden, Çok Taraflılık için İttifak'ın faaliyete geçirilmesine kadar birçok konuda çok taraflılığı gündeminin merkezine taşımıştır.

Peki bu zorluklar ve ortaya atılan çözümler özellikle pandemi bağlamında halk tarafından nasıl görülüyor? Jeopolitik gerçekler değişse de Almanlar birbirine derinden bağlı bir dünyada kendilerini daha rahat hissetmeye devam ediyor ve çoğunluk küreselleşmenin ülkelerine (%59) ve kendilerine (%52) fayda sağladığına inanıyor (Pew Araştırma Merkezi'nin verilerine göre, ABD'de bu oranlar sırasıyla %47 ve %49'dur). Benzer bir anlayışla, Almanlar uluslararası işbirliğinin sadık destekçileri olmaya devam ediyor. 2019'daki %96'ya oranla küçük bir düşüşe rağmen %89'u küresel sınamaların üstesinden gelmek için diğer ülkelerle işbirliği yapılmasını destekliyor. Öte yandan, küresel karşılıklı bağımlılığa sınırlı destek veriliyor. %85'lik büyük çoğunluk yüksek maliyet riski olsa bile temel malların üretiminin ve kritik altyapının Alman topraklarına geri döndüğünü görmek istiyor. Bununla birlikte, uluslararası sınamalarla Almanlar tek başlarına mücadele etmek istemiyorlar. Peki, bu tercihlerin Avrupa entegrasyonu, Transatlantik ortaklık ve Çin ile ilişkiler hususundaki görüşlerle bağlantısı nedir?

Avrupa konusunda Almanlar birbiriyle çelişen görüşlere sahipler. Avrupa'ya bakış açısı olumluya yönelen %33'lük kesime karşılık %38'lik kesim COVID-19 krizi sırasında AB ile ilgili görüşlerinin olumsuz olduğunu belirtiyor. Yaklaşık dörtte üçü nispeten zengin bir ülke olarak Almanya'nın küresel sorunların çözümünde diğer ülkelerden daha fazla katkıda bulunması gerektiği konusunda hemfikirken, bunun Avrupa ölçeğinde nasıl sonuç vereceği net değildir. %59'luk büyük bir kesim son haftalarda en tartışmalı konular arasındaki Koronavirüs tahvillerine karşı çıkmaktadır. Avrupa entegrasyonuna destek

somut faydalar sözkonusu olduğunda daha az muğlak hale geliyor. Örneğin, %85'lik güçlü bir çoğunluk Koronavirüs'ün üstesinden geldiğinde katılımcı devletler arasında sınır kontrollerini kaldıran Schengen Anlaşması'na dönmeyi desteklemektedir.

Avrupa projesi ile karşılaştırıldığında, Almanların Transatlantik işbirliğine yönelik yaklaşımlarında ciddi bir düşme görülmektedir. Washington'a yönelik şüphecilik salgın öncesinde de mevcutken, Amerika'nın Koronavirüs'e verdiği yanıt Almanların ABD'den uzaklaşmasını açık şekilde güçlendirdi. Almanların %73'ü ABD hakkındaki görüşlerinin kötüleştiğini söylüyor (Bu oran, Çin'e karşı görüşlerinin kötüleştiğini söyleyen katılımcıların sayısının iki katından fazladır). Washington ve Berlin arasındaki yakın güvenlik işbirliğine rağmen, Eylül 2019'daki %19'luk orana kıyasla, Almanların sadece %10'u ABD'yi Almanya'nın dış politikadaki en yakın ortağı olarak görüyor. Transatlantik yabancılaşmanın bir başka örneği, Pekin ile yakın ilişkilerden çok Vaşington'la yakın ilişkilere öncelik veren Almanların oranının Eylül 2019'da %50 iken şu an %37'ye düşmüş olmasıdır. Bu da neredeyse tam tersini düşünenlerin sayısına eşittir (%36).

Peki Almanya ABD'den uzaklaşıyor ve Çin'e mi yakınlaşıyor? Pek sayılmaz. Evet, halkın Vaşington ve Pekin arasında eşit mesafede durması politikacıları endişelendirmelidir. Ancak bu Almanların Çin Halk Cumhuriyeti'ne eleştirel yaklaşmadıkları anlamına gelmez. %70'inden fazlası Çin Hükümeti'nin Koronavirüs'ü kontrol altında tutma konusunda daha şeffaf davranmış olması halinde salgını hafifletebilmiş olacağını düşünüyor. Çin'in propaganda çabaları da birçok Alman'a hitap ediyor gibi görünmüyor. Mart ayında Avrupa'nın dayanışma konusundaki eksikliği nedeniyle tüm umutlarını Pekin'e yönlendirdiğini açıklayan Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'in aksine Almanların %87'si AB'nin pandemiye karşı mücadeleye Çin'den daha fazla katkıda bulunduğuna inanıyor.

Tüm bunlar Alman dış politikasının geleceği açısından ne anlama geliyor? AB üyeliğinin faydaları popülerliğini koruyor. Bununla birlikte elde edilen sonuçlar, Almanlar nezdindeki AB imajına salgının nihai etkisinin olumsuz olduğunu göstermektedir. Batıya baktığımızda Atlantik her zamankinden daha uzak görünüyor. Önceki anketlerden elde edilen veriler Almanların ABD hakkındaki algılarının görevdeki Başkana ilişkin algılarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kamuoyu ve Vaşington'la yakın ilişkilere dayanan dış politika arasındaki büyüyen makas, siyasi yelpazenin her iki ucundaki partilere cazip hedefler sunabilir. Bu meyanda, Sosyal Demokratların NATO'nun nükleer programı çerçevesinde Alman topraklarında depolanan ABD nükleer silahlarının kaldırılması yönündeki son talebi, ki bu Almanya'nın ittifak içindeki rolü bakımından hayati bir politikadır, gelecekteki tartışmaların habercisi olabilir. Peki ya Çin? Bazı Alman politikacılar demokratik devletlerin uluslararası arenadan çekilmesiyle ortaya çıkan boşlukları otoriter devletlerin hızla dolduracakları konusunda defalarca uyarıda bulunmuşlardır. Kamuoyu açısından Çin Halk Cumhuriyeti, ABD popüleritesinin zayıflamasından ortaya çıkan boşluğu doldurmanın eşiğinde gibi görünüyor. Uzmanlar gibi politikacılar da Çin-Amerikan rekabetinin mevcut gidişatı sürerse Almanya'nın sonunda tarafını seçmek zorunda kalacağına - ki bunun olmayacağını gösteren çok az şey var - ve Pekin'in artan popüleritesinin verilecek kararı karmaşık hale getireceğine dair öngörülerde bulunuyorlar.

Koronavirüs salgını uluslararası işbirliğine acil ihtiyaç olduğunu hissettirdikçe çok taraflılık hem manen hem de uygulamada bocalıyor gibi görünüyor. Pandeminin uluslararası işbirliğini artıracığına %42'lik bir oranla inanan Almanlar uluslararası işbirliğinin geleceği konusunda iyimser kalmayı sürdürüyorlar. Umarız acı bir hayal kırıklığı yaşamazlar.

COVID-19 VE KÜRESEL SİSTEMİN GELECEĞİ: BİR KUM KAYMASI MI DEPREM Mİ?

Doç. Mahjoob Katar Üniversitesi Körfez
ZWEIRI Araştırmaları Merkezi Başkanı,
Katar

Anahtar Güvenikleştirme, Çin, Terörizm,
Kelimeler Ulus Devletler

CCOVID-19 pandemisine tanıklık ederken akademik dünyada da bir pandeminin yayılmaya başladığını gözlemliyoruz. Mevcut COVID-19 dönemi abartılarak küresel dönüşümlerin müsebbibi olarak değerlendiriliyor. COVID-19'u tarihi bir dönüm noktası olarak tasvir etmek gerçekten ziyade bir klişedir. Bunun yerine, COVID-19'un bir dizi değişimin ilk halkası olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

İnsanların yanı sıra özellikle siyasi düzeyde birçok unsur COVID-19'un potansiyel kurbanları olarak kabul edilebilir. COVID-19'a karşılık verirken ortaya çıkan siyasi sonuçları COVID-19'un "siyasi yan etkileri" olarak nitelendirebiliriz.

Uluslararası ölçekte kurum ve kuruluşlar her geçen gün daha da geçersiz hale geldi. BM Güvenlik Konseyi'nin müdahalesi etkisiz kalırken Dünya Sağlık Örgütü alay konusu oldu. Hepsi ciddi eleştirilere maruz kaldılar. Donald Trump, Dünya Sağlık Örgütü'nü "Koronavirüs'ün yayılmasını ciddi şekilde yanlış yönettiği ve örtbas ettiği" için suçlarken, ABD'nin örgüte yapmış olduğu yıllık katkısını sona erdireceğine dair uyarılarını gerçeğe dönüştürdü.

COVID-19'un bölgesel yansımalarının neler olacağını henüz kimse tahmin edemiyor. Sözkonusu süreç devletlere birbirlerine olan derin bağımlılıklarını ve karşılıklı ihtiyaçlarını hatırlatan bir tokat mı olacak? Yoksa bölgesel birlik ve örgütler pandemiyle mücadelede pasif kalarak utanç verici bir şekilde sorumluluklarından kaçmaları sebebiyle eleştirilere maruz kalırken, özellikle kriz sırasında öne geçen tek taraflı önlemlerle birbirinden ayrılmış çabaların güçlendirilmesi yönünde bir eğilim mi öne çıkacak? Bu düşünce, İtalya, İspanya, Portekiz, Fransa, Sırbistan, Çekya ve Avusturyadaki devlet yetkililerinin yanı sıra diğer pek çok devlet yetkilisinin çeşitli açıklama ve beyanlarında kendini gösterdi. Örneğin, Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić Avrupa dayanışmasını reddederek "kağıt üzerinde bir peri masalı" olarak nitelendirdi. Diğer taraftan, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron harap olmuş ekonomileri desteklemediği ve pandemiden kurtulmalarına yardımcı olmadığı sürece "siyasi bir proje" olarak Avrupa Birliği'nin çökeceği konusunda uyardı. Avusturya Şansölyesi Sebastian Kurz "kriz bittikten sonra AB içinde zorlu tartışmalar olması gerekecek" açıklamasında bulundu. Bugün Avrupa Birliği bölünmüş ve iyice bencilleşmiş bir vaziyette ve ne yazık ki AB ülkeleri ortak değerleri paylaştıkları komşularına yardım edemedi. Bu ülkeler pandemiyle mücadele planları hazırlamak için birikmiş bilgi ve deneyimlerini kullanmada başarısız oldular.

Ortak siyasi değerleri paylaştığını iddia eden hükümetler arasında giderek artan ayrışmalar var. Eğer bu değerleri kriz

zamanlarında kullanmazlarsa bunların ne önemi var? Yine aynı ülkeler COVID-19'un tehlikelerini tespit etmek için bilgi akışı ve alışverişinden yararlanmakta da başarısız oldular. Vergi mükelleflerinin parası onları korumaya gitmediyse nereye gitti? Gerçekten ihtiyacı olanlar değil de sadece parasını ödeyebilen kişilerin erişebildiği sağlık ve eğitim gibi hayati öneme sahip sektörlerin daha önceden özelleştirilmesinin bir sonucu olarak sağlık sektörünün başarısızlığa uğraması vergi mükelleflerinin sağlığını tehlikeye soktu. Ayrıca, "görünmez düşman" olan COVID-19 sağlık sektörü dışında devlet içindeki askeri ve güvenlik sektörlerini de tehdit etmektedir. Örneğin, AB Terörle Mücadele Komitesi Sekreteryası COVID-19 ile bağlantılı olarak biyo-terörizm riski uyarısında bulundu. Halbuki COVID-19 terörizmi atfedebileceğiniz ne bir kültür ne de bir ulustur.

Yine de güvenikleştirme süreci COVID-19 ile başa çıkma yöntemi oldu. Başından beri Çin'deki güvenlik yetkilileri COVID-19'u keşfeden doktora virüse dair bilgi paylaşmaması yönünde yemin ettirerek müdahalede bulundu. Bununla birlikte belirli bir zaman sonra Çin yerel bir salgının bir pandemiye dönüşmesine izin verdiği için suçlandı. COVID-19 öncesinde de Çin'i eleştirmekten hiç vazgeçmeyen Batı, Çin'in pandemi konusunda şeffaf olmasına yönelik beklentilerini artırdığı bir tutum sergiledi ve güvenilir olmamasından dolayı Çin'i kınadı. Bir taraftan Trump Çin'i suçlamak için hiçbir fırsatı kaçırmayarak COVID-19'dan devamlı "Çin virüsü" olarak bahsederken, diğer taraftan Avustralya Başbakanı Scott Morrison Çin'in virüsün yayılmasındaki rolünün araştırılması için COVID-19 konusunda bağımsız bir "küresel inceleme" çağrısında bulundu. Bununla birlikte, pandemiyle mücadele süresince COVID-19'un siyasi amaçlar için kullanımı daha belirgin olmuştur. Çin'in gerçekleri gizlemesi pandemiye hafife alan hatta inkar eden veya toplum bağışıklığı ve sağlık sektörü kuruluşlarının korunması konusunda bilgiçlik taslayan diğer dünya liderlerinin yaptıklarından daha az değildir. Batıdaki

politikacılar için Çin'i suçlamak insanların dikkatini pandemiye yönetmedeki korkunç başarısızlıklarından ve virüsü kontrol edememelerinden başka yöne çekmek için bir yöntemdi. Çin günah keçisi oldu.

İçeride vatandaşları birlik olurken ülke sınırları dışındakilerin tehdit olarak nitelendirildiği bir durumda ulus devletin güvenilirliği belki de krizi yönetmedeki hazırlık derecesine bağlıdır. COVID-19'un devletleri özerk bir şekilde yaşamaya zorladığı doğru, ancak ulusal sınırları tanımayan küresel bir kriz olmasına rağmen COVID-19'un yine de ulusal egemenliği güçlendirebileceği ve içerde hükümet düzeyinde büyük dönüşümlere neden olabileceği bir paradoks yaratmaktadır. Bu durum, özellikle virüsün kamu sektörünün ne kadar ihmal edildiğini ortaya çıkarması ve kamu hastanelerinin COVID-19 ile özel hastanelerden daha iyi mücadele ettiğinin kanıtlanmış olmasıyla teyit edildi. Farklı sektörler hükümete başvurarak COVID-19 ile mücadelede kolektif bir eylem çağrısında bulundu. Bu, ulus devletin rolünün şaşırtıcı bir şekilde yeniden uyanarak canlanmasına yol açabilir.

Geç de olsa devletlerin aldığı önlemler etkili fakat yavaş tesirli olacak. Bununla birlikte, virüsle mücadelede devlet dışı aktörler de rol aldı. Meşruiyet zafiyeti olan hükümetlerin bulunduğu bazı yerlerde silahlı isyancılar, terörist gruplar, uyuşturucu kartelleri ve çeteler gibi alternatif aktörler ekonomik yardım paketlerinin dağıtılmasında, halk sağlığı eğitiminin artırılmasında ve insanların karantina altına alınmasında önemli rol oynadılar. Buna ilişkin çeşitli örnekler var. *Washington Post*'un yakın bir zaman önce verdiği habere göre "Afganistan'da Taliban Koronavirüs ile mücadele için uzak illere sağlık ekipleri gönderdi. Meksika'da uyuşturucu kartelleri virüsün olumsuz ekonomik etkisini hissedenlere yardım paketleri sunuyor. Brezilya ve El Salvador'da çeteler virüsün yayılmasını önlemek için sokağa çıkma yasağı uyguluyor."

Benzer şekilde Suriye’de, “İnsanların bir araya gelmesini kısıtlayarak halka sağlık bilgilerini duyuran Heyet Tahrir el-Şam, bir idari organ olma meşruiyetini artırmak amacıyla virüsü kullandı.” *Washington Post*, bu grupların faaliyetlerini “halk sağlığı politikası ve stratejik mesajlaşma için paralel bir yeraltı dünyası” olarak nitelendirdi. Ayrıca, örneğin İngiltere’de, ön saflarda çalışanlara ve savunmasız kişilere yardım eli uzatan ortak yerel yardım grupları ve ilerici hareketler mahalli düzeyde bağımsız olarak kuruldu ve hükümetin hüsrana uğrattıkları kişilere yardım ettiler.

Güvenikleştirmeyi farklı yönlerden ele alırken dikkatli olmak gerekiyor. Örneğin, küreselleşmenin sonunu ilan ederken ihtiyatlı olunmalı. Belki de dijitalleşmeye bağlı olan yeni bir küreselleşme şekli ortaya çıkacak. Ancak, küreselleşme sürecinde meydana gelen bir yavaşlama bir gerileme olarak algılanmamalıdır. Her şeye rağmen, ekonomik açıdan bakıldığında, COVID-19 salgını küresel ekonomik büyüme hızını yarı yarıya düşürebilir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) küresel GSYİH büyümesinin 2020 yılında salgından önce tahmin edilen %2,9’un yarısına inerek %1,5’e kadar düşebileceğini belirtti.

COVID-19’un yıkıcı etkilerini görmezlikten gelmeden başka neler ‘yapmadığını’ da düşünmekte fayda olabilir. COVID-19 zenginler ve fakirler, vatandaşlar ve göçmenler, merkez ve çevre arasındaki zaten mevcut olan gerilimleri artırmadı. Yani COVID-19’un tarihi “COVID-19 öncesi” ve “COVID-19 sonrası” şeklinde ayıran yeni bir çağ oluşturacağını söylemek için belki de henüz erken. Büyük değişimler yalnızca tek bir olay neticesinde değil, bir süreç içinde oluşurlar. Başka bir deyişle, COVID-19’u büyük bir depremden ziyade bir kum kayması olayı gibi düşünmeliyiz. COVID-19 gibi olaylar bir değişime neden olabilecek anlar olsa da, üzerinden zaman geçince bazı şeylerin farklı görünebileceğini unutmayalım.

YAZARLAR HAKKINDA

Aizaz Ahmad Chaudhry Pakistanlı diplomat ve Islamabad Stratejik Araştırmalar Enstitüsü başkanıdır. Daha önce Pakistan Dışişleri Bakanı, Pakistan’ın ABD ve Hollanda Büyükelçisi ve Pakistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü olarak görev yapmıştır. *Pakistan Mirrored to Dutch Eyes* (Sangemeel, 2012) isimli kitabın yazarıdır.

Teresa Coratella Avrupa Dış İlişkiler Konseyi’nin (EFCR) Roma ofisinde program yöneticisidir. Daha önce, Varşova’da yerleşik Doğu Araştırmaları Enstitüsü’nde ortaklıklar ve kalkınma konularından sorumlu program asistanı olarak çalışmıştır. WIIS (Uluslararası Güvenlikte Kadınlar) adlı sivil toplum örgütüne üyedir.

Michael Doran Hudson Enstitüsü’nde kıdemli uzmandır. Daha önce Brookings Enstitüsü Saban Orta Doğu Politikası Merkezi’nde kıdemli uzman olarak çalışmıştır. Dr. Doran, George W. Bush’un Başkanlık döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi’ne atanmış ve ABD Savunma Bakanlığı Kamu Diplomasisi’nden sorumlu Müsteşar Yardımcısı muavini olarak görev yapmıştır. *Ike’s Gamble: America’s Rise to Dominance in the Middle East* (Simon & Schuster, 2016) isimli kitabın yazarıdır.

Eduardo Duhalde 2002-2003 döneminde Arjantin Devlet Başkanı olarak görev yapmıştır. 1989 yılında Carlos Menem’in başkanlık döneminde Arjantin Başkan Yardımcısı görevine getirilmiştir. 1991’de bu görevinden istifa etmiş ve Buenos Aires Valisi seçilmiştir. Aynı göreve 1995 yılında tekrar seçilmiştir.

Ehud Eiran İsrail Bölgesel Dış Politikalar Enstitüsü (Mivim) yönetim kurulu üyesidir ve Hayfa Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi’nde öğretim üyesidir. Doç. Dr. Eiran akademik

kariyerinden önce, Başsavcı katibi ve Başbakan dış politika danışman yardımcısı olarak görev yapmıştır. *Post-Colonial Settlement Strategy* (Edinburgh University Press, 2019) isimli kitabın yazarıdır.

Afyare Abdi Elmi Katar Üniversitesi Körfez Araştırmaları Programı'nda öğretim üyesidir. Doç. Dr. Elmi, Afrika Boynuzu'ndaki korsanlık faaliyetleri konulu araştırma projesinde baş sorumlu araştırmacı olarak görev yapmıştır. *Understanding the Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding* (Pluto Press, 2010) isimli kitabın yazarıdır.

Abdi M. Hersi Avustralya Griffith Üniversitesi Griffith Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacıdır. Avustralya Hükümeti tarafından desteklenen *Reporting Islam: International Best Practice for Journalists* başlıklı ulusal araştırma projesinin müdürlüğünü yapmıştır. Avustralya Federal Göç ve Sınır Koruma Dairesi'nde farklı görevlerde bulunmuştur. *Conceptualisation of Integration: An Australian Muslim Counter-Narrative* (Palgrave Macmillan, 2018) isimli kitabın yazarıdır.

Richard Falk Princeton Üniversitesi Albert G. Milbank Uluslararası Hukuk Emeritus Profesörü ve Kaliforniya Üniversitesi Orfalea Küresel Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacıdır. 2008-2014 yılları arasında BM İnsan Hakları Filistin Özel Raportörü olarak görev yaptı. *Palestine's Horizon: Toward a Just Peace* (Pluto Press, 2017) isimli kitabın yazarıdır.

Ibrahim Fraihat Doha Lisansüstü Araştırmalar Enstitüsü ve Georgetown Üniversitesi'nin Katar Kampüsü'nde öğretim üyesidir. Doç. Dr. Fraihat daha önce Brookings Enstitüsü'nde kıdemli uzman olarak görev yapmış ve George Washington Üniversitesi ile George Mason Üniversitesi'nde uluslararası çatışma çözümleri dersleri vermiştir. *Unfinished Revolutions:*

Yemen, Libya, and Tunisia after the Arab Spring (Yale University Press, 2016) isimli kitabın yazarıdır.

George Friedman uluslararası tanınırlığa sahip jeopolitik öngörülerde bulunan uluslararası ilişkiler stratejistidir. *Geopolitical Futures* isimli araştırma merkezinin kurucusu ve başkanıdır. Dr. Friedman, 1996 yılında kurduğu istihbarat yayın ve danışmanlık şirketi olan Stratfor'un başkanı olarak görev yapmıştır. Cornell Üniversitesi'nden siyaset bilimi alanında doktora derecesini almıştır. En son *The Storm Before the Calm: America's Discord, the Coming Crisis of the 2020s, and the Triumph Beyond* (Doubleday, 2020) isimli kitabını yayımlamıştır.

Yuichi Hosoya Tokyo'da bulunan Keio Üniversitesi'nde uluslararası siyaset profesörüdür. Aynı zamanda Nakasone Barış Enstitüsü (NPI), Tokyo Vakfı (TKFD) ve Japonya Uluslararası İşler Enstitüsü'nde kıdemli uzmandır. 2014-2019 yılları arasında Japonya Ulusal Güvenlik Konseyi danışma kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. *Security Politics in Japan: Legislation for a New Security Environment* (Japan Publishing Industry Foundation for Culture, 2019) isimli kitabın yazarıdır.

Wolfgang Ischinger 2008 yılından bu yana Münih Güvenlik Konferansı'nın başkanıdır. Prof. Ischinger, Berlin'de yerleşik Hertie Enstitüsü'nde diplomasi ve güvenlik politikaları üzerine dersler vermektedir ve Tübingen Üniversitesi'nden Fahri Profesör unvanına sahiptir. Uzun diplomatik kariyeri boyunca Almanya Dışişleri Bakanlığı Devlet Sekreteri, Vaşington ve Londra Büyükelçisi olarak görev yapmıştır.

Ammar Kahf OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin başkanıdır ve Suriye Forumu yönetim kurulu üyesidir. Dr. Kahf, 2011-2012 arasında Birleşik Krallık'ta yerleşik Stratejik Araştırmalar ve İletişim Merkezi'nde araştırma müdürü olarak çalışmıştır. Sonrasında, 2012-2013 yıllarında Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu Genel Sekreterinin Özel Kalem Müdürlüğünü yapmıştır. İslam araştırmaları alanında doktora derecesine sahiptir.

Andrey Kortunov 2011 yılından beri Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC) başkanıdır. Dr. Kortunov, daha önce Rusya Bilimler Akademisi ABD ve Kanada Çalışmaları Enstitüsü'nde başkan yardımcılığı dahil olmak üzere çeşitli görevler üstlenmiştir. Kaliforniya Üniversitesi gibi dünyanın çeşitli üniversitelerinde dersler vermiştir. Yükseköğretim, sosyal bilimler ve sosyal gelişim alanlarında birçok kamu kuruluşunda yöneticilik yapmıştır. Tarih alanında doktora derecesine sahiptir.

Gallia Lindenstrauss İsrail'de yerleşik Ulusal Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü kıdemli araştırmacısıdır. Dr. Lindenstrauss, daha önce Kudüs İbrani Üniversitesi'nde ve Herzliya Disiplinlerarası Merkezi'nde dersler vermiştir. İbrani Üniversitesi Leonard Davis Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde doktora sonrası araştırmacı olarak çalışmıştır. Yazıları önde gelen İsrail medya kuruluşlarının yayınlarının yanı sıra *National Interest*, *Hurriyet Daily News*, *Turkey Analyst* ve *Insight Turkey* gibi uluslararası yayınlarda yer almıştır.

C. Raja Mohan Singapur Ulusal Üniversitesi Güney Asya Araştırmaları Enstitüsü başkanıdır. Profesör Mohan, daha önce Yeni Delhi'deki Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nde ve Singapur'daki S. Rajaratnam Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü'nde Güney Asya Araştırmaları profesörü olarak hizmet vermiştir. Ayrıca, Hindistan Ulusal Güvenlik Danışma Kurulu'nda görev yapmıştır. *Modi's World: Expanding India's Sphere of Influence* (Harper Collins India, 2015) ve *India's Naval Strategy and Asian Security* (Routledge, 2016) isimli kitapların yazarıdır.

Joseph S. Nye Jr. Harvard Üniversitesi Üstün Hizmet ve Emeritus Profesörüdür. Profesör Nye, daha önce Harvard Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanı, Uluslararası Güvenlikten Sorumlu Müsteşar Yardımcısı, Ulusal İstihbarat Konseyi Başkanı ve Güvenlik Yardımı, Bilim ve Teknoloji Dışişleri Müsteşar Yardımcısı olarak görev yapmıştır.

Amerikan Bilim ve Sanat Akademisi, İngiliz Akademisi ve Amerikan Diplomasi Akademisi üyesidir. Uluslararası ilişkiler araştırmacıları arasında yakın zamanda yapılan bir ankete göre, Amerikan dış politikası üzerinde en etkili akademisyen olarak seçilmiştir. 2011 yılında *Foreign Policy* dergisi tarafından belirlenen 100 küresel düşünür listesinde yer almıştır. Başta *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (Public Affairs, 2004) kitabının yazarıdır ve en son *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump* (Oxford University Press, 2020) isimli kitabını yayımlamıştır.

Volker Perthes Almanya Uluslararası ve Güvenlik İşleri Enstitüsü (SWP) direktörü ve yönetim kurulu başkanıdır. Prof. Perthes, 2016-2018 yılları arasında Uluslararası Suriye Destek Grubu Ateşkes Görev Gücü Başkanı, 2015-2016 arasında BM Genel Sekreter Yardımcısı, BM Suriye Özel Temsilcisi Başdanışmanı ve 1992-2005 yıllarında SWP kıdemli araştırmacısı ve Orta Doğu ve Afrika Dairesi başkanı olarak görev yapmıştır. Almanya ve Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikası, jeopolitik değişimler, uluslararası örgütler ve Ortadoğu bölgesi üzerine araştırmalar yapmaktadır.

Richard E. Rubenstein ABD'de yerleşik George Mason Üniversitesi Jimmy ve Rosalyn Carter Barış ve Çatışma Çözümleri Enstitüsü öğretim üyesidir. Daha önce avukatlık ve Çatışma Analizi ve Çözümleri Enstitüsü başkanlığı yapan Profesör Rubenstein, toplumsal çatışma türlerinin şiddete başvurmadan çözümleri hakkında dokuz kitap yazmıştır. Son olarak, *Resolving Structural Conflicts: Violent Systems and How They Can Be Transformed* isimli kitabı yazan Profesör Rubenstein, çatışma kuramları, barış ve sosyal adalet konuları üzerine dersler vermekte ve konuşmalar yapmaktadır.

Richard Sakwa Kent Üniversitesi Rusya ve Avrupa Politikaları profesörüdür. Profesör Sakwa ayrıca Chatham House Rusya ve Avrasya Programı üyesidir, Birmingham Üniversitesi Rusya, Avrupa ve Avrasya Çalışmaları (CREES) onursal kıdemli

araştırmacısıdır ve Eylül 2002'den beri Sosyal Bilimler için Akademik Topluluk üyesidir. Kent Üniversitesi'nden önce Essex Üniversitesi ve Kaliforniya Üniversitesi'nde dersler vermiştir. En son *The Putin Paradox* (I.B. Tauris, 2020) isimli kitabını yayımlamıştır.

Samir Saran Asya'nın en etkili düşünce kuruluşlarından birisi olan *Observer Research Foundation* başkanıdır. Dr. Saran ayrıca, Küresel Siber İstikrar Komisyonu üyesidir, Dünya Ekonomik Formu'nun Güney Asya Danışma Kurulu ile Siber Güvenlik Küresel Gelecek Konseyi üyesidir ve Hindistan'daki Sardar Patel Polis Üniversitesi Barış ve Güvenlik Merkezi başkanıdır. Dr. Saran, küresel yönetim, iklim değişikliği, enerji politikası, küresel kalkınma, yapay zeka, siber güvenlik, internet yönetimi ve Hindistan dış politikası konularında araştırma yapmaktadır.

Ronja Scheler Almanya Körber-Stiftung Vakfı Uluslararası İlişkiler Programı direktörüdür. Dr. Scheler, Vakfın Paris Barış Forumu'na katkılarını idare etmektedir. Daha önce Almanya Uluslararası ve Güvenlik İşleri Enstitüsü (SWP) Avrupa Bölümü'nde doktora sonrası araştırmacısı olmuş ve araştırma asistanlığı yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında çok taraflı kurumlar, küresel düzen, Almanya ve Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası, AB-Güneydoğu Asya İlişkileri bulunmaktadır.

Nathalie Tocci İtalya'da bulunan Uluslararası İlişkiler Enstitüsü başkanı ve Tübingen Üniversitesi Onursal Profesörüdür. Dr. Tocci aynı zamanda AB Yüksek Temsilcisi ve AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Josep Borrell'in Özel Danışmanlığını yürütmektedir. AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Federica Mogherini'nin özel danışmanlığı görevi sırasında Avrupa Küresel Stratejisi'ni kaleme almış ve uygulanmasında görev almıştır. Mayıs 2020'den beri Eni şirketinin yönetim kurulu üyesidir. *Framing the EU's Global Strategy* (Palgrave Macmillan, 2017) isimli kitabın yazarıdır.

Jose Ignacio Torreblanca Avrupa Dış İlişkiler Konseyi Madrid Ofisi'nin 2007'den beri direktörüdür. Avrupa'da popülizm ve AB karşıtlığı, AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası, AB iç politik gelişmeleri ve kurumsal reformlar konularında çalışmalar yapmaktadır.

Rigoberta Menchú Tum Guatemalalı barış aktivistidir. Hayatını yerel halkların haklarının korunmasına ve 1960-1996 yılları arasında yaşanan Guatemala İç Savaşı boyunca yerel halkların maruz kaldığı insan hakları ihlallerine yönelik adalet arayışına adanmış olan Dr. Menchu Tum 1992 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. 2004 yılında Guatemala Devlet Başkanı'nın çağrısını kabul ederek ülkede barış inşası sürecine katkı sağlamıştır. Yerel halkların kurduğu siyasi partilerde önde gelen bir şahsiyet olan Dr. Menchu Tum 2007 ve 2011 yıllarında Guatemala Başkanlık seçimlerinde aday olmuştur.

Marton Ugrosdy 2018 yılından beri Macaristan Dışişleri ve Ticaret Enstitüsü (IFAT) başkanıdır. Dr. Ugrosdy daha önce uluslararası ilişkiler alanında Macaristan'ın tek tematik haber portalının (Kitekintó.hu) yedi yıl boyunca editörlüğünü yapmış ve Kuzey Amerika köşesini yönetmiştir. Budapeşte Corvinus Üniversitesi'nde yarı zamanlı öğretim elemanı olarak çalışmaktadır.

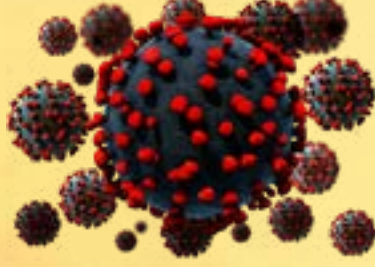
Yiwei Wang Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü Jean Monnet Profesörüdür ve Renmin Üniversitesi Yeni Dönem için Xi Jinping'in Çin'e Özgü Sosyalizm Düşüncesi Akademisi Başkan Yardımcısıdır. Daha önce Tongji Üniversitesi, Fudan Üniversitesi ve Yonsei Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Profesör Wan ayrıca 2008-2011 arasında Çin'in Avrupa Birliği Misyonda diplomat olarak görev yapmıştır. *China Connects the World: What Behind the Belt and Road Initiative* (China Intercontinental Press, 2017) isimli kitabın yazarıdır.

Joshua Webb Almanya Körber-Stiftung Vakfı'nda program yöneticisi ve *Berlin Pulse* editörüdür. Vakfın Çin-Avrupa Birliği ilişkileri ve Almanya'nın Asya politikasına ilişkin çalışmalarını koordine etmektedir. Webb daha önce *Chatham House* Asya programında çalışmıştır. Londra Ekonomi Okulu Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden yüksek lisans derecesine sahiptir.

Mahjoob Zweiri Katar Üniversitesi Körfez Araştırmaları Merkezi başkanıdır. Doç. Zweiri daha önce Ürdün Üniversitesi Stratejik Çalışmalar Merkezi'nde Ortadoğu Politikaları ve İran Bölümü'nde kıdemli araştırmacı olarak çalışmıştır. Durham Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. *Interdisciplinarity in World History: Continuity and Change* (Cambridge Scholars Publishing, 2016) isimli kitabın yazarıdır.

“Sadece birkaç ay öncesinde, dünyanın içinden geçmekte olduğu muazzam değişimi hiç kimse tahmin edemezdi. Halihazırda, tek bir milleti dahi teğet geçmeyen COVID-19 milyonlarca insana bulaştı ve şimdiye kadar yüzbinlerce can aldı. Bunun yanı sıra, uluslararası ve yurtiçi insan etkileşimi neredeyse tamamen durdu. Türkiye de dahil olmak üzere, bazı ülkeler pandemi eğrisini aşağı doğru çekmeyi başarmış olsa da, maalesef toplam aktif vaka sayısı artmaya devam ediyor. Şu veya bu şekilde, COVID-19 her birimizin hayatına tesir etti ve aklımıza gelen her şeyi etkiledi. Bütün ülkeler bu sürece dahil ve küresel işbirliğine şimdi her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyoruz. Gerçekten, pandemi uluslararası sistemdeki bazı ciddi eksiklikleri ortaya çıkarırken, virüse karşı ortak mücadelemizi kesintiye uğratacak tartışmaları erteleyerek, bu kritik zamanı krizin üstesinden gelmek için birlikte çalışarak kullanmak zorundayız. Zaman, farklılıklarımızı bir kenara bırakma ve kafa kafaya vererek, hepimizin iyiliği için rekabet yerine işbirliğine odaklanma zamanıdır.”

Mevlüt ÇAVUŞOĞLU
Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı